

For en neve dollars til: Hvilken rolle spiller private pengeoverføringer fra utlandet for husholdninger i Somalia?

Hoff – Harald Christian

Masteroppgave

Masteroppgaven er levert for å fullføre graden

Master i samfunnsøkonomi

Universitetet i Bergen, Institutt for økonomi

September 2020

Forord

Jeg er veldig takknemlig for familie, romkamerater, venner og bekjente som har hjulpet til med denne masteroppgaven. Spesielt Arve Hansen, Kjartan Bjørnsen og Jenny Skouen som har bidratt med grammatikk, struktur og innspill. Dere ga oppgaven et stort løft.

En ekstra stor takk til min veileder professor Rune Jansen Hagen ved Universitetet i Bergen for faget ECON315 utviklingsøkonomi, interessante samtaler og konstruktive tilbakemeldinger.

Til slutt vil jeg si at forelesere, professorer, stab og medstudenter på Institutt for Økonomi på Universitetet i Bergen, har gitt meg et utrolig godt studieopphold.

En stor takk til dere alle.

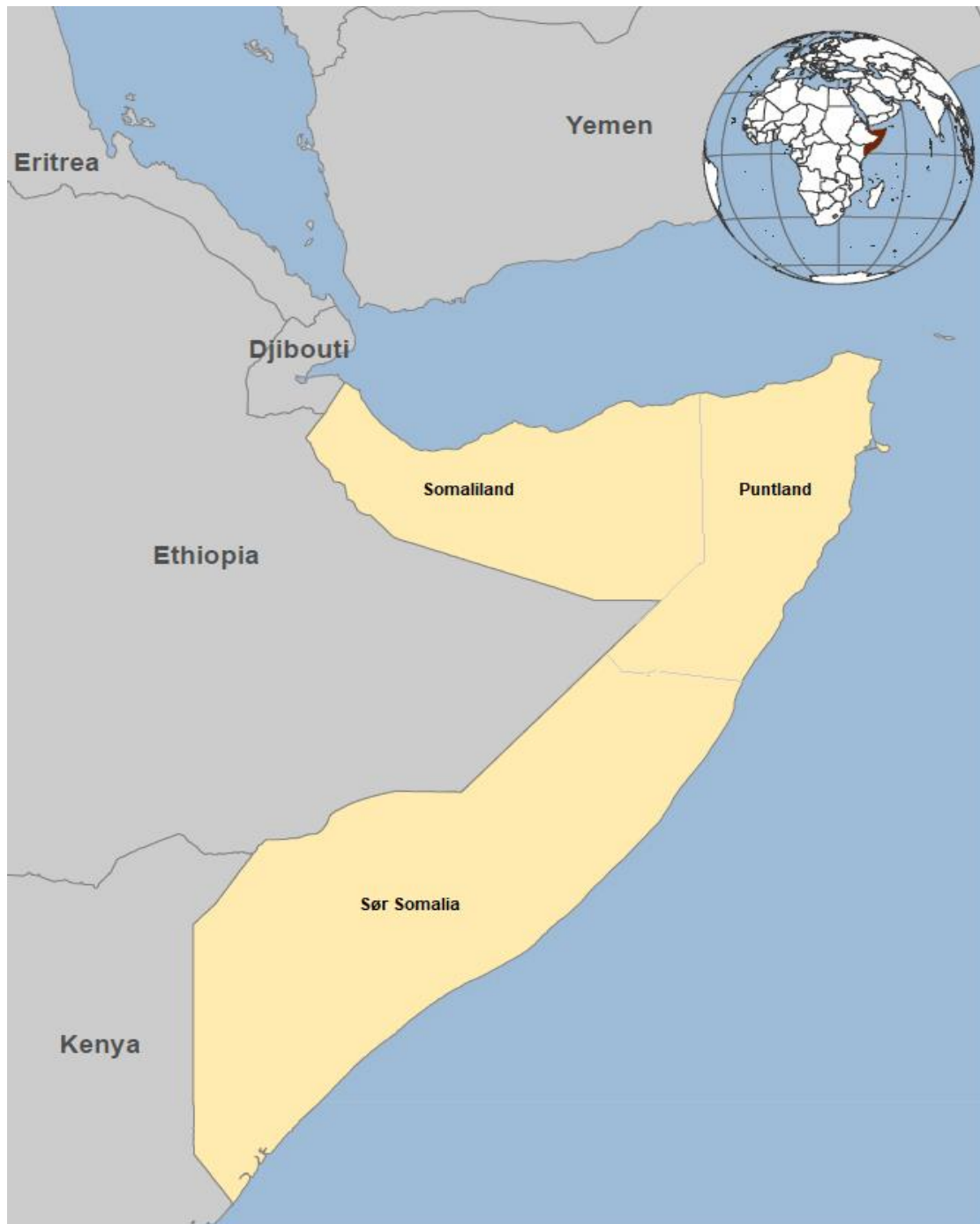
Sammendrag

Denne masteroppgaven tar utgangspunkt i rollen utenlandske pengeoverføringer spiller for Somalias husholdningers økonomiske hverdag. Oppgavens fokusområder har vært å kartlegge hvem som sender penger, hvordan pengene kommer frem og hvem som mottar pengene. Basert på relevant litteratur på temaet, og data hentet fra internasjonale institusjoner, gir oppgaven en oppdatert gjennomgang av den tilgjengelige informasjonen en har om sendevaner i den somaliske diasporaen, selskapene som opererer i overføringsbransjen, priser på overføringer og en analyse av 13 år med spørreundersøkelser i Somalia. Funnene i denne oppgaven dokumenterer at disse midlene bidrar til økt velferd hos mottakerne, men at pengene samtidig fordeles ujevnt i den somaliske befolkningen som helhet. Oppgaven oppdager også en mulig trussel mot overføringene i det lange løp, i form av en utvikling der færre og mer beskjedne overføringer kommer frem, som følge av et generasjonsskifte i den somaliske diasporaen. I den prosessen blir ansvaret for transaksjonene overført til andregenerasjons somaliere som ikke har den samme tette tilknytningen til Somalia og familien der som eldre generasjoner har hatt.

Innhold

Introduksjon	6
Metode og datakilder	7
Litteraturoversikt og bakgrunnsinformasjon	8
Problemer ved å estimere private overføringer til Somalia	14
1 Sendere av private pengeoverføringer til Somalia	19
Norge	20
England	26
USA	28
Utfordringer for somalisk diaspora	28
2 Den somaliske overføringskanalen	32
Hvordan penger kommer frem uten et banksystem	33
Overføringsselskapene	36
Somaliske overføringsselskaps forhold til regulatorer og banker	39
Priser på private pengeoverføringer	43
3 Mottakere av private pengeoverføringer i Somalia	49
Forskjellene mellom mottakerhusholdninger	51
Sårbarhet tilknyttet private pengeoverføringer	57
Trusler mot private pengeoverføringer til Somalia	61
Hvor spørreundersøkelsene skiller seg fra hverandre og hva de bekrefter	63
Konklusjon	65
Avsluttende kommentar	67
Referanseliste	68
Vedlegg 1. Ekstra informasjon	74
Vedlegg 2. Ordliste	77
Vedlegg 3. Redegjørelse av data og Intervjuer	81
Vedlegg 4. Figurer, tabeller og kart	84

Kart 1: Kart over Somalia

Notat: Tre regioner administrert av individuelle lokale myndigheter. Kartet er en grov inndeling av regionene. Enkelte områder mellom Somaliland og Puntland er det politisk uenighet om. Vanligvis refereres det som her er betegnet som Sør-Somalia, til som Sør- og Sentral-Somalia. Slike geografiske forenklinger i dette kartet, og i denne masteroppgaven, er gjort for å forenkle et kompleks politisk bildet, og ikke gjort for å ta side i eventuelle politiske uenigheter i Somalia.

Kilde: (CDC, 2018)

Introduksjon

Somalia er kjent for væpnede konflikter og internasjonale flykninger. I landet med 15 millioner innbyggere er det estimert over 1 million er flykninger utenfor landets grenser (NRC, 2019, Thomson, 2013 , World Bank, 2020b). Disse somaliske flykningene er fortsatt ofte i kontakt med venner og familie i opprinnelseslandet og det er vanlig at de overfører penger tilbake til disse. Slike overføringer som går fra en person til en annen i form av gaver kalles i engelsk økonomisk litteratur for “remittance”¹. Jeg velger å bruke den norske varianten “private pengeoverføringer” i denne masteroppgaven. Årlig overføres det anslagsvis 1,4 milliarder USD i form av private pengeoverføringer til Somalia, noe som utgjør ca. 31 prosent av brutto nasjonalproduktet (BNP) i Somalia (IMF, 2017b, IMF, 2020a). Dette gjør Somalia til et av landene i verden, som er mest avhengige av slike pengeoverføringer fra utlandet.

Disse overføringene skaper debatt. Journalister, politikere, myndigheter, innvandringskritiske nettsteder og bistandsorganisasjoner kommer på banen (Karlsen og Storhaug, 2018, NTB, 2019, Stavrum, 2018, Bjørnstad, 2017a, Orozco og Yansura, 2013, Justisdepartementet, 2018). Skeptikere vil vite hvor pengene som sendes har sitt opphav, og hvor de ender opp. De som vil støtte, legger vekt på at mottakeren er blant verdens fattigste og at man burde i minst grad hindre de som vil støtte dem. For at fremtidige debatter skal være så fruktbare som mulig, er det viktig med etterrettelig oversikt over hva litteraturen og tallene faktisk forteller om pengeoverføringer til Somalia. Enkelte slike oversikter har vært forsøkt skrevet tidligere, slik som boken *The Early Morning Phonecall Somali Refugees' Remittances* av Lindley (2010) og rapporten *Cash and Compassion* av Hammond mfl. (2011), men ingen samlet og oppdatert oversikt er laget siden disse.

Denne masteroppgaven analyserer hvilken rolle private overføringer spiller for somaliske husholdninger ved å gjennomgå og problematisere tilgjengelig litteratur, og sammenligne dette med annen tilgjengelig data fra internasjonale institusjoner. Som en forlengelse av dette undersøker den hvordan pengene kommer frem, hvordan de fordeler seg i Somalia og hva slags betydning de har for mottakeren.

¹ For en grundigere utredning av ordet private pengeoverføringer og remittance se ordliste i Vedlegg 2.

Oppgavens *første kapittel* introduser den mest relevante litteraturen tilgjengelig om flyktnings overføringsvaner, hvor den somaliske diasporaen² spiller en sentral rolle. Der tar den både opp det som er unikt med flykninger sammenlignet med andre emigranter og den kartlegger de somaliske krisene som førte til flyktningsstrømmer til vesten. I det *andre kapitlet* tar den opp hva som er funnet ut om overføringer til Somalia, og problemer knyttet til kartlegging av hvor mye som sendes. Det *tredje kapitlet* forteller om senderne av overføringer i Norge, England og USA. Det *fjerde kapitlet* kartlegger hvordan pengene kommer frem til Somalia, der blir selskap som overfører pengene introdusert. Det *femte kapitlet* analyserer de mest relevante husholdningsundersøkelsene fra 2006 til 2019 i Somalia. Den vil kartlegge hvordan de overførte pengene fordeler seg i den somaliske befolkningen, og hvilken rolle disse pengene spiller for mottakerne.

Metode og datakilder

Dette studiet er todelt mellom en litteraturstudie med den mest relevante litteraturen for private pengeoverføringer til Somalia, og enkelte egne analyser basert på tall fra Verdensbankens prisdatabase for private pengeoverføringer og seksjon for inntekts- og leveårsstatistikk Statistisk sentralbyrå. Jeg vil problematisere og drøfte den utvalgte litteraturen og de tall og analyser som er gjengitt i masteroppgaven, for å kartlegge hva som er godt og hva som er ikke fullt så godt dokumentert. Mye av litteraturen kommer fra andre samfunnsvitenskapelige retninger enn samfunnsøkonomi, slik som statsvitenskap, sosialantropologi og sosiologi. Adferden til økonomiske agenter, også det som er spesifikt for somaliske økonomiske agenter, kan forklares gjennom økonomisk teori, men for å forklare den spesifikke konteksten til Somalia trenger en støtte fra flere fagretninger. I den sammenheng utnyttes et mindre fagmiljø som lenge har drøftet pengeoverføringer til Somalia og kartlagt den somaliske diaspora til utlandet. Som ledd i dette arbeidet har det vært viktig å problematisere og drøfte den aktuelle litteraturen for å se om en kunne avdekke forutinntatte antagelser og sprikende resultater i forskningen.

I den sammenheng har oppgaven et helt kapittel som tar for seg problemene ved å måle pengeoverføringer til Somalia med de redskapene tilgjengelig i dag. Det er flere forsøk på å sammenligne resultatene fra forskjellig bidrag i litteraturen for å se om de komplimenterer hverandre eller skiller seg fra hverandre. Eksempler på dette er å finne i Tabell 1 (side 5),

² Diaspora er en folkegruppe som bor fjernt fra sitt opprinnelige hjemland, som holder et nasjonalt felleskap og som pleier sin opprinnelige kultur. Ordliste, Vedlegg 2.

Tabell 2 (side 12), Figur 2 (side 17), Figur 12 (side 51) og store deler av kapittel fem. Ved siden av dette har jeg også hentet inn data fra andre institusjoner for å indikere nye mulige retninger for videre forskning. I kapittel en viser oppgaven, med tall fra Norske statistisk sentralbyrå og Skatteetaten, et enkelt estimat av hvor stor andel av inntekten Somaliere i Norge sender til Somalia, sammenlignet med andre innvandrergupper. I kapittel to kan en finne en ny illustrasjon av forretningsmodellen som gjør det mulig for overføringsselskap å sende penger fra England til Somalia. I kapittel to kan en også finne en oversikt og drøfting av prisdata på overføringer til Somalia, som er hentet fra verdensbanken og som jeg ikke har sett i andre kilder.

Ved siden av dette har jeg også hatt flere telefonsamtaler og mailutvekslinger med relevante informanter fra Puntlands departement for planlegging, et anonymt overføringsselskap, Food and Agriculture Organization, Food Security and Nutrition Analysis Unit Somalia, Statistisk sentralbyrå Norge, Statistisk sentralbyrå Sverige, Finanstilsynet i Norge, Finanstilsynet i England, Skatteetaten og Politiet i Norge. Flere av disse bidragene har ikke blitt gjengitt i oppgaven, men har gjort at jeg har en mer detaljert bakgrunnsforståelse for overføringene og dens mekanismer. Andre har blitt lovet anonymitet mot at jeg kunne gjenta det de formidlet i masteroppgaven. Det er to slike intervjuer hentet inn etter at jeg kom i kontakt med disse to informantene under en reportasjetur jeg hadde til Somaliland som journalist, ved hjelp av et Fritt Ord-stipend i 2018. På grunn av mangel på flere kilder er det vanskelig å etterprøve denne informasjonen fra disse intervjuene. Derfor har informasjonen kun blitt brukt som anekdotiske bidrag, og er ikke sentrale kilder i oppgaven.

Opgaven har ikke lagt vekt på makroøkonomiske analyser, eller dekket temaet om hva slags bidrag private pengeoverføringer har på vekst i Somalia og på den nasjonale økonomien. Den vil heller ikke dekke i noen stor grad bruken av mobilpenger i Somalia, siden det er antatt å ha en relativt begrenset rolle i overføringer internasjonalt. Den skiller også mellom private pengeoverføringer og private bistandsprosjekter, og inkluderer ikke sistnevnte i oppgaven.

Litteraturoversikt og bakgrunnsinformasjon

Det er mange studier som allerede dekker effektene private pengeoverføringer fra emigranter har på økonomien til avsenderne og mottakerne (Adams, 2011, Amuedo-Dorantes og Pozo, 2006, Amuedo-Dorantes og Pozo, 2011, Rapoport og Docquier, 2005, Ruiz, 2009, Yang, 2011). Forskere observerer at emigranter som sender penger hjem påvirker blant annet mottakerens utdanning, inntekt, helse og matsikkerhet (for en god oversikt over litteraturen på

dette se innledningen til f.eks Ivlevs mfl. 2019). Selv om resultatene forskningen produserer ikke utelukkende peker på berikende effekter for mottakeren, er den relativt generelle oppfatningen at private pengeoverføringer bidrar positivt til mottakerens økonomiske hverdag (Ivlevs mfl., 2019, Rodríguez, 2009, Skeldon, 2008).

Litteraturen om emigranternes private pengeoverføringer til eget opprinnelsesland blir stadig mer omfattende og nyansert. Resultater fra en form for sendere og mottakere passer ikke nødvendigvis med en annen form for sendere og mottaker, og deres overføringspraksis (Amuedo-Dorantes, 2014). Det observeres store variasjoner på tvers av kjønn, etnisitet, kontinent, form for emigrasjon, geografi, sosioøkonomisk bakgrunn, økonomisk grunnlag m.m. Forskning på private pengeoverføringer fokuserer fortrinnsvis på økonomiske migranter, og deres forsøk på å forbedre den økonomiske hverdagen for seg selv og sin familie (Vargas-Silva, 2017, Ivlevs mfl., 2019). Private pengeoverføringer fra familiemedlemmer i utlandet analyseres da gjerne som et resultat av en husholdningsstrategi (Vargas-Silva, 2017). Husholdningen sender familiemedlemmer ut av byen eller landet til andre arbeidsmarkeder med håp om økt aggregert inntekt, sosial status eller for å kompensere for manglende alternative finansielle virkemidler, slik som tilgang på kredittmarked eller andre muligheter for spredning av risiko i inntekt og sparing (Clemens og Ogden, 2014, Cohen, 2011, Stark mfl., 1986, Taylor, 1999). Dette bidrar til at de får hjelp til å dekke gapet i de periodene der utgiftene blir større og overskuddet til husholdningene minker (Amuedo-Dorantes, 2014). Registrert mengde private pengeoverføringer fra utlandet har en veldokumentert motsyklisk effekt på kriser og konflikter, og er med på å minke makroøkonomisk volatilitet, samt øke stabiliteten i mottakerens økonomi om den blir rammet av negative sjokk (Yang, 2007, Bettin mfl., 2015, Savage, 2007). Eksempelvis observerer forskere at folk i økende grad benyttet private pengeoverføringer etter tsunamien i Asia 2004, orkanen på Haiti i 2004, pakistanske jordskjelv i 2005 (Savage, 2007). Med andre ord er private pengeoverføringer en økonomisk buffer for husholdninger som trenger støtte.

Noe som har fått mindre oppmerksomhet gjennom årene er private pengeoverføringer til og fra flyktninger (Vargas-Silva, 2017). Både for dem som blir værende i en konflikt, samt for dem som flykter, kan hverdagen være preget av fysiske og psykologiske traumer, tap av sosiale nettverk, status, jobb, landarealer, kapital, husdyr, fortetninger, bolig m.m. (Lindley, 2010). Samtidig kan de kontrollere resurser i form av et nettverk, språk, kunnskap, humankapital og noen ganger til og med finansielle ressurser som hjelper dem å navigere underveis i flukten (Lindley, 2010). Selv om de ikke oppholder seg i opprinnelseslandet de

har flyktet fra, angår hendelser der fremdeles de fleste av dem. Omstendighetene til familie og venner som ikke har flyktet fra opprinnelseslandet kan være preget av friksjon, konflikt og farer som igjen øker presset og behovet for den sendte pengestøtten (Jacobsen, 2005, Carling mfl., 2012). Tilgangen på resurser blir knappere og tilbudsproblemer oppstår oftere i konflikter, noe som kan øke prisene på varer og tjenester for de som blitt igjen i en krigssone (Carling mfl., 2012). Disse problemene kan igjen øke presset på å sende penger for de av familien som eventuelt har flyktet til et mer fredelig hjørne av verden.

Til tross for mangelen på pålitelige makroøkonomiske data, er det observert for en del land som bygger seg opp igjen etter konflikt (slik som Somalia, Burundi, Irak, Liberia, Zimbabwe, Angola) at private pengeoverføringer fra flykninger er en signifikant andel av BNP (Lindley, 2010, Van Hear, 2015). I mange slike tilfeller er private pengeoverføringer en avgjørende livline som holder sårbare mottakere i live (Van Hear, 2002, Van Hear, 2015, Carling mfl., 2012). Når en er tvunget til å flykte kan private pengeoverføringer ofte være en konsekvens av situasjonen en ender opp i, men det er ikke nødvendigvis grunnen til at en i utgangspunktet flykter (Lindley, 2009c, Vargas-Silva, 2017, Carling mfl., 2012). Dette er sider ved flykningers økonomiske liv som de ikke nødvendigvis deler med økonomiske migranter. Dette kan gjøre at konklusjoner, trender og forskningsmodeller brukt på økonomiske migranter ikke nødvendigvis har den samme direkte overføringsverdien og validiteten for flykninger.

En utfordring for husholdninger i konfliktområder kan være å opprettholde overføringsstrømmen i det lange løp. Fra litteraturen på migranter har det vist seg å ha en negativ effekt på mengden sendt tilbake til opprinnelseslandet som følge av om de emigrerer ut permanent, kontra om de planlegger å reise frem og tilbake (Dustmann og Mestres, 2010, Portes, 2006, Clemens og McKenzie, 2018, Makina og Masenge, 2015). Flykninger kan ofte ikke dra tilbake på besøk til landet de flyktet fra, noe som kan føre til at relasjonen mellom de som blir og de som drar blir svekket over tid, og da også motivasjonen til å sende private pengeoverføringer (Blue, 2004, Diaz-Briquets og Perez-Lopez, 1997, Vargas-Silva, 2017). Dette kan spesielt være tilfellet på tvers av generasjoner der andregenerasjons flykninger ikke har noe tilknytning til de som ble igjen i opprinnelseslandet, og derfor føler liten motivasjon til å støtte dem økonomisk (Carling, 2008, Rumbaut, 2002). På den annen side er det antatt større sannsynlighet at private pengeoverføringer forsetter om en har et etablert migrantmiljø med stadig nye migranter som tilkommer, eller om migrantmiljøet er av en transnasjonal

karakter med intrahusholdningskontakt på tvers av landegrensene (Carling, 2008, Grieco, 2004).

I dag finner en somalisk diaspora spredt over hele verden, som illustrert i Kart 2. Der det er antatt at omtrent 95-250 000 somaliere oppholder seg i Storbritannia, 150 000 i USA, 30 000 i De forente arabiske emiratene, 25 000 Norge, 70 000-100 000 i Canada 70 000-100 000 og 100 000 i Kenya (Hammond mfl., 2011). I tillegg var det i 2011 også over 320 000 somaliere i flyktingleiren Dadaab i Kenya (Hammond mfl., 2011). Det er flere grunner til at somaliere de siste 60 årene har reist slik ut til hele verden. De mest fremtredende årsakene har vært flukt fra konflikt, store politiske omveltninger og et ugjestmildt klima hvor jordbruk er vanskelig og husdyr dør når tørke inntreffer. Denne kombinasjonen har ført til at mange somaliere har flyktet til utlandet, og til store fattigdomsproblemer for de som ble igjen. Spesielt viktig er en rekke hendelser fra 70 tallet og opp til 2000 tallet:

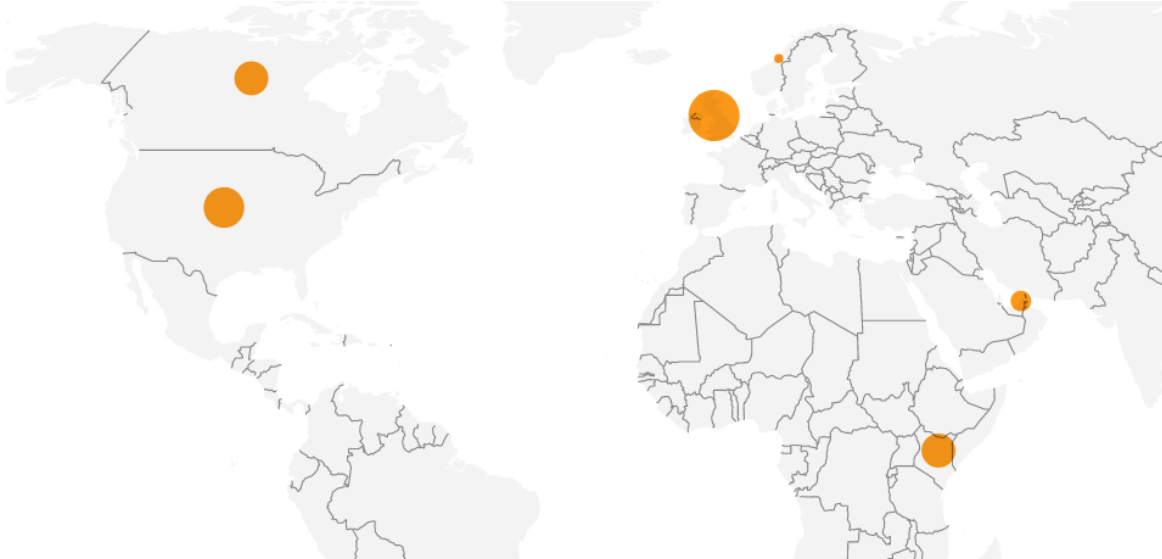
- 1) Borgerkrigen i Ogaden-regionen av Etiopia på 70 tallet sendte flykninger til Somalia, noe som i sin tur påvirket arbeidsmarkedet og sendte en migrasjonsbølge derfra til gulflandene, der oljenæringen vokste og etterspørselen etter arbeidskraft var stor (Ahmed, 2000).
- 2) Borgerkrigen på 1970 og 1980-tallet mellom regionen Somaliland og Somalias daværende leder, diktatoren Siad Barre. Somaliland tapte og dette dannet forløperen til en påfølgende borgerkrig som spredte seg til resten av landet tidlig på 90-tallet frem til Siad Barre blir styrtet i 1991 (Bradbury, 2008). Krigen har sendt mange somaliere på flukt. Spesielt har mange i den tidligere britiske kolonien Somaliland flyktet til Storbritannia. Dette har ført til at klanen Isaaq³, som er i majoritet i Somaliland, har en stor diaspora i England (Majid mfl., 2017, Lewis, 2008).
- 3) Etter borgerkrigen har forskjellige konflikter og klimaproblemer fortsatt å gjøre livet svært vanskelig for de somaliene som ble igjen. Blant disse kan det nevnes invasjonen av Mogadishu og den påfølgende utdrivelsen av Den Islamske Rettsunion⁴ i 2006, pågående væpnede konflikter på grunn av klansuenighet, samt økt aktivitet og

³ Isaaq er en av flere store klaner i Somalia. For en videre oversikt over klaner i Somalia, se Vedlegg 1.

⁴ Lokale shariah-domstoler organiserte seg lokalt etter Siad Barres regimefall i 1991 for å kunne straffeforfølge lovbrøttere i den stadig mer lovløse Somalia. I 2006 organiserte de seg i en løs kollasjon under navnet Den Islamske rettsunion (IRU) som stod i opposisjon til den sittende regjeringen i Mogadishu støttet av USA. IRU erobret makten i Mogadishu i 2006, men mistet makten i byen samme år etter at etiopiske styrker erobret byen tilbake. IRU ble oppløst i 2007 etter fredsforhandlinger som satte deres tidligere leder som president over en ny koalisjonsregjering. Al-Shabaab hadde sin bakgrunn fra deler av IRU. For videre utredning se Lindley (2010).

Ottilslutning hos pirater og terrororganisasjoner som Al-Shabaab og den Islamske Staten i Somalia (Hammond mfl., 2011, Warner, 2018).

Kart 2: Somalisk diaspora fordelt i verden

Notat: Hvilke land de største andelene av somalisk diaspora oppholder seg. Mengde i de forskjellige landene markert med volum av oransje felt. Illustrert gjennom grafikktjenesten Datawrapper.de.

Kilde: Hammond mfl. (2011: 32).

Fattigdom er i dag et omfattende problem i Somalia, hvor 51 prosent av befolkningen lever i en tilstand av fattigdom definert ved et daglig konsum på under 1,9 intl. dollar etter 2011 pr dag , og 31 prosent lever i ekstrem fattigdom definert ved mindre enn 1,25 intl. dollar per dag (Pape, 2017). Somaliske husholdninger er ekstra sårbare for eksterne sjokk i form av politiske kriser, naturkatastrofer, tørke eller pandemier, så vel som sjokk til den enkelte husholdningen, slik som død, skade, arbeidsløshet eller fraværende inntekt fra private pengeoverføringer. Fattigere husholdninger har større sannsynlighet for å oppleve flere påfølgende sjokk (IMF, 2020b). Eksempelvis er faren for oversvømmelser et problem. Ofte, etter perioder med ekstrem tørke blir bakken kompakt og uten evne til å absorbere vann, noe som blir katastrofalt når regntider inntreffer etter tørken. Slike såkalte “flash floods” har påført store kostnader til somaliske husholdninger (IMF, 2020b). I 2011 tok tørke livet av 258 000 mennesker i Somalia (Checchi, 2013). Mellom 2016 og 2017 gjorde tørke skade for 3,25 milliarder USD og tvang 926 000 somaliere fra sine hjem (IMF, 2020b). I 2019 var det registrert over 1 million somaliske flyktninger globalt, og over 2 millioner internt fordrevet (NRC, 2019).

En undersøkelse av forskeren Anna Lindley fra School of Oriental and African studies (SOAS) kom frem til at andelen i betalt arbeid blant somaliske diaspora i London som sendte private pengeoverføringer var tre ganger så stor som andelen i arbeid blant den generelle somaliske befolkningen (Lindley, 2009b). Med manglende muligheter for betalt arbeid i Somalia er andre former for inntekt avgjørende slik som inntekt fra eget arbeid i pastoralisme, agrikultur eller støtte fra bistand og private pengeoverføringer. Behovet for private pengeoverføringer og nødhjelp er stort i Somalia. Et stort antall somaliere velger å sende penger til Somalia, og pengeoverføringene er estimert til å utgjøre omtrent 1,4 milliarder USD årlig, noe som tilsvarer omtrent 35 % av landets BNP (IMF, 2017b). Det gjør Somalia til en av de mest avhengige landene i verden av private pengeoverføringer. Etterspørselen etter private pengeoverføringer er stor og skaper stort press på flyktingene i diasporaen.

Sammenlignet med andre innvandrergupper i Norge skiller somaliere seg ut som de som sender oftest penger hjem (Blom og Henriksen, 2008, Vrålstad og Wiggen, 2017). Flere forskere har pekt på et transnasjonalt bånd mellom somaliere, som legger et sterkt normativt press på diaspora i Vesten for å sende private pengeoverføringer til dem i hjemlandet (Lindley, 2009b, Hammond, 2008). Sendepress fra familie, venner og klan, og ønsket blant flyktingene selv om å hjelpe samfunnet og familien i opprinnelseslandet, beskrives som sterkt (Hammond, 2008, Hammond mfl., 2011, Lindley, 2009b). De i hjemlandet forventer ikke at staten klarer å tilby viktige samfunnstjenester, så enkelte lener seg heller på tradisjonelle nettverk, slik som klaner, familie og venner for støtte (Carling mfl., 2012). Det er ikke alltid like lett å utnytte dette tradisjonelle nettverket lokalt i Somalia, siden alle de andre i nettverket rundt en har de samme utfordringene og kan fort være rammet av de samme store sjokkene i økonomien. Da ser en til de mer utstrakte delene av nettverket: de som er i Vesten. Enkelte klaner lager foreninger for spesifikke hjembyer i Somalia, og flere lokale frivillige organisasjoner (NGO) med lokale utviklingsprosjekt er startet og drevet av nettopp slike klanforeninger. Presset for å sende penger til nettopp klanens hjemlandsby er sterkt, og det er ikke uvanlig å få kritikk om penger en sender ender opp i andre klaners landsbyer (Hammond mfl., 2011). Hammond argumenterer for at en ikke skal undervurdere hvor viktig sosial kapital fra hjemlandet er for den som sender private pengeoverføringer fra Vesten (Hammond, 2008). Det blir en transaksjon der senderen sender penger, men får tilbake bånd som knytter en til hjemlandet og en anerkjennelse av at du følger opp ansvaret og forventningene familie og klan har til en.

Velstandsgapet er stort globalt, spesielt mellom vesten og Somalia. Det er en avgjørende drivkraft bak de private pengeoverføringene som strømmer inn. Det er bensinen som holder pengepumpen i gang om du vil. På den ene siden har du somalisk diaspora i vesten, og på den andre siden har du de som ble igjen i Somalia med kutte kriser, strukturell fattigdom, manglende infrastruktur og statlige tjenester. Et sterkt transnasjonalt nettverk formidler de somaliske problemene til de somalierne som har flyktet til utlandet og motiverer dem til å sende penger.

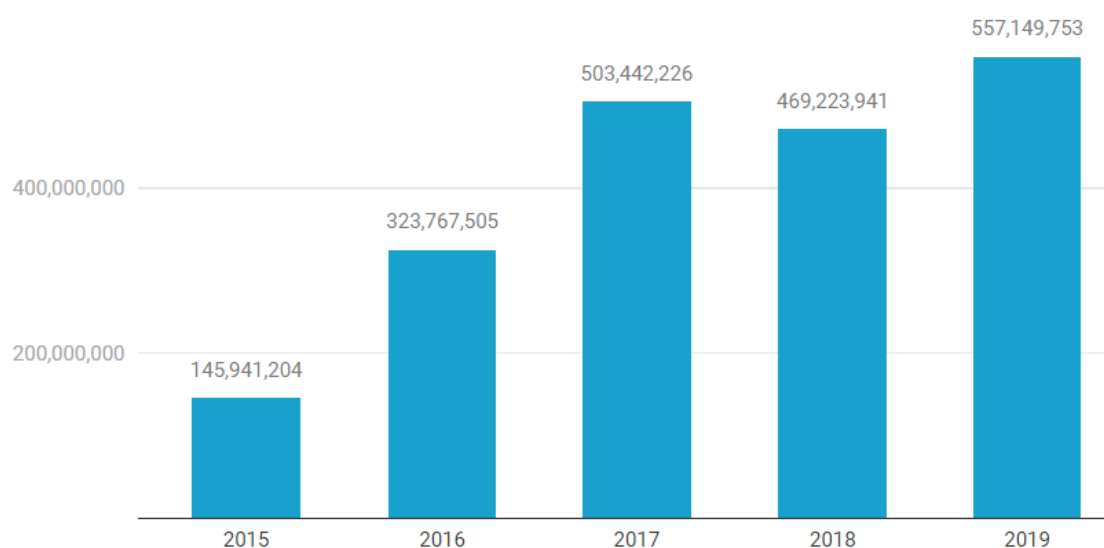
Problemer ved å estimere private overføringer til Somalia

Kvantitative data om private pengeoverføringer kommer hovedsakelig fra to kilder: 1) akkumulerte tall fra finansinstitusjoner, slik som tallene fra valutaregisteret til skatteetaten og tallene det Internasjonale Pengefondet(IMF) bruker, eller 2) fra spørreundersøkelser, slik som dataene brukt av Laura Hammond og Anna Lindley (Carling mfl., 2014). Med aktive emigrasjonsforskere, makroøkonomer og myndigheter involvert blir estimeringen av private pengeoverføringer stadig mer presis (Clemens og Ogden, 2014). Likevel er det å måle private pengeoverføringer utfordrende for både forskere og regulatorer. Dette blant annet fordi 1) det er problemer med sprikende definisjoner mellom land, 2) anslag oppskalert med makroøkonomiske tall kan slå feil og gi store sprik mellom forskjellige institusjoners målinger, og 3) fordi pengeoverføringer ofte er en del av uformelle sektorer som gjør det vanskelig å måle mengden som blir sendt.

Emigranternes private pengeoverføringer til utviklingsland var i 1980 anslått til 47 milliarder USD målt i 2011 kjøpekraft (Clemens og McKenzie, 2018). Denne summen var innen år 2000 antatt omtrent doblet og innen 2010 seksdoblet til 321 milliarder USD. I ettertid konkluderer Clemens og McKenzie i 2014 med at omtrent 80 % av de målte økningene kom kun fra forandringer i hvordan en målte de private pengeoverføringene (Clemens og McKenzie, 2018). Forskjellige land måler private pengeoverføringer forskjellig, eksempelvis målte Pakistan i 2008 pensjon sendt fra selskap i utlandet til borgere i Pakistan som en del av det nasjonale regnskapet over private pengeoverføringer, samtidig som Filippinene ikke gjorde det samme i sitt nasjonale regnskap (Carling, 2008). Med slike sprikende definisjoner hadde det vært problematisk å måle og sammenligne tall. Spesielt blir det problematisk om en ikke er klar over nyanseforskjellene i definisjonene, når en slår sammen tallene og setter dem sammen til et aggregert resultat.

Et problem for finansmyndigheter som vil ha oversikt over pengeoverføringene til Somalia, er at store deler av overføringsbransjen holder seg i en uformell sektor som i sin natur gjør det vanskelig å måle størrelsen på overføringene de sender til Somalia. IMF bruker ordet *formelle* private pengeoverføringer til Somalia om de overføringene en kan måle, og legger til grunn at deler av pengeoverføringene er *uformelle* og er ikke inkludert i de presenterte tallene de benytter (IMF, 2017b). Flere enn IMF er tydelige på at det er mørketall i deres anslag av private pengeoverføringer. I Norge estimerer politiets Enhet for Finansiell Etterretning at pengeoverføringer til utlandet ligger på omtrent 3 milliard NOK i året, noe som ligger i skarp kontrast til at det er kun registrert 700 millioner NOK sendt ut av landet hos valutaregisteret (Omland, 2016a, NOU 2016: 27, 2016). Politiet i Norge har gått ut i media og uttrykt at det er store mørketall på deres data over private overføringer til utlandet (Omland, 2016a). Skatteetatens valutaregister registrerer flere hundre millioner NOK som sendes til Somalia årlig, slik som en kan se i Figur 1. Disse tallene må behandles som et svakt anslag over de faktiske summene som overføres. Overføringsforetakene i Norge skal ifølge Valutaregisterforskriften § 9 selv rapportere inn til myndighetene om overføringene de gjennomfører og i hvilket land adressen til den utenlandske mottakerparten hører til (Valutaregisterforskriften, 2005). Tallene som hentes ut av det norske valutaregisteret skiller ikke mellom hva som kan kategoriseres som private pengeoverføringer, og hva som går til andre formål. Dette viser at en globalt presenterer tall for private pengeoverføringer som inneholder store mørketall og er ikke presise estimat. Dette gjelder også for data på overføringer til Somalia, både fra Norge og fra andre land.

Figur 1: Overføringer fra Norge til Somalia

Notat: Man kan spore en økning i overføringer fra Norge til Somalia mellom 2015 og 2017. Om dette skyldes bedre måling, større mengde selvrapportering eller økt mengde penger sendt til Somalia er vanskelig å si. Tallene fra valutaregisteret antas å ikke være et presist estimat på den faktiske mengden overføringer.

Kilde: Skatteetaten⁵

Et annet problem har vært at myndighetene i Somalia ikke har hatt juridiske virkemidler til å hente regnskap og tall fra overføringsselskapene som opererer i landet (IMF, 2020b). Dette er et av problemene som adresseres av IMF i samarbeid med somaliske myndigheter. Landets føderale grunnlov fra 2012 begynte å gjennomgå en rekke lovreformer i 2016. Loven gir nå hjemmel til å kreve oversikt fra de private overføringsselskapene, statistikken blir stadig mer nyansert og evnen til å registrere makroøkonomiske tall blir stadig mer presis i Somalia (IMF, 2020b). Likevel kan en se at det er vanskelig å få en nøyaktig oversikt over de endelige størrelsene på overføringer til Somalia. IMF skriver årlig rapporter på landets reformarbeid og oversikt over blant annet BNP, handelsbalanse og tall på private pengeoverføringer inn til landet. Tallene på private pengeoverføringer målt som prosent av BNP varierer kraftig i rapportene om Somalia de siste fire årene. Mellom de årlige rapportene sin oversikt, illustrert i Figur 2, kan en se at tallene som måler det samme varierer sterkt (IMF, 2017b, IMF, 2020b, IMF, 2019, IMF, 2018, IMF, 2020a).

Når en tar utgangspunkt i IMF's egne rapporter i Figur 2 kan en se at alle rapportene har oppgitt forskjellige tall på hvor stor prosentandel av BNP som er registrert for det aktuelle året. Det kan være flere forklaringer på dette⁶. Her er tre. 1) De kan ha forandret definisjonen av hva som skal kategoriseres som privat pengeoverføring, slik som Clemens og McKenzie oppdaget i 2014⁷. 2) Det kan være at tallene på BNP eller private pengeoverføringer har blitt mer nyanserte som følge av de nye finansielle institusjonene IMF bygger i Somalia⁸. Eksempelvis opplyser IMF at de brukte tredjepartsdata samlet sammen i 2013 som grunnlag

⁵ Tall på overføringer fra Norge til Somalia er registrert hos valutaregisteret fra Skatteetaten. For videre redegjørelse av data brukt i oppgaven se Vedlegg 3.

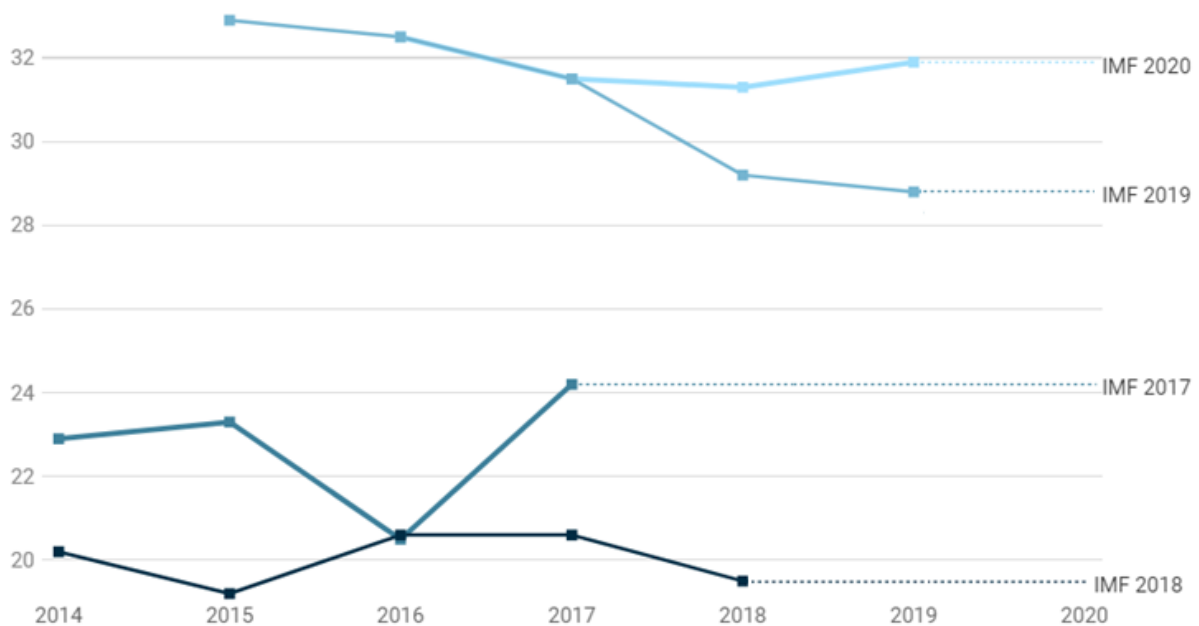
⁶ Epost med forespørsel om forklaring på variasjonen er sendt til IMF's hovedkvarter i Washington, D.C og til Øst-Afrika kontoret deres. Hverken epost eller telefonoppringninger har blitt besvart innen levert oppgave.

⁷ Clemens og McKenzie konkluderte i 2014 med at en seksdobling av registrerte private pengeoverføringer mellom 1980 og 2010, skyldtes i omtrent 80 % av tilfellene endring i hvordan en målte pengeoverføringer. Altså ikke reell vekst.

⁸ Det er kontrollert for at både målt nominell BNP og målt mengde private pengeoverføringer til Somalia, og om disse endrer seg mellom de forskjellige IMF-rapportene. Noe de begge gjør. Da er man sikret mot at det kun er en av dem som forandrer seg, mens den andre i realiteten er uendret mellom rapportene.

for sine beregninger av private pengeoverføringene til Somalia, men at det i 2017 ble startet innsamling av data gjennom spørreundersøkelser av pengeoverføringselskapene i Somalia og at overføringsstatistikken ville bli mer omfattende og mer presis når disse tallene var på plass (IMF, 2019, IMF, 2018). 3) Metoden de bruker er for sensitiv overfor svakt datagrunnlag, slikt at en får store standardavvik og volatile resultater når en forandrer premisser eller variabler.

Figur 2: Private pengeoverføring som prosent av BNP til Somalia etter år, registrert i rapporter av IMF

Notat: Rapporter fra IMF har volatile resultater når det kommer til private pengeoverføringer til Somalia.

Kilde: IMF (2017b), IMF (2020b), IMF (2019), IMF (2018), IMF (2020a)

IMFs rapport fra 2017 tar snittet av kalkulert mengde private pengeoverføringer fra år 2013, 2014 og 2015 og kommer frem til at det ble overført i snitt 1,4 milliard USD til Somalia disse årene (IMF, 2017b). I rapporten fra 2018 bruker IMF snittet fra 2015, 2016 og 2017, og kalkulerer at det ble overført 1,3 milliarder USD til Somalia. Et annet estimat fra 2013 er på 1,2 milliarder USD i private pengeoverføringer til Somalia i 2012 (Hammond mfl., 2013). Ved oversendelser av store aggregerte pengesummer til Somalia kan det være vanskelig å vite av hva som sendes til privatpersoner og husstander, og hva sendes til andre type mottakere (Carling, 2008). Den somaliske diasporaen er aktiv i det politiske og økonomiske livet i Somalia. Spesielt i nord-Somalia hvor det er mindre konflikt, har investeringer fra diasporaen

blant annet har ført til kraftig økning i boligpriser, eiendomspriser nært byene og en større diversifisering i produkter i konsummarkedet (Hammond, 2015). Penger som krysser landegrensene inn til Somalia fra privatpersoner er ikke nødvendigvis sendt til andre privatpersoner, men kan være et produkt av handel, investering eller bistand (Clemens og McKenzie, 2018). Disse forskjellige estimatene gir konkrete tall en kan forholde seg til, men variasjonen i resultatene fra forskere og institusjoner er som nevnt store.

Mange som har undersøkt somaliske overføringer har brukt spørreundersøkelser i datainnsamlingsprosessen. Forskeren Anna Lindley ved SOAS, går så langt som å si at spørreundersøkelser kan anses som gullstandarden for analyser av private pengeoverføringer til Somalia (Lindley, 2010). Fordelen med å ha data fra spørreundersøkelser til å komplementere aggregerte data fra finansinstitusjoner, er at spørreundersøkelser i større grad kan kartlegge kontekstspesifikk informasjon, noe som gjør det mulig å få innsikt i forholdene på individnivå. Dette kan gi informasjon om situasjonen til husholdningen som sender og mottar penger, forholdet mellom sender og mottaker og motivasjonen for å sende og motta penger (Carling mfl., 2014).

Flere forskere observerte problemer med å få både sendere og mottakere til å prate om private pengeoverføringer (Ahmed, 2000, Hammond, 2008, Carling mfl., 2012, Hammond mfl., 2011). Blant annet ble det observert at enkelte somaliere ikke vil at andre familier skulle vite hvor mye de mottar/sender, eller at myndighetene ikke skulle vite hvor mye de sender. Til Hammond mfl. (2011) oppga informantene at de var redde for at det vil påvirke sosialstøtten de mottar, eller hvor mye de må betale i skatt og at flere somaliere har potensielt ekstra inntekt fra svart arbeid som de ikke vil at myndighetene skal oppdage. Eksempelvis kom Statistisk Sentralbyrå Norge (SSB) frem til at det ikke var hensiktsmessig å spørre det somaliske utvalget, i en undersøkelse om mengden private pengeoverføringer de sendte ut av Norge (Carling mfl., 2012). Frem til 2010 var private pengeoverføringer via etniske betalingsforetak, såkalte Hawalaer⁹, ulovlige i Norge. Media portretterte overføringene i stor grad sammen med saker om skatteunndragelse, hvitvasking og finansiering av Islamistiske væpnede grupper (Carling mfl., 2012). Forskere oppfattet det som for vanskelig å skulle spørre detaljerte spørsmål til somaliere som brukte slike Hawalaer, om for eksempel hvor mye de overførte. For selv når en har hentet inn data, kan disse mangle validitet fordi det av en eller annen grunn har mangler en ikke var klar over: Utvalget var ikke stort nok, en har utelatt

⁹ Utrykket Hawala er forklart videre i vedlegg 2.

å inkludere viktige individer i utvalget, deler av utvalget svarte ikke sannferdig, en stilte for mange spørsmål av feil slag, eller en ikke stilte nok av de viktige kontekstspesifikke spørsmålene. Det er mange måter informasjonen fra spørreundersøkelser kan ha mangler som er vanskelig å avdekke.

Om en prøver å få oversikt over hvor mye private pengeoverføringer som spesifikt blir sendt til Somalia basert på hvor mye penger diasporaen sender, er en utfordring å vite hvor mye som går til andre flyktninger i Kenya og Etiopia og hvor mye som går til somaliere i Somalia (Vargas-Silva, 2017). Det er også flere utfordringer om en skal kartlegge hvor stor effekt pengene vil ha i den enkelte husholdning, da det finnes flere mønstre for hvordan en sender fordeler pengene sine mellom slektninger. Anna Lindley avdekker flere mønstre i fordeling av private pengeoverføringer i sine undersøkelser av somaliske sendevaner (Lindley, 2009b)¹⁰. *Individ-individ*; der en person gir til kun en annen person. *Individ- flere*; der en person sender penger til flere, mennesker, som for eksempel flere forskjellige familiemedlemmer i separate husholdninger. *Flere - individ*; der en person har flere medlemmer av diasporaen som sender penger til vedkommende.

Hun fant også andre overføringsmønstre der grupper og enkelt individer og sendte penger i form av bistand til større grupper eller lokalsamfunn. Enkelte slike overføringer er klanbaserte innsamlinger, også kalt *qaraan* på somalisk, for å hjelpe et individ eller et prosjekt i klanens hjemby. Penger til bistandsprosjekter er da ikke definert i denne masteroppgaven som en privat overføring, men heller bistandspenger. Aggregerte tall på overføringer til utlandet gjør ikke nødvendigvis dette skillet, og det kan derfor være vanskelig å bruke slike tall på å estimere private pengeoverføringer.

1 Sendere av private pengeoverføringer til Somalia

Av overføringer til Somalia fra diasporaen er de private pengeoverføringene klart størst. Den somaliske diasporaen er aktive avsendere av betydelige mengder penger, informasjon, utstyr, investeringer og annen økonomisk bistand til Somalia. I 2011 estimerte Laura Hammond mfl. at utviklingsprosjektstøtte fra den somaliske diasporaen var mellom 130 og 200 millioner USD (Hammond mfl., 2011). Dette til sammenligning med private pengeoverføringer til Somalia som på samme tid var estimert på å være mellom 1,3 milliarder og 2 milliarder USD.

¹⁰ Det kunne også i teorien tenkes at et mønster også kunne vært *flere – flere*. Eksempler på dette kunne vært klaninnsamlinger til bistandsprosjekter i de lokale klanslandsbyene i Somalia. Slikt ville vært nærmere bistand enn private pengeoverføringer, og er ikke dekket i denne avhandlingen.

Sendere er diasporaen er spredt over store deler av verden, slik som illustrert i Kart 1. Storbritannia, Finland, Sverige, Norge, USA, Australia, De forente arabiske emiratene, Saudi Arabia, Canada, Nederland og Italia og er noen land det er registrert at somalisk diaspora sender penger fra (Ahmed, 2000, Lindley, 2006, Hammond mfl., 2013 , Majid mfl., 2017). Somaliere i Norge, USA og England har dokumentert lavere inntekt enn snittet i befolkningen i disse landene (Hammond mfl., 2011). Til tross for dette prioriterer likevel mange av de somaliske husholdningene å sende private pengeoverføringer til Somalia.

Norge

I Norge er det utført to store spørreundersøkelser som omhandler somalieres sendevaner. Disse ble utført av SSB i 2006 og 2016.

I 2006 spurte SSB 10 innvandrergupper i Norge, blant dem 245 somaliere, om de ga økonomiske bidrag til familie i opprinnelseslandet (Blom og Henriksen, 2008). Blant innvandrerne i undersøkelsen var det i gjennomsnitt en av ti som sa de gjorde nettopp dette¹¹. Blant innvandrerguppene skilte somaliene seg mest ut, da nesten fire av ti opplyste å være månedlige givere. Resten av utvalget oppgir 28 prosent at de gir minst en gang i året, men mindre enn hver måned og 9 prosent sjeldnere enn en gang i året (Blom og Henriksen, 2008). Av somaliene opplyste 74 prosent at de ga økonomisk hjelp til familie i hjemlandet og 26 prosent svarte at de ikke sendte penger.

I 2012 gjennomførte Carling mfl. (2012) kvalitative intervjuer av 29 somaliere i Norge. Informasjonen fra disse intervjuene ble så sammenlignet med resultater hentet ut av en regresjonsanalyse de gjennomførte, basert på data fra av SSB-spørreundersøkelsen i 2006 av 245 somaliere og 306 pakistanere (nevnt over).

Regresjonsanalysens signifikante resultater er illustrert i Figur 3. Datasettet bak analysen bestod av over 300 variabler fordelt på tre forskjellige sett. Først, sett 1 bestod av en rekke uavhengige variabler som adresserte evnen til å bedrive økonomisk bidrag til familie i opprinnelseslandet. Sett 2 var variabler som dekket mulig sosiokulturell integrasjon i Norge påvirket sending av økonomisk bistand til opprinnelseslandet negativt. Sett 3 dekket koblinger til opprinnelseslandet, inkludert blant annet om en hadde foreldre i hjemlandet og om en eide

¹¹ For tabell fra spørreundersøkelsen om økonomisk bidrag til familie i opprinnelseslandet brukt i Blom og Henriksen (2008), se Vedlegg 1 spørreundersøkelser.

eiendom i opprinnelseslandet. I tillegg kom uavhengige variabler som alder, kjønn og hvor lenge de har bodd i Norge.

Figur 3: Tabell over resultater fra regresjonsanalysen til Carling mfl. (2012).

REGRESSION RESULTS. DEPENDENT VARIABLE: SENDS REMITTANCES AT LEAST ONCE A YEAR				
	Pakistanis		Somalis	
	Odds ratio	Confidence interval ^a	Odds ratio	Confidence interval ^a
Financial situation and employment				
Difficulties with regular expenses	0.503**	0.276–0.916	1.048	0.532–2.064
Difficulties with unexpected expense	1.086	0.586–2.013	0.726	0.343–1.534
Labor-market position				
Neither employment nor pension	0.652	0.303–1.406	0.190**	0.045–0.800
No employment but pension	0.877	0.285–2.704	0.174**	0.035–0.873
Insecure employment	0.789	0.380–1.640	0.552	0.121–2.512
Secure employment ^b	1.000		1.000	
Sociocultural integration				
Not experienced discrimination	1.128	0.629–2.025	0.979	0.486–1.974
Good Norwegian-language skills	0.875	0.418–1.828	0.943	0.419–2.121
Identification with Norway	0.996	0.809–1.225	0.984	0.819–1.181
Country of origin-related factors				
Parent in country of origin	0.779	0.386–1.572	2.097**	1.055–4.169
Partner abroad	0.275	0.027–2.770	2.000	0.731–5.472
Owens property in country of origin	1.850**	1.063–3.217	2.414	0.759–7.679
Visits to/from country of origin	0.970	0.298–3.160	1.247	0.485–3.209
Expects to return to country of origin	0.919	0.428–1.976	1.949*	0.915–4.151
Background variables				
Age	1.243***	1.076–1.436	1.360***	1.168–1.585
Age squared	0.997***	0.996–0.999	0.996***	0.995–0.998
Proportion of life lived in Norway	0.989	0.996–0.999	0.991	0.942–1.042
Proportion of life lived in Norway squared	0.999	0.999–1.000	1.000	0.999–1.000
Gender (female)	0.505**	0.273–0.933	0.906	0.465–1.763
Constant	0.109	0.004–2.755	0.011	0.000–0.461
Observations	306		245	

*Notat: Regresjonsanalyse basert på datasettet fra SSBs husholdningsundersøkelse i 2006 som en kan lese om i Blom og Henriksen (2006). Konfidensintervall på 95 %, og p-verdier referert til *** $p < 0.01$ ** $p < 0.05$ og * $p < 0.1$.*

Kilde: Carling mfl. (2012: 301)

To av de sterkeste effektene på om Somaliere sendte hjem minst en gang i året identifisert i regresjonsanalysen til Carling mfl. (2012) var om en hadde foreldre i Somalia (signifikant med en p-verdi på 0,05) og om en forventet å dra tilbake til opprinnelseslandet (p-verdi på 0,1). I begge tilfellene var en angivelig mer tilbøyelig til å sende penger minst en gang i året enn om de ikke hadde disse trekkene. Dette støtter litteraturen om at bånd til hjemlandet spiller en rolle for hvorvidt individer sender private pengeoverføringer til opprinnelseslandet. Analysen finner også at somaliere som snakker godt norsk, identifiserer seg sterkt med Norge og aldri har opplevd diskriminering, sender økonomiske bidrag til hjemlandet like ofte som andre somaliere. Dette er viktig, for det viser at blant disse somalierne er ikke integrering en faktor som påvirker viljen til å sende penger. Likevel er 245 observasjoner ikke et stort utvalg,

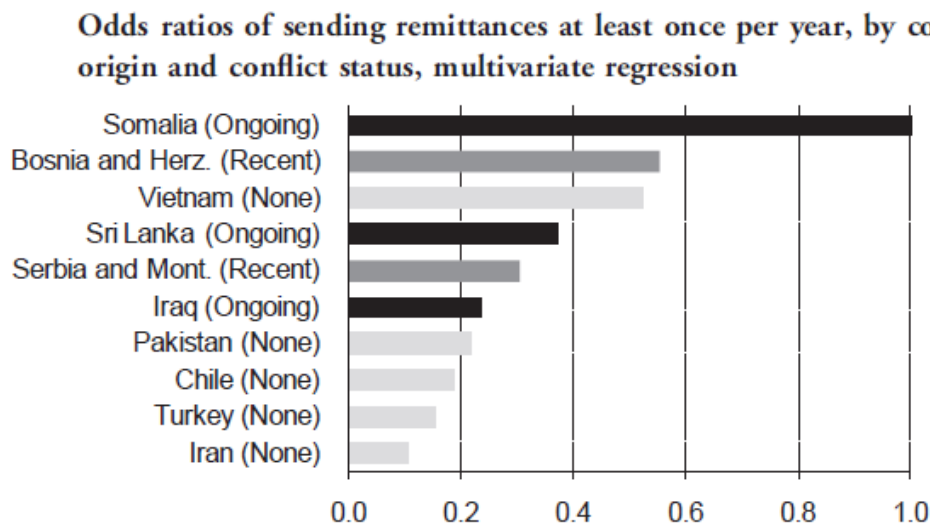
noe som kan påvirke resultatene. Det er mulig at en hadde funnet andre sammenhenger om utvalget var større. De to variablene, om foreldre i hjemlandet og om planer om å reise tilbake, var ikke konsistent med andre variabler som kontrollerte for tilknytning mellom utflyttede somalierne og hjemlandet. Det kan intuitivt også ses på som en kovarians mellom en rekke av variablene som det ikke er tatt høyde for. Eksempelvis hvor lenge en har vært i Norge, og om en identifiserer seg med Norge, eller familie og eiendom i opprinnelses land - er variabler som korrelerer med hverandre og som må gjøres høyde for. Dette skriver ikke Carling noe om i teksten sin.

Observasjon fra regresjonsundersøkelsen viser at husholdninger som sliter med å dekke utgifter i hverdagen har like sendevaner som resten av utvalget. På den annen side har arbeidsmarkedssituasjonen til somaliske deltakerne i undersøkelsen vært utslagsgivende for om de sendte økonomisk støtte. De som ikke har jobb, er langt mindre tilbøyelige til å sende økonomisk støtte enn de som har en sikker jobb. Carling mfl. (2012) konkluderer med at dette må henge samme med en kombinasjon av tre forskjellige forklaringer. Første forklaring er at den økonomiske situasjonen påvirker det sosiale ansvaret for å skulle støtte økonomisk. Eksempelvis kan det være at aleneforsørgende mødre uten jobb eller studenter uten inntekt ikke har det samme sosiale presset på seg for å skulle støtte økonomisk. Den andre forklaringen er at de som ikke har jobb underrapporterer sendevanene sine av økonomisk bistand for å ikke gi myndighetene i Norge informasjon om hvordan de bruker pengene sine. Den tredje forklaringen er at husholdningen som har problemer med å dekke kostnadene sine har dette på grunn av den økonomiske støtten de bruker på familier ute av landet.

Carling mfl. (2012) fant også den isolerte effekten av opprinnelsesland på sannsynligheten for å sende penger. Den viste at somaliere i Norge var langt mer tilbøyelige til å sende private overføringer enn de andre innvandregruppene som deltok i spørreundersøkelsen.

Eksempelvis var oddsene for at en pakistaner sendte støtte en femtedel av det for en somalier, som illustrert i Figur 4. Denne undersøkelsen viste også at blant utvalget i SSB sin undersøkelse fra 2006 var det utslagsgivende om landet hadde vært i en pågående eller nylig opplevd konflikt. En sammenligning av landene er illustrert i Carling mfl. 2012, og gjengitt i Figur 4. I 2006 var det pågående konflikt i Somalia, Sri Lanka og i Irak, samtidig som Bosnia og Hercegovina, samt Serbia og Montenegro bygget seg opp etter en konflikt på 1990-tallet. Illustrert i Figur 4 kan en se at opprinnelsesland i utvalget, med unntak av de fra Vietnam, som har et forhold til nylig/pågående konflikt, har en større andel sendere.

Figur 4: Sammenligner sendevaner av private pengeoverføringer mellom land.

Notat: Oddsratet med Somalia som referanse (Somalia = 1) er basert SSBs datastett analysert av Blom og Henriksen (2006) og kontrollerer for de samme individuelle faktorene som i Figur 3. Konfliktnivået var i 2006: pågående (2006), nylig (1990-2005) og Ingen (siden 1990).

Kilde: Carling mfl. (2012: 295), Blom og Henriksen (2008).

I 2016 gjennomførte SSB en ny spørreundersøkelse av innvandreres sendevaner, 10 år etter den forrige undersøkelsen (Blom og Henriksen, 2008). De spurte 12 innvandrergupper i Norge, blant dem 364 somaliere, om de sendte penger til familie eller venner utenfor Norge (Vrålstad og Wiggen, 2017)¹². Undersøkelsen fant at det vanlige blant innvandrerbefolkningen var å sende penger én til fire ganger i løpet av året. Innvandrere fra Polen og Somalia skilte seg ut som de mest hyppige senderne. Av somaliene svarte 61 prosent at de sendte penger til venner og familie i utlandet, mens 39 prosent sa de ikke gjorde det. Somaliere i undersøkelsen svarte følgende om frekvensen av sendingene deres de siste 12 månedene: 19 prosent hadde sendt mer enn 10 ganger; 17 prosent mellom 5 og 10 ganger; 22 prosent mellom 1 og 4 ganger; og 2 prosent sa de sendte penger, men ikke de siste 12 månedene.

Det er flere av SSBs spørsmål om økonomisk bidrag i 2016 som skiller seg fra spørsmålene i 2006. I 2016 spørres det om “penger” i stedet for “økonomisk bistand”, og de spør om de sender det “utenfor Norge” i stedet for “til hjemlandet”. Økonomisk bistand er et bredere

¹² For oversikt over spørreundersøkelsen om sending av penger til familie utenfor Norge brukt i Vrålstad og Wiggen (2008) se Vedlegg 1 spørreundersøkelser.

utrykk enn penger. Det kan også være skolepenger sendt direkte til skole, at noen får bo i et hus en eier med lav eller ingen leie, eller at en direkte sender varer som skolebøker, elektronisk utstyr eller lignende. Verken undersøkelsen fra 2006 eller 2016 oppgav et estimat av hvor stor sum som ble sendt fra Norge til utlandet.

Et enkelt anslag for overføringer mellom Norge og Somalia kan se ut som følger: Y er overføring fra Norge til Somalia som prosent av inntekt pr husholdning der hovedinntektshaver har innvandrerbakgrunn¹³ fra Somalia (SSB, 2019). H er antallet slike husholdninger i Norge og I er gjennomsnittsinntekt etter skatt for disse. O er total overføring fra Norge til Somalia.

Med tall for Tyrkia, Vietnam, Irak, Iran, Sri Lanka og Pakistan kan vi prøve å sammenligne hvor stor prosent av inntekt som sendes til opprinnelseslandet. Ikke fordi prosentestimatet av inntekt er et nøyaktig mål, men fordi det gir et sammenligningsgrunnlag landene imellom. Med tall for 2016 til 2018¹⁴ for O , H og I for alle de tidligere nevnte landene kan vi sammenligne Y mellom land, i , og mellom årene, t . Resultatene er illustrert i Figur 5. Regnestykket vil da se ut som følger:

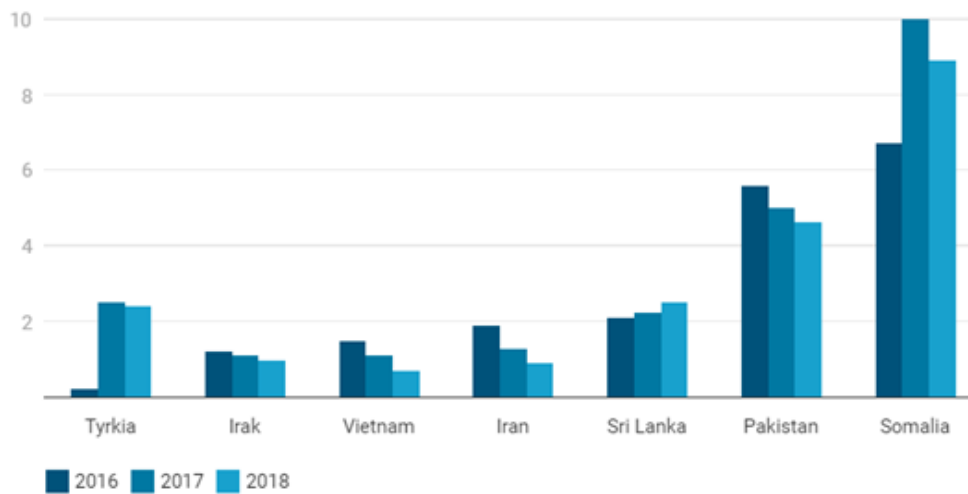
$$Y_{it} = \left(\frac{\left(\frac{O_{it}}{H_{it}} \right)}{I_{it}} \right) * 100$$

Ifølge dette estimatet sende gjennomsnittlig husholdning med hovedinntektshaver med bakgrunn fra Somalia i Norge i 2016, 21 311 NOK til Somalia. Dette utgjør 6,7 prosent av en gjennomsnittlig inntekt etter skatt for en slik husholdning i Norge i 2016, som illustrert i Figur 5. I 2017, 32 619 NOK i snitt, dvs. 10,0 prosent av inntekten, og i 2018, 30 140 NOK i snitt, som utgjør 8,9 prosent av inntekt.

¹³ Innvandrerbakgrunn betyr ifølge SSB at vedkommende er innvandrer eller at foreldrene til vedkommende er innvandrer SSB (2019).

¹⁴ Tallene på overføringer fra Norge til utlandet er levert på e-post av Skatteetatens valutaregister, og inntekt og husholdningstall er levert på e-post av seksjon for inntekts- og leveårsstatistikk Statistisk sentralbyrå. For en ytterligere redegjørelse se Vedlegg 3, og for en oversikt over tallene se Vedlegg 1.

Figur 5: Prosentandel av inntekt sendt til opprinnelsesland av Norsk befolkning med innvandrerbakgrunn

Notat: Syv land fra datasettet til SSB. Resultatet viser en klar forskjell mellom somaliere i Norge sine sendevaner sammenlignet med andre innvandrere i Norge.

Kilde: Skatteetaten og SSB¹⁵.

Når overføringene måles som prosent av inntekt til husholdningene, slik som i Figur 5, ser man at somaliske husholdninger gir større andel sammenlignet med de andre innvandrerhusholdningene i utvalget. I 2017 og 2018 er overføringer til Somalia som andel av inntekt nesten dobbelt så stor som til Pakistan, som er nest størst i utvalget. I utvalget har husholdninger med hovedinntektshaver fra Somalia nest lavest¹⁶ inntekt i 2018 med 338 500 NOK i året etter skatt. Til sammenligning hadde Pakistanere i utvalget er den gruppen som sender nest størst andel av inntekten sin etter somaliene , 595 900 NOK inntekt i året etter skatt. Så selv om overføringene til Somalia totalt sett ikke var så mye mindre enn de til Pakistan var, blir forskjellen mye større når en måler overføringene opp mot inntekt.

Overføringer til Somalia (O i ligningen) økte fra 2016 til 2017 markant slik som illustrert både i Figur 5 og Figur 1. Videre falt de noe i 2018, seg opp igjen i 2019. En kraftig tørke traff Somalia i 2017, og de motsykliske effektene av private pengeoverføringer kan derfor forklare stigningen i overføringer mellom 2016 og 2017. Samtidig ser man at mellom 2017 og

¹⁵ Tall fra valutaregisteret ble sendt på epost fra Skatteetaten, og tall på inntekt og antall husholdninger med innvandrerbakgrunn ble sendt på epost fra SSB. For videre redegjørelse se Vedlegg 3.

¹⁶ Eritreere i Norge hadde lavest gjennomsnitt en husholdningsinntekt i utvalget – og på 327 400 NOK i året.

2019 er ikke variasjonen så stor fra år til år. Det kan være andre grunner til at det registrerte tallet til Valutaregisteret økte i 2017 som ikke henger sammen med økt mengde sendt til Somalia. For eksempel kan det tenkes at et overføringsselskap har tilbudt billigere overføringer eller at et selskap som tidligere ikke registrerte overføringene sine til Somalia begynner å gjøre det i 2017.

Et lignende estimat ble gjort av den norske avisen Aftenposten i 2017 som kom frem til at somaliere i Norge i 2015 sendte 6,9 prosent av inntekten sin til Somalia (Bjørnstad, 2017b). Avisen kom frem til dette tallet ved å benytte gjennomsnitt av overføringer ut av Norge i 2015 pr. somalisk husholdning (definert ved en husholdning med et somalisk familiemedlem¹⁷), for så å fordele dette med snittinntekten for en slik husholdning i 2015 i Norge. Dette er en langt bredere definisjon av somalisk husholdning enn den som brukes i analysen over. Estimaten i denne teksten (og i Aftenposten av Bjørnstad (2017)) burde ikke brukes som et eksakt mål på prosent av inntekt innvandrere i Norge sender til opprinnelseslandet, men heller brukes som et sammenligningsgrunnlag mellom de forskjellige innvandrergruppenes sendevaner.

Ifølge tall fra SSB (Bjørnstad, 2017b, Blom og Henriksen, 2008, Vrålstad og Wiggen, 2017), sender Somaliere mer enn andre innvandrergupper i Norge De er også blant innvandrerguppene som har lavest inntekt, og mottar mest sosialstøtte (Strøm og Snellingen, 2017). Når husholdningsinntekten er lav vil det relativt sett bli større knapphet på goder og alternativkostnaden ved å sende penger veies relativt tyngre enn hos husholdninger med større inntekt. Ifølge en analyse gjort tidligere i denne masteroppgaven, basert på tall fra valutaregisteret og SSB, er somaliere den innvandrerguppen i Norge som sender størst andel av inntekten sin til hjemlandet. Den inntekten er mindre enn de fleste andre innvandrergupper. En kan ifølge analysen i denne teksten anta at Somaliere i Norge er den innvandrerguppen i Norge som prioriterer sterkest å sende penger til opprinnelseslandet.

England

I England er det gjort en rekke spørreundersøkelser blant somaliske sendere av penger til opprinnelses. Anna Lindely ved SOAS gjennomførte i London 12 kvalitative intervjuer og en spørreundersøkelse med 175 somaliske deltakere (Lindley, 2009b). Spørreundersøkelsene ble gjennomført i lokalene til den somaliske pengeoverføringsselskapet Dahabshiil. Dette er viktig å merke seg da deltakere som er i lokalene til pengeoverføringsselskapet er der for å overføre

¹⁷ Tallene fra 2015 var levert av seksjon for inntekts- og levekårsstatistikk Statistisk sentralbyrå, som på epost bekreftet definisjonen av en somalisk innvandrershusholdning brukt av Aftenposten i 2017.

penge og derfor kun representerer sendere, og ikke et utvalg fra den somaliske befolkningen i London. De som svarte på spørreundersøkelsen, estimerte i snitt at de sendte 3 110 USD i private pengeoverføringer i året. Blant deltakerne svarte 61 prosent at de sendte private pengeoverføringer til minst ett individ i måneden. Mottakerne var ikke nødvendigvis faste, men kunne være forskjellige individer som etterspurte økonomisk støtte.

Spørreundersøkelsen kommer også frem til at omtrent 60 prosent av senderne var menn og at 40 prosent var kvinner. Til tross for dette opplyst informanter at kvinner var ansett som mer tilbøyelige til å sende penger. En forklaring kan være at kvinnens deltakelse i å sende penger blir vektet tyngre enn mannes siden det går imot tradisjonelle forventninger. Det kan også være at analysen, grunnet relativt få observasjoner, har et mindre grunnlag å bygge forklaringer på. Det er derfor en fare for at over- eller underdreven resultater. Som følge av dette har analysen mulig ikke fanget opp effekten av at flere kvinner sender penger enn tidligere antatt.

En annen spørreundersøkelse ble utført i 2008 på vegne av det britiske departementet for internasjonal utvikling. Denne inkluderte 106 deltakere fra den somaliske diasporaen i London (Chalmers og Hassan, 2008). Alle som deltok i undersøkelsen opplyste at de sendte private pengeoverføringer til Somalia. Av disse opplyste 92 prosent at de sendte minst en gang i året. Majoriteten på 58 prosent sendte månedlig. De fleste somalierne sendte penger til mer enn en person. Videre viste spørreundersøkelsen at 74 prosent mente at pengene hjalp mottakerne i Somalia betraktelig. 57 prosent opplyste at de brukte mindre enn 11 prosent av inntekten til å sende private pengeoverføringer til Somalia.

Spørreundersøkelsen til Chalmers og Hassan (2008) var utført på både somalisk og engelsk. Alle intervjuene ble gjennomført av en somalisktalende fra det lokale somaliske nærsamfunnet og ble gjennomført på somaliske destinasjoner i London, som det somaliske samfunnssenteret, en somalisk restaurant, eller i filialene til et somalisk overføringsselskap. I rapportens metodekapittel beskriver Chalmers og Hassan (2008) at utførelsen av spørreundersøkelsen ble delvis også gjennomført som et kvalitativt intervju, med få kommunikasjonsproblemer og fleksibilitet til at deltakeren kunne formulere det han eller hun mente var de mest presise svarene på spørsmålene. Resultatene fra denne spørreundersøkelsen, med 100 prosent som sender penger og 92 prosent som sender penger løpet av et år, er kraftigere og mer markant enn i de andre spørreundersøkelsene. Det er vanskelig å vite hva som gjør at resultatene er mer markante. Fire forklaringer er mulige: 1) at mange av undersøkelsene ble gjort i filialene til et overføringsselskap og derfor naturligvis

overrepresentert av sendere, 2) deltakerne overrapporterte data på grunn av tilstedeværelsen av andre somaliere, 3) de andre spørreundersøkelsene ikke hadde like mye tillit hos deltakerne som denne spørreundersøkelsen og at de derfor har underrapporterte data, og 4) det er for få observasjoner og ved en tilfeldighet har de fått 100 prosent som sier at de sender penger. Det er vanskelig å si noe om hvilke av de fire som har størst vekt, men uansett forklaring har datasettet få observasjoner og derfor begrenset validitet.

USA

I byen Lewiston i USA ble det i 2003 gjennomført en spørreundersøkelse under tilsyn av professor Richard Ford og professor Laura Hammond. De spurte beboerne i et somalisk nabolag om husholdningsinntekt, eiendeler og kostnader (Hammond, 2008).

Spørreundersøkelsen konkluderte med at en gjennomsnittlig månedlig inntekt for de somaliske beboerne var på 1458 USD, med en gjennomsnittlig månedlig kostnad på 1233 USD i husholdningen. Til tross for at disse tallene fortalte at husholdningen gikk i pluss, fortalte informantene på den annen side at de hadde stor økonomiske problemer. Noe av grunnen til problemene ble sagt å ligge i at de påtok seg å bruke store deler av inntekten på private pengeoverføringer til familie i Somalia. De forteller at presset på dem for å sende penger til opprinnelseslandet er stort. Det ble ikke gjennomført nok intervjuer og spørreundersøkelser til å innhente statistisk signifikante data.

I 2003 intervjuet professor Cindy Horst somalisk diaspora i Minneapolis om deres sendevaner og økonomiske liv som flykninger i USA (Horst, 2006). Hun opplyser at hennes funn om sendepress, fattigdom, psykologiske problemer og økonomiske problemer i kjølvannet av private pengeoverføringer er konsistente med funnene til Hammond i 2003 i Lewiston (Hammond, 2008).

Utfordringer for somalisk diaspora

I spørreundersøkelsene av somalisk diaspora og deres sendevaner av private pengeoverføringer kom det frem at somaliere 1) var blant de mest fattige av innvandringsgruppene i Norge, USA og England, 2) de sendte store andeler av inntekten sin, og 3) det er et stort press på å sende, noe som for enkelte har ført til store økonomiske problemer (Hammond, 2008, Hammond mfl, 2011, Lindley, 2010, Horst, 2006, Strøm og Snellingen, 2017, Vrålstad og Wiggen, 2017). Kombinasjonene av disse tre funnene om somaliere er konsekvente på tvers av de tre OECD-landene. Det tegner et bilde der den

somaliske diasporaen lever på små økonomiske marginer i hverdagen som følge av sendevanene sine.

Som tidligere nevnt i teorikapittelet, argumenterer Laura Hammond for at man ikke burde undervurdere det utbyttet en somalisk sender av private pengeoverføringer får i gjengjeldelse av mottakeren (Hammond, 2008). Status og sosial kapital ved å klare å imøtekomme forventninger og ansvar ilagt fra familie, venner og klan er viktig for medlemmene av diasporaen. Samtidig er det en stor fallhøyde og omfattende følger dersom en ikke klarer å leve opp til disse forventningene. Det rapporteres om fall i sosial status, kritikk og negative bemerkninger, samt at en mister kontakt med nettverket i hjemlandet. Flere av de intervjuede somalierne rapporterte at forventningspresset påvirket dem sterkt i hverdagen. Flere hadde relativt lite penger til overs etter at faste kostnader var dekket og slet med å imøtekomme kravene om å sende penger. Mange opplevde å måtte gjøre personlige offer for å oppfylle forventningene (Chalmers og Hassan, 2008, Horst, 2006, Hammond, 2008, Hammond mfl, 2011, Horst, 2004). I intervjuer med forskere opplyste flere av diasporaen at de hadde flere jobber og lange arbeidsuker, noen tok opp lån de ikke hadde råd til å betale tilbake, enkelte sa de solgte smykkene sine, enkelte opplyste at de hadde avsluttet påbegynt utdanning for heller å jobbe for å finansiere overføringene. En fordeling av personlige offer for 102 Somalier i London i 2008 er satt opp i Figur 6. I flere dokumenterte tilfeller hadde ektefeller skilt seg på grunn av krangel om fordeling av penger til hans eller hennes familie.

Mange av de somaliske flyktninger opplyste at de var frustrert over at slektninger i hjemlandet ikke viste forståelse for at de som hadde bosatt seg i USA og England slet med å sende penger hjem. De var også frustrert over at de mente de levde i fattigdom, mens slektningene deres trodde de var velstående. Slektingene mente at de private pengeoverføringene beviste denne velstanden, og at de anklaget avsenderne for å holde igjen penger. Samtidig er det store forskjeller i livskvalitet mellom England og Somalia. Dette kan være medvirkende i forklaringen på hvorfor til og med fattige i industriland kan oppfattes som relativt velstående sett fra et somalisk perspektiv.

Figur 6: Somaliere i London personlige offer for å kunne sende penger til utlandet.

Sacrifices Made	Number of Respondents	Percentage
Save money to send back home	43	42%
Buy cheaper goods	20	20%
Take different modes of transport. i.e. bus instead of tube	8	8%
Work extra hours	22	22%
Left school in order to earn money	6	6%
Other	3	3%
Discrepancies due to rounding		1%
Total	102	100%

Notat: 102 Somaliske respondenter i London 2008 svarte på hva slags offer de har gjort for å kunne sende penger til utlandet.

Kilde: Chalmers og Hassan (2008: 22).

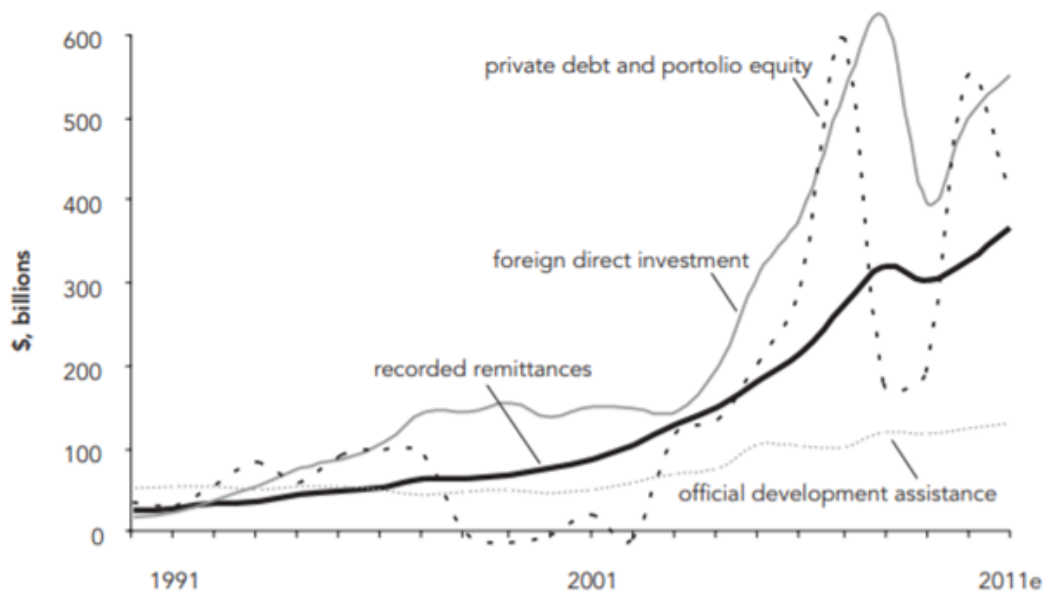
Andregenerasjons innvandrere er observert å sende penger til foreldrenes opprinnelsesland, men det er en avtagende effekt der de sender mindre beløp enn generasjonen før dem (Carling, 2008). Intervjuer i London avdekket at flere av de yngre andregenerasjon Somaliere mente familien brukte for mye penger på familie i utlandet (Lindley, 2009b). I regresjonsanalysen til Carling mfl. (2012) kom det frem at det var mer sannsynlig at somaliere sendte penger til Somalia om de hadde egne foreldre i hjemlandet. I en husholdningsundersøkelse i Somalia observerte de at 72 prosent av senderne i utvalget var i nær familie¹⁸ med mottakerne (Hammond mfl, 2013). Flykningers manglende evne til å reise tilbake kan gjøre forholdet mellom dem som blir og barn av de som drar mindre nært, noe som igjen kan påvirke giverviljen til disse barna (Vargas-Silva, 2017, Carling, 2008).

Minkende økonomisk vekst internasjonalt kan utgjøre en trussel mot private pengeoverføringer til Somalia (IMF, 2019). Dette knyttes til at somalisk diasporas arbeidsmarkedsposisjon er lik som for mange andre innvandrergrupper fra utviklingsland i Vesten, med relativt lav inntekt og sårbarhet for fall i inntekt og tap av jobb når sjokk treffer økonomien (Sirkeci mfl, 2012). Da finanskrisen i 2008 inntraff, forventet en at private pengeoverføringer fra emigranter skulle falle globalt. Dette som følge av både økte kostnader knyttet til å emigrere og lavere inntekt hos emigranter. Dette ble mer eller mindre realisert da forskere i 2009 observerte at private pengeoverføringer det året hadde sunket med 5.2 prosent.

¹⁸ Med nær familie menes det her mor, far, ektemake, sønn, datter, bror eller søster.

Dette var første året på mange årtier at forskere hadde registrert en nedgang i private pengeoverføringer.

Figur 7: Private pengeoverføringer er mindre volatile enn andre former for overføringer til utviklingsland.

Notat: Private pengeoverføringer var registrert å falle i 2008, men fallet var betydelig mindre enn fallet i utenlandsk direkteinvestering.

Kilde: Sirkeci mfl, (2012: 2)

Med det sagt viser det seg også at private pengeoverføringer er antatt å være blant de minst volatile overføringene til utviklingsland under økonomiske kriser (Sirkeci mfl, 2012). En illustrasjon på dette kan en se i Figur 7 der private pengeoverføringer faller betraktelig mindre under finanskrisen i 2008 enn utenlandske direkteinvesteringer. Dette kan ha sammenheng med de kontrasykliske egenskapene til private pengeoverføringer i møte med kriser og katastrofer. Et anekdotisk eksempel fra Hammond (2011: 51) er hvordan en informant som jobbet i et somalisk overføringsselskap i Dubai opplyste at selskapet merket finanskrisen i 2009 ved at mindre penger ble sendt til Somalia (Hammond mfl, 2011). Han anslo at omtrent 20 prosent mindre en vanlig løpet av året 2010, og at det ved starten av 2011 begynte å ta seg opp igjen til normale mengder sendt gjennom selskapet.

Med tanke på hvor lite volatile private pengeoverføringer skal være i økonomiske kriser er det derfor signifikant når Verdensbanken estimerer at overføringer til lav- og middelinntektsland vil minke med 20 prosent løpet av 2020 på grunn av den økonomiske krisen knyttet til COVID-19 pandemien. Dette vil være den kraftigste reduksjonen i moderne historie (World

Bank, 2020d). Private pengeoverføringer til Afrika sør for Sahara minket ifølge Verdensbanken med 0,5 prosent i 2019. I løpet av 2020 er det forventet 37 milliarder USD i private pengeoverføringer, noe som er en reduksjon på 23,1 prosent fra året før. I Øst-Afrika er det i 2020 også store problemer med gresshoppesvermer som truer matsikkerheten for en stor andel mennesker i regionen.

Til tross for høyt sendepress på diasporaen er det en reell trussel i at store økonomiske sjokk til verdensøkonomien skal redusere mengden som overføres til Somalia. Om dette skulle skje vil dette minke tilgjengelig kapital for mottakere, og gjøre dem mer sårbare mot sjokk mot inntekt og matsikkerhet.

2 Den somaliske overføringskanalen

Diasporaen anvender flere metoder for å overføre penger til Somalia til tross for manglende banksystem i landet. Noen benytter bankkontoer i oppholdslandet og overfører penger direkte til en bankkonto i Kenya, Etiopia, De forente arabiske emirater eller Djibouti (Hammond mfl, 2011). Pengene fraktes så videre av en kurerer eller familiemedlemmer i kontanter til planlagt endestinasjon. Andre tar med seg kontanter i bagasjen når de reiser til Somalia (Hammond mfl, 2011). Den vanligste metoden er likevel å anvende Hawala-overføringsselskaper. “Hawala”¹⁹, på somalisk “Xawilaad”²⁰, går under begrepet uformelt verdioverføringssystem (UVS). Selskapene har agenter i de aller fleste land der somalisk diaspora oppholder seg og overfører pengene til Somalia på få minutter mot en avgift. I en husholdningsundersøkelse utført i 2018 i Nord-Somalia opplyste 93 prosent at de fikk de private pengeoverføringene sine gjennom somaliske overføringsselskap (Majid, 2018). Hawala-overføringsselskapene er med andre ord tilnærmet eneste tjenesten for private aktører som raskt vil overoverføre penger til Somalia.

Hawala er vanlig i den muslimske delen av verden, mens andre former for UVSer er vanlig i andre deler av verden. Eksempler på dette er blant annet “hundi” i Sør Asia, “fei chien” i Kina eller “phoe kuan” i Thailand (Passas, 2003, El Qorchi mfl, 2003). En UVS er vanskelig å regulere da de ofte er aktive i land med utstrakt kontantbruk og hvor det ikke er krav om at selskaper skal registrere kundeopplysninger som transaksjoner og overføringer. Et viktig kjennetegn som skiller UVSer fra vanlige banker, er at de på grunn av sin uformelle struktur

¹⁹ Hawala er et uformelt verdioverføringssystem, UVS, som brukes for å overføre penger til Somalia. Unødvendig å gjenta noe som står i teksten i en fotnote Les mer om Hawala og UVS i Vedlegg 2.

²⁰ X uttaltes H på somalisk, slik at Xawilaad, utales Hawilaad.

også mangler formell bokføring som myndigheter kan få innsyn i, og at operatørene ikke nødvendigvis følger lovgivningen og kravene til vanlige banker. De kan i prinsippet handle med hvem de vil og overføre fond mellom operatørene i systemet slik de selv ønsker. Regulatorer ser på UVS som et finansverktøy hovedsakelig brukt av immigranter som vil overføre penger til opprinnelseslandet sitt, men som også kan misbrukes (som for eksempel til terrorfinansiering og hvitvasking) (FATF, 2013, Hammond mfl, 2011, Passas, 2003).

Det er flere grunner til at immigranter velger å sende penger gjennom UVSer: 1) Ofte er UVSer omtrent 50-75 prosent billigere enn bankoverføringer til samme destinasjon. 2) Ofte er overføringene raskere enn tradisjonelle banker. 3) UVSene imøtekommer kulturelle preferanser for overføringer til spesifikke land. 4) De tilbyr også finanstjenester der det ikke finnes banker, slik som i Somalia der mangel på banker gjør UVSer til en viktig overføringstjeneste 5) De tilbyr et annet tilbud enn bankene i opprinnelseslandet, der tilliten til finansinstitusjoner er lav. 6) Avsender kan i noen tilfeller unngå valutakontroll fra internasjonale myndigheter. 7) Avsender unngår i noen tilfeller skatt på overføring. 8) UVSer kan hjelpe en med å overføre eller skjule inntekt fra ulovlig aktivitet (FATF, 2013). For somalisk diaspora er hawala avgjørende når de står med en fot i to kulturer. På den ene siden er det økonomiske livet preget av vestlige krav om inntektskatt, regnskap på fortetninger levert til staten og bankkontoer, og på den andre siden manglende somalisk økonomi uten kontakt med det internasjonale banknettverket.

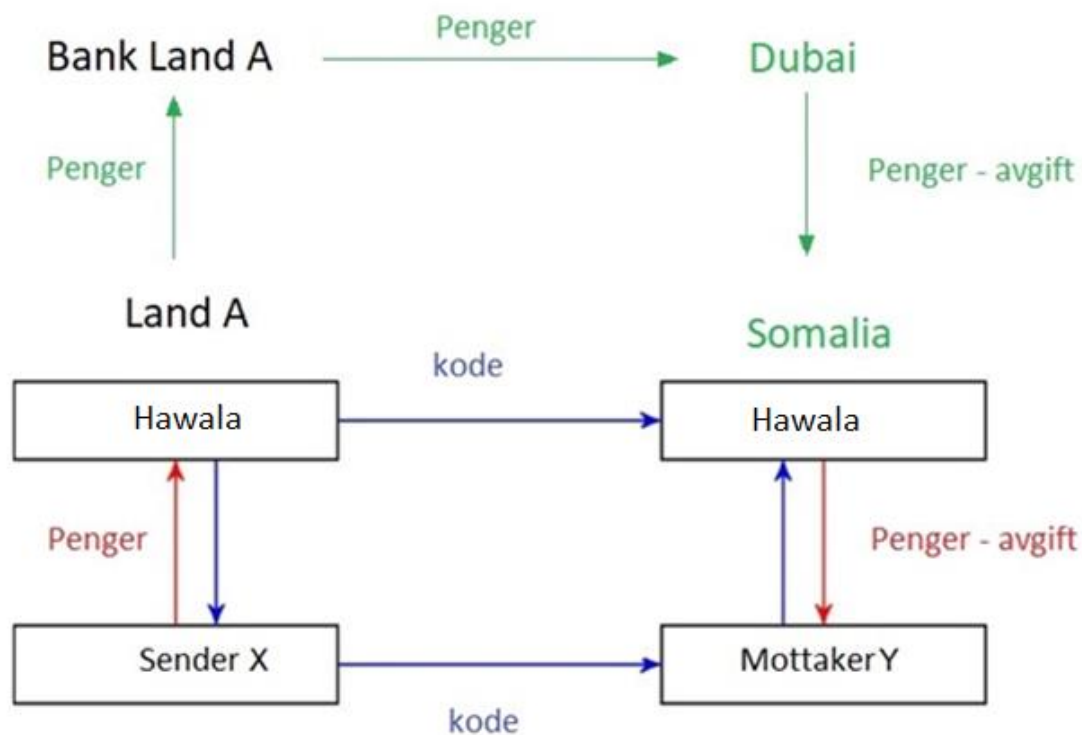
Hvordan penger kommer frem uten et banksystem

For somaliske overføringsselskap er det, som for alle klassiske hawala-overføringsselskap, to avgjørende øyeblikk i overføringsprosessen (Passas, 2003). *Det første*: når penger som er gitt av kunden i oppholdslandet skal hentes av kundens motpart i Somalia. *Det andre*: når filialene i oppholdslandet og opprinnelseslandet skal gjøre opp mellom kontoene sine. Om det sendes like mye penger begge veier hadde det ikke vært behov for flytting av verdier mellom operatørene, siden kontoene ville stryke og legge til "gjeld" for hverandre frem til begge kontoene er i likevekt. Dette er sjelden situasjonen for den somaliske overføringskanalen hvor pengene hovedsakelig går inn til Somalia og ikke ut av landet. Verdier må derfor flyttes til Somalia.

Oftest skjer denne forflytningen ved at pengene sendes fra et OECD-land til et mellomland før det ender opp i Somalia. Behovet for et mellomland melder seg som en følge av det manglende banksystemet i Somalia, og derav også et manglende system for mottakerkontoer i

landet. En sender derfor midler til et land så nært som mulig, hvor en videre har tilgang til Somalia via handelsruter over land eller langs kysten. Forskere har observert at for de somaliske hawala-selskapene er det foretrukne mellomlandet ofte byen Dubai i De forente arabiske emirater (Passas, 2003, Thomson, 2013, FATF, 2013, Cockayne og Shetret, 2012). En mulig forklaring på dette er at havnen i Dubai er en viktig portal for internasjonal handel. Dette gjør landet til et sentralt krysningspunkt, der pengeoverføringer fra vesten møter fond for investering i import- og eksportmarkedet til Somalia og dets naboland. Dette muliggjør handel mer eller mindre uregulert i valuta fra Kenya, Etiopia, Somalia, De forente arabiske emirater og diverse OECD-land og gjør det lett å veksle forskjellige valuta, inkludert USD, mellom hverandre.

Figur 8: En hypotetisk hawlaoverføring fra land A til Somalia

Notat: Illustrasjon på hvordan Somalisk Hawalaoverføring kan se ut. I dette tilfellet går pengene kun en vei. Fra utlandet (England) til Somalia, og ikke fra Somalia til utlandet.

Kilde: Modifisert modell fra Rusten Wang, (2011), Passas, (2003) og El Qorchi mfl, (2003)

Et scenario kan eksempelvis se ut som illustrert i Figur 8. En somalisk flyktning X vil sende 100 GBP fra land A, England, til sin bror Y i Somalia via et hawala-overføringselskap. X gir penger til et overføringselskap. Han får en kode som han eller selskapet sender til Y. Samtidig registrerer overføringselskapet i Somalia summen og koden som er knyttet til summen. Nå kan Y umiddelbart gå til filialene til overføringselskapet i Somalia og få utbetalt

pengene fra X i USD eller i lokal valuta. Selskapet beholder en kommisjon på 5 prosent. Ingen form for verdier har flyttet seg fra England til Somalia, men Y har fått penger. Dette er illustrert ved de røde pilene(pengeoverføringer) og de blå pilene(informasjon om kode) i Figur 8.

Den grønne pilen er hvordan verdiene overføres fra land A til Dubai og videre til endestinasjonen Somalia. Overføringsselskapets filialer i land A venter til de har en viss sum samlet opp, for eksempel 3000 GBP, som de da setter inn i en engelsk bankkonto, holdt av et engelskregistrert selskap. Dette selskapet instruerer banken om å overføre GBP til en konto eid av selskapets vekslingskontor i Dubai. Her står pengene på vekslingskontorets konto sammen med store aggregerte summer av private pengeoverføringer fra hele verden.

Kart 3: Hvordan Hawalautvekslinger mellom Dubai og Somalia fungerer.

Notat: Viser hvordan penger (markert med dollartegn), informasjon(markert med i) og handelsvarer(markert med en blå kvadratisk boks med kryss) krysser fem og tilbake mellom Dubai og Somalia.

Kilde: Cockayne og Shetret (2012: 20).

Dubai er en frihandelssone, noe som gjør at somaliske handelsmenn kan bruke havnen der til import og eksport av varer til og fra resten av verden uten å måtte betale skatt på omlastning

eller import til De forente arabiske emirater (Hammond mfl, 2011, Cockayne og Shetret, 2012, Thomson, 2013). En rekke varer importeres til Dubai, for så å bli fraktet videre i små båter til havner langs Somalias kyst (Hammond mfl, 2011). Havner i byer som Berbera, Bosaso og Mogadishu tar imot varer som skal konsumeres i Somalia. Vekslingskontoret låner ut pengesummer til somaliske bedrifter og forretningsfolk som kjøper varer de importerer og selger i Somalia eller i land i nærområdet. De betaler så ned lånet til vekslingskontoret ved å levere penger til overføringselskapets lokale filial i Somalia. Filialene opplyser vekslingskontoret om de mottatte pengene og at gjelden er betalt. Pengene kan enten være i lokal valuta eller i USD. I prinsippet kan pengene som lånes ut til handelsmenn investeres i forskjellige lovlige handelsvarer i det internasjonale markedet, de kan også investeres i ulovlig aktivitet som menneskehandel, våpensmugling eller piratvirksomhet, hvor profitten fra dette brukes til å nedbetale lånet til lånekontorene i Somalia. Pengene har uansett kommet frem til Somalia.

Den siste overføringen mellom Dubai og Somalia i Figur 4 er illustrert mer detaljert i Kart 3, gjennom et tenkt scenario: 1) penger, eksempelvis GBP, overføres til Dubai og veksles til USD. 2) Vekslingskontoret gir beskjed til en lokal filial om at de skal motta pengeoverføringen og det blir utgitt et lån til en somalisk forretningsmann i en valuta som er gunstig for ham. 3) Varer kjøpes og fraktes til Somalia. 4) Varene selges i Somalia. 5) Gjelden betales til de lokale filialene av overføringselskapet. 6) Beskjed om nedbetalt gjeld sendes til vekslingskontoret.

Overføringselskapene

I forklaringen over kan det virke som om pengene fra Dubai overføres direkte gjennom en kanal til en spesifikk filial som tiltenkt destinasjon i Somalia. Det er ikke tilfellet i praksis. Gjennom samarbeidet mellom selskapet som driver import og eksport av varer til Somalia og nabolandene, vekslingskontoret i Dubai og overføringselskapet, kan det oppstå store aggregerte summer som gir selskapene likviditet og overskudd til investeringer (Cockayne og Shetret, 2012). De kan trekke fra og legge til i forskjellige former for gjeld tegnet opp dem imellom uten å måtte overføre varer direkte til enkelte byer i Somalia ved hvert enkelt lån og hver handel som gjennomføres. Eksempelvis er det største overføringselskapet Dahabshiil, med over 24 000 overføringsagenter i 144 land, ansett som et konglomerat (Cockayne og Shetret, 2012). Dahabshiil er et fungerende kontaktledd for i et nettverk av egne overføringsagenter i de fleste landene der diasporaen oppholder seg, de drifter lokale filialer

av overføringselskapet i Somalia og sitt eget vekslingskontor i Dubai, de er involvert i eiendomsutvikling i somaliske byer, og de har startet en egen bank i Djibouti som tilbyr finansielle tjenester for innbyggere i Somaliland og Djibouti²¹. I tillegg har de blant annet etablert et eget telekommunikasjonsselskap i Nord-Somalia. På samme måte har overføringselskapet Amal også involvert seg i eiendomsutvikling, de har en samarbeidsavtale med den etiopiske banken Wegagen og importerer bensin, vann, tekstiler og konstruksjonsmaterialet til Somalia (Cockayne og Shetret, 2012).

Vekslingskontorene blir på denne måten et mellomledd mellom alle disse virksomhetene som også kobler Dahabshiil og lignende overføringselskap på det internasjonale finansmarkedet. Som registrert selskap i frihandelssonen i Dubai har vekslingskontoret muligheter for kjøp og salg av valuta fra OECD-landene og svakere valuta som kenyansk shilling (KSH), somalisk skilling (SOS), og Djibouti frank (DJF), uten innblanding fra myndighetene i De forente arabiske emirater. Et anekdotisk eksempel på dette er referert på side 51 i Hammonds rapport fra 2011. En av hennes informanter er ansatt ved et somalisk overføringselskap som er basert i Dubai, og forteller at selskapet ble startet opp av åtte forretningsmenn fra den internasjonale diaspora. Alle eierne av selskapet måtte betale minst 15 000 USD for å starte opp selskapet. Rett etter at de hadde investert, begynte de å selge ut andeler av selskapet til andre somaliere, hovedsakelig fra diasporaen, men også til andre forretningsmenn. Til sammen samlet de sammen 2,2 millioner USD, og driver nå med stadig større profitt fra handel og private pengeoverføringer som sendes gjennom selskapet (Hammond mfl, 2011). Dette illustrerer det båndet mellom handelsvarer til Somalia og overføringssektoren som både Cockayne og Shetret (2012) og Thomson (2013) også fant. Overføringsbransjen tjener ikke profitten sin fra overføringer alene, men også fra flere andre sektorer.

Vekslingskontoret trenger ikke være knyttet til et spesifikt overføringselskap, men kan brukes av flere selskap. Overføringselskapene kan også samarbeide direkte seg imellom. Et eksempel er overføringselskapet Amal Money Transfer som ble skapt ved at 13 mindre overføringselskap slo seg sammen og laget et selskap i 1997, og er nå et av Somalias største (Pape og Karamba, 2019, Cockayne og Shetret, 2012, Elmi og Ngwenyama, 2020).

²¹ Informant 1 forteller at Dahabshiil eier Banken East African Bank som ligger i Mogadishu, Djibouti og Somaliland, mens konkurrenten Taaj har tilknytning til Dar Salam Bank som også ligger i Djibouti og Somaliland, og som har samme eier. Dar Salam Bank er ifølge bankens nettsider opprettet i 2010 og har lisens fra sentralbanken i Somaliland til å operere med deres Somalilands Skilling. På nettsidene tilbyr de både Visa Kredittkort og Nettbank på mobil, samt hjelp til sparing og lån for privatpersoner, bedrifter og for diaspora av Somaliland.

Selskapene varierte stort i størrelse og de hadde forskjellige markedsandeler, til tross for at overføringsmetodene og prisene deres var relativt like (Cockayne og Shetret, 2012). I 2006 estimerte Forente Nasjoners Utviklingsfond (UNDP) at 75 prosent av overføringsmarkedet til Somalia ble dominert av en håndfull selskap; Amal Express, Dahabshiil, Global Money Transfer, Mustaqbal, Qaran Express og Olympic Money Transfer (UNDP, 2006, Chalmers og Hassan, 2008).

Forholdet mellom vekslingskontorene og overføringselskapene er preget av klientilhørighet, men for å ha større muligheter for handel, transport, kontakt med lokale overføringsfilialer i enkelt regioner i Somalia, valutahandel og samarbeid, handler selskap og vekslingskontor i mange tilfeller også på tvers av klaner (Cockayne og Shetret, 2012). En rapport fra Somaliland i 2015 viste at somaliere i denne regionen valgte overføringsselskap ut ifra tilgang til spesifikke rurale områder, på grunn av familietilknytning til de ansatte eller på grunnlag av hvilken klan som styrte selskapet (Iazzolino, 2015). Dette bekrefter funnene til Chalmers og Hassan i 2008 som tilsa at de fleste selskapene i London overførte penger for spesifikke klaner (Chalmers og Hassan, 2008). Unntaket var de største selskapene som Dahabshiil og Qaran Express som i 2008 leverte til alle klanene og nesten alle regioner av Somalia.

I Tabell 1 har jeg satt opp en liste over 31 overføringsselskap som mellom 2011 og 2020 har sendt penger til Somalia (World Bank, 2020c, Iazzolino, 2015, Hammond mfl, 2011, Central Bank of Somalia, 2020, Thomson, 2013 , Finanstilsynet, 2020a). Gruppe 1 i Tabell 1 er selskaper som innehar overføringslisens fra sentralbanken Mogadishu i 2020. Nesten alle selskapene i Gruppe 1 er nevnt i alle listene tilbake til 2011, med unntak av Taaj. Gruppe 2 er selskaper som ikke er nevnt på lisenslisten til Sentralbanken i Mogadishu.

Listen er imidlertid ikke fullstendig. Det er flere svakheter ved Tabell 1 som en kartlegging av selskaper i det Somaliske overføringsmarkedet, som 1) agenter som blir registrert som overføringsselskap, 2) flere selskaper som er samlet under et vekslingskontor burde egentlig være slått sammen i listen til et navn, 3) selskaper som har byttet navn blir telt dobbelt 4) selskaper som ikke eksisterer lenger, men er fortsatt med i listen, 5) overføringsselskaper som antas å være agenter og derfor ikke er med på listen. Det Tabell 1 likevel gir oss er en samlet oversikt over antatte selskap og gir et sammenligningsgrunnlag mellom forskjellige selskapslister nevnt av forskjellige eksperter, forskere og regulatorer mellom 2011 og 2020.

Tabell 1: En selskapsoversikt, fordelt etter når de blir kartlagt i forskjellige kilder mellom 2011 og 2020.

Gruppe	Selskap*	Hammond mfl. 2011 "Selskap i og utenfor Somalia"	Thomson mfl. 2013 "Selskap registrert i England"	Iazzolion 2015 "Selskap registrert i Somaliland"	Finanstilsynet 2020 "Konsepsjonsoversikt betaling-sforetak"	World Bank 2020b "Selskap enten i England, USA, Nederland eller Sverige. Sender til Somalia"	Central Bank Somalia 2020 "Overførings-selskap med lisens i Sør-Somalia"
1	Amal MT	X	X	X	-	X	X
1	Amana OMT	X	X	-	-	X	X
1	Dahabshil MT	X	X	X	X	X	X
1	Hodan GMT	X	X	X	-	-	X
1	Jubba MT	X	X	X	-	-	X
1	Kaah E MT	X	X	X	-	X	X
1	Taaj MT	-	-	-	X	-	X
1	Tawakal MT	X	-	X	-	X	X
1	Iftin MT	X	X	-	-	X	X
1	Bakaal E MT	X	-	-	-	-	X
1	Global E MT	X	-	-	-	-	X
2	Qaran E**	X	-	-	-	-	-
2	Dalsan**	-	X	-	-	-	-
2	Horyaal	X	-	-	-	-	-
2	Amoud E	-	X	X	-	-	-
2	Oloompic MT	-	X	X	-	-	-
2	Medina MT	-	X	-	-	-	-
2	Towfiiq	-	X	-	-	-	-
2	Ladan	-	X	-	-	-	-
2	Deero	-	-	X	-	-	-
2	OmarGlobal	-	-	X	-	-	-
2	E-Faafi	-	-	X	-	-	-
2	Almis	-	-	X	-	-	-
2	Mustaqbal	-	-	X	-	X	-
2	WorldRemit	-	-	X	-	X	-
2	Xarago E	-	-	X	-	-	-
2	Idman MT	-	-	X	-	-	-
2	Xarago E	-	-	X	-	-	-
2	TransfeGala	-	-	-	-	X	-
2	Pay iZi***	-	-	-	-	X	-
2	TCC****	-	-	-	X	-	-

Notat: Strek – betyr at selskapet ikke er nevnt og X betyr at selskapet er nevnt i den gitte kilden.

*Deler av navnene er kortet ned MT= Money Transfer GMT= Global Money Transfer E=Express OMT= Online Money Transfer

** Kjent som Qaran Express i 2011, senere kjent som Horn Express, mistet lisensen sin i England i 2013, Dalsan er også et selskap som er dokumentert av Thomson et.al (2013) å ha gått konkurs.

*** Pay iZi overfører fra Nederland. Ikke oppdaget noe annet sted, dukket ifølge dataen fra World Bank 2020b først opp i 2019.

**** TCC er en overføringsagent i Norge som overfører penger gjennom overføringsselskapet Taaj. TCC mistet konsesjon til som betalingsforetak i 2020.

***** Årene selskapene er registret i World Bank2020b datasettet: Pay iZi 2019-2020, Amal 2011-2020, Amana 2015-2017, Juba 2015-2018, Dhabshil 2011-2020, Iftin 2015-2020, Kaah 2015-2017, Mustaqbal 2011-2017, Tawakal 2011-2020, WorldRemit 2012-2020, TransferGalaxy 2018-2020.

Kilder: World Bank(2020c), Iazzolino(2015), Hammond mfl.(2011) Central Bank of Somalia(2020), Thomson(2013), Finanstilsynet (2020)

Somaliske overførings-selskaps forhold til regulatorer og banker

Terrorangrepet av gruppen al-Qaeda på World Trade Center i New York 11. september 2001 og den påfølgende "krigen mot terror" markerte en ny interessere for uformelle

verdioverføringssystemer i Midtøsten, Asia og Afrika for amerikanske myndigheter (Hammond mfl, 2011, Thomson, 2013, Passas, 2006). Interesse basert på mistillit og mistanke om bidrag til finansiering av terrororganisasjoner. Dette kom som en følge av tidligere dokumenterte tilfeller av at internasjonale UVSer brukes til å finansiere terrorgrupper internasjonalt, blant annet al-Qaeda og Taliban (Nesser, 2015, Ngugi, 2011). Et av de større somaliske selskapene, al-Barakaat, sendte på dette tidspunktet penger fra USA og til Somalia (Passas, 2006, Ngugi, 2011). Mistanken rettet mot al-Barakaat ble ytterligere forsterket av en tidligere etterforskning etter et bilbombeangrep mot Den amerikanske ambassaden i Nairobi 1998. Etterforskningen hadde mistenkt at overføringsselskapet hadde bidratt til å muliggjøre at den saudiske terroristen Osama Bin Laden kunne gjennomføre ambassadeangrepet. En måned etter angrepet på World Trade Center ble al-Barakaat siktet for finansiering av terrororganisasjoner. Al-Barakaat fikk kontoene sine frosset, og omtrent 43 millioner USD ble konfiskert av amerikanske styresmakter.

Myndighetene i USA antok at al-Barakaat var en aktør som støttet Osama Bin Laden i forkant av angrepet 11. september gjennom finansiering av al-Qaeda og den somaliske islamistgruppen al-Itihaad al-Islamiya (Lindley, 2010, Hammond, 2008, Cockayne og Shetret, 2012, Passas, 2006). Al-Barakaat gikk dermed konkurs. Anklagene viste seg i ettertid å være tynt begrunnet, men har likevel i mange tilfeller blitt gjentatt av styresmakter og sikkerhets- og forsvarsstudier, på tross av å være bevist misledende eller direkte feil (Passas, 2003, Passas, 2006). Først i februar 2020 fjernet det amerikanske finansdepartementet overføringsselskapet fra listen over selskap tilknyttet terrororganisasjoner (Department of the treasury, 2020). Dahabshiil kom på banen som en aktør som fylte markedsvakuemet etterlatt av al-Barakaat i 2001. Mange av de tidligere ansatte fra Al Barakaat gikk over til Dahabshiil, og gjorde selskapet til det største somaliske selskapet i overføringsmarkedet.

12 år etter terrorangrepet i USA identifiserer myndigheter og regulatorer fortsatt svakheter ved selskapene i det somaliske overføringsmarkedet (FATF, 2013, Cockayne og Shetret, 2012, Thomson, 2013). Det pekes spesielt på hvordan manglende gjennomskiktighet gjør det somaliske pengeoverføringssystemet sårbart for bruk til hvitvasking og terrorfinansiering. Det finnes dokumentasjon på at UVSer i Somalia har blitt brukt til å finansiere konflikter mellom klaner og til å finansiere terrororganisasjoner, men de har også finansiert fredsavtaler, politiske demokratiske partier og bistand (Hammond mfl, 2011, Cockayne og Shetret, 2012). UVSer er en naturlig del av det politiske livet i Somalia, både de sidene av politikken som er konstruktive og de sidene av politikken som gjør landet ustabil. For myndighetene i USA

virket somaliske overføringssystemer som et naturlig sted å begynne om en skulle lære mer om Osama Bin Ladens bedrifter i Somalia og Sudan.

I følge enkelte eksperter har det i kjølevannet av disse anklagene dannet seg et reguleringsklima, preget av et tillitsunderskudd mellom somaliske overføringsselskap og vestlige regulatorer (Cockayne og Shetret, 2012, Thomson, 2013). For vestlige regulatorer er det problematisk hvis overføringer fra deres jurisdiksjon fasiliteter terror, hvitvasking eller annen destabiliserende virksomhet i Somalia. For overføringsselskapene er det en risiko at regulatorer får tilgang til regnskapene deres, som igjen kan føre til at overføringer av penger blir mer komplisert. Enkelte, slik som Cockney og Shetret (2012) og Passas (2006), oppfatter regulatorenes skepsis som en overdrevet redsel for terrorfinansiering.

Spesielt to sider ved det somaliske overføringssystemet er vanskelige for regulatorer å overvåke: 1) penger fra private overføringer som går til Dubai og deretter inngår som en del av systemet for investeringer, kjøp, salg, transport av kapital, opptegnelse av gjeld og nedbetalt gjeld til det somaliske konglomeratet, noe som gjør det vanskelig å følge pengestrømmen (Cockayne og Shetret, 2012); 2) hvem kundene til agenten i oppholdslandet er, og hvordan disse kundene har fått pengene. Banker og overføringsselskaper har et lovpålagt ansvar for å kjenne kundene sine, samt rapporteringsplikt angående mistenkelige mottakere og overføringer. De kan få sanksjoner om det blir oppdaget mislighold i oppfyllelsen av disse kravene. Innsynskravet er imidlertid problematisk for overføringsselskapene å imøtekomme. De er antatt å holde marginalkostnadene nede ved å sende større aggregerte summer med større mellomrom, heller enn å sende ut mindre mengde oftere (Cockayne og Shetret, 2012). Samtidig er det disse aggregerte summene som gjør at bankene har vanskeligheter med å kartlegge hvilke kunder pengene til overføringsselskapene kommer fra og hvordan disse kundene har fått tilgang til pengene sine.

Flere overføringsselskap har hatt problemer med å få anerkjente banker til å holde bankkonto for dem (FSB, 2018, World Bank, 2015b). Dette er som følge av fenomenet “de-risking”²², som oppstår når banker ikke finner det lønnsomt nok å holde konto og holde oppe due diligence (selskapsgjennomgang) for en kunde som er assosiert med risiko, spesielt hvitvasking og terrorfinansiering (Datta og Vicol, 2019, World Bank, 2016, Hassan og Liberatore, 2016, FSB, 2018). De velger da å nekte kunden tilgang til det internasjonale

²² Et engelsk uttrykk brukt av Verdensbanken, regulatorer og akademikere, om bankers evne til å unngå risiko ved å nekte å holde bankkonto for aktører som er assosiert med risiko.

finansmarkedet, heller enn å risikere kostnader eller sanksjoner fra regulatorer. Dette kan fort bety at enkelte grupper eller nasjonaliteter blir kraftigere rammet enn andre, siden den antatte risikoen ofte handler om assosiasjoner, heller enn begrunnede anklager. Spesielt små land eller land med dårlig tilgang til finansinstitusjoner, slik som Somalia, er ekstra sårbare for negative effekter som følge av de-risking fra banker i vesten.

I USA, Norge, Storbritannia og Canada har overføringsselskap hatt problemer med å finne banker som vil holde kontoer for dem (Thomson, 2013, Elmi og Ngwenyama, 2020). I 2011 opplyste amerikanske Sunrise Bank i Minnesota at de skulle stenge de 12 kontoene de holdt for somaliske overføringsselskap (Tran, 2013). I England i 2012 opplyste flere banker, blant annet den britiske banken The Hongkong and Shanghai Banking Corporation (HSBC), at de ville si opp kundeforholdet sitt til somaliske overføringsselskap (Thomson, 2013, Hassan og Liberatore, 2016). Dette førte til at mange av kontoene til slutt endte opp hos banken Barclays, helt til denne også ville si opp kundeforholdene sine til overføringsselskapene. Det satte selskapet Dahabshiil seg imot, og tok Barclays til retten i England i 2014 (Majid mfl, 2017). Dahabshiil vant rettsaken på grunnlag av at det ville ødelegge konkurransen i overføringsmarkedet om somaliske overføringsselskap som Dahabshiil ikke fikk praktisere sine tjenester i England. Britiske myndigheter har siden jobbet med overføringselskapene for å finne en tilfredsstillende praksis for å forvalte overføringene til Somalia. I 2015 stengte Merchants Bank of California kontoene til sine kunder fra den somaliske overføringssektoren (Trindle, 2015). På tidspunktet de stengte kontoene var det estimert at de holdt 80 prosent av kontoene til de somaliske overføringsselskapene i USA. Merchants Bank of California opplyste at de stengte kontoene på grunnlag av vanskeligheter med å imøtekomme regulatorenes krav til regnskap (Trindle, 2015). Journalistene i Foreign Policy Magazine mente å kunne dokumentere at overføringsselskapene i møte med dette begynte en fysisk overføring av pengene til Dubai i koffertene på fly som et alternativ til bankoverføringer (Trindle, 2015). Få måneder senere opplyste den amerikanske banken First America Bank, at de også ville si opp kontoene holdt av somaliske overføringsselskaper.

Både i Norge og i England har en rekke overføringsselskap fått kritikk for manglende bokføring og mistet lisensen til å drive pengeoverføringer (FCA, 2013, Finanstilsynet, 2020b, Gravdal, 2013, Gravdal, 2014). De somaliske overføringsselskapene og deres agenter har ikke kontoer hos norske banker i dag (Finanstilsynet, 2020b). Dette er en følge av at bankene ikke vil ta imot de større aggregerte summene overføringsselskapene vil sette inn på kontoene deres. Overføringsselskapene frakter derfor pengene kontant til England, hvor de da settes inn

på konto hos engelske banker som Barclays (Omland, 2016b, Finanstilsynet, 2020b). Informant 1, sier de fleste overføringene til England hovedsakelig gjelder fra Dahabshiil sine agenter, siden de har kontorer og bankkonto i landet, mens de fleste andre overføringsselskap overfører kontantene med passasjerfly direkte til Dubai (Se fotnote 26).

Myndigheter i en rekke land erkjenner at overføringskanalene bringer støtte til sårbare familier i utviklingsland. Norge gjorde overføringsselskapene lovlig i 2010 på grunnlag av at tjenestene hovedsakelig ble brukt til private pengeoverføringer til husholdninger som trengte det (Kredittilsynet, 2008). Det var heller ikke ønskelig av styresmaktene i Norge at politiet skulle fortsette å bruke ressurser på å straffeforfølge overføringsselskapene, som ikke var antatt å være innblandet i hvitvasking eller terrorfinansiering (Kredittilsynet, 2008).

Regjeringen i Storbritannia opprettet i 2014 “The UK Action Group on Cross-Border Remittances” som skulle gjøre overføringer til Somalia billigere, og forbedre forholdet mellom banker og overføringsselskap i Storbritannia, men dette prosjektet havarerte og var oppløst innen 2016 (DFIG, 2015, Hassan og Liberatore, 2016). Regulatorer vil også ha fasiliteter for private pengeoverføringer i åpne offentlige registrerte og regulerte selskap, heller enn ulovlige alternativer utenfor deres rekkevidde (HM Treasury and Home Office, 2017, Justisdepartementet, 2018, Justisdepartementet, 2014). Dette skaper en utfordrende balanse for vestlige myndigheter. De ønsker at overføringsselskap skal være oversiktlige, følge regnskapsforskrifter, bekjempe hvitvasking og følge forskriftene for å minske terrorfinansiering. Samtidig ønsker de at overføringsselskapene skal være lønnsomme nok til at de ikke vil begynne å bruke ulovlige metoder for å tjene penger.

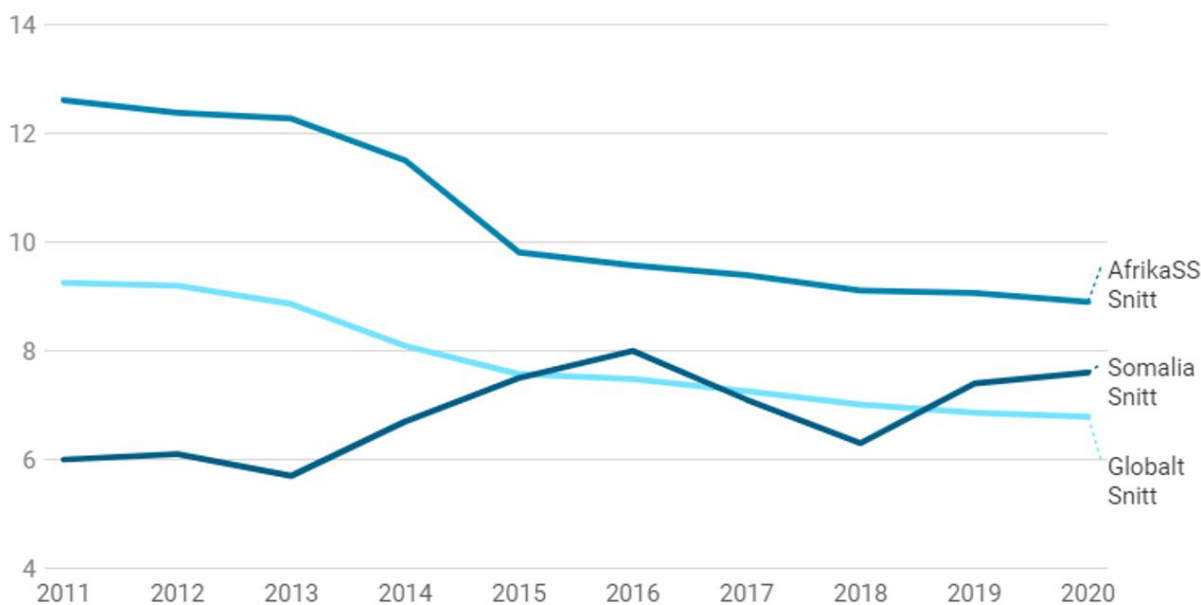
Priser på private pengeoverføringer

I dette delkapittelet vil jeg skrive om prisene overføringsselskapene tar seg betalt for å sende penger til utlandet, der prisen er satt som prosent av overført pengesum. FN og Verdensbanken ønsker å senke prisene på overføringene slik at det frigjøres større mengder kapital for husholdninger i utviklingsland. FNs Bærekraftsmål har satt som ambisjon at den gjennomsnittlige prisen målt globalt på private pengeoverføringer skal være 3 prosent innen år 2030 (World Bank, 2020a). Globalt har den gjennomsnittlige prisen sunket fra 9,67 prosent i 2009 til 7,69 prosent i 2020 (World Bank, 2020a, World Bank, 2015a). Av regionene som Verdensbanken og FN overvåker prisene på, så er Afrika sør for Sahara (regionen der Somalia ligger) den dyreste. Dette til tross for en bemerkelsesverdig reduksjon i prisen mellom 2011 og 2020, som illustrert i Figur 9 (World Bank, 2020a, World Bank, 2020c).

Noe av grunnene til at overføringer er så dyre i Afrika Sør for Sahara er: 1) dårligere tilgang på banktjenester for overføringsselskapene til denne regionen, 2) manglende tilgang til rurale utleveringsområder i enkelte land i regionen og 3) manglende konkurranse i overføringsmarkedet i enkelte av landene der det nasjonale postvesenet og banker har gjort eksklusive avtaler med enkelte selskaper som i praksis har gitt dem monopollignende markedsrett (KNOMAD, 2019, FSB, 2018, Boon og Martini, 2016). Spesielt overføringsselskapet Western Union har mange eksklusive avtaler med nasjonale postselskaper (Boon og Martini, 2016). Dette gjør dem til eneste aktør i enkelte land og den største aktøren i Afrika. Det somaliske overføringsmarkedet har ikke de samme problemene med manglende konkurranse og dekning i rurale områder. Forskjellige selskaper som leverer tjenestene for forskjellige klaner, til forskjellige områder, og som har forskjellige størrelser, gir markedet en stor diversifisering og en omfattende dekning med hjelp av lokale nettverk (Cockayne og Shetret, 2012). Selskapene har relativt lik kostnad- og profittstruktur på forretningsmodellene sine. Spesielt pekes det på at de har en lav marginalprofitt pr. overføring der det er overføringsmengden som utgjør den endelige profittens faktiske størrelse. Ved å aggregere summene før oversendelsen fra overføringsagentene til bankene i senderlandet, og deretter i banken før de sendes videre til Dubai, klarer de å holde kostnadene nede (Cockayne og Shetret, 2012). Dette, sammen med lite byråkrati og faste kostnader ved å holde overføringstjenesten, har blitt utpekt som avgjørende for at de klarer å tilby overføringer med så lav pris (Cockayne og Shetret, 2012).

Som en kan se av Figur 9 har den somaliske kanalen tidligere vært billigere enn snittet for afrikanske land sør for Sahara og for snittet globalt. Data fra Verdensbanken strekker seg kun fra 2011 til 2020, men i årene 2008 til 2011 var det observert enda lavere priser på mellom 3-5 prosent for overføringer til Somalia (Isaacs, 2011, Chalmers og Hassan, 2008, Hammond mfl, 2011). Billigere tilbud gjaldt 3-4 prosent for summer over 1000 USD, og mellom 0-3 prosent for overføringer utført av bistandsorganisasjoner som driver veldedig arbeid i Somalia.

Figur 9. Gjennomsnittspris private pengeoverføringer globalt, Afrika Sør for Sahara og i Somalia

Notat: Gjennomsnittet på prisen som en prosent av summen av en overføring. Prisen på overføring til Somalia er gjennomsnittet på overføringer fra USA, England, Nederland og Sverige. For en ytterligere redegjørelse se Vedlegg 3.

Kilde: World Bank (2020c)

Verdensbanken har en egen nettportal de de har gjort tilgjengelig en samling av over 200 overføringskanaler, denne er den største av sitt slag (World Bank, 2020c). Datamaterialet fra Nettportalen, som er brukt i Figur 9, 10 og 11, gir grunnlag for å sammenligne priser globalt, til Afrika sør for Sahara og til Somalia. Det er ikke mulig å sammenligne prisutviklingen før 2015 med dataen tilgjengelig fra Verdensbanken (World Bank, 2020c). Grunnen til dette er at tallene fra Verdensbankens prisdatabase er mangelfulle når det kommer til overføringer til Somalia, slik en kan se i illustrasjon 10. Først i 2015 begynte Verdensbanken å dekke andre kanaler enn den fra England, slike som kanaler fra Sverige og USA. Dette ødelegger datamaterialets analysepotensial.

Som tidligere nevnt hadde stadig flere overføringsselskap problemer med å få opprette bankkontoer mellom 2011 og til 2015 i vestlige land. Dette problemet var ikke isolert til kun somaliske overføringsselskap, men rammet også mange andre selskap i overføringsmarkedet etter at stadig flere bankers de-risking. Som en følge av dette kunne en observere en

prisøkning for enkelte av kanalene som ikke lengre hadde tilgang til banktjenester (FSB, 2018, IMF, 2017a, World Bank, 2015b, Plaza, 2014, Datta og Vicol, 2019). Det ble pekt på tre grunner til at prisene gikk opp: 1) flere banker sluttet å tilby ekstra billige tjenester til private pengeoverføringsselskaper som betjener utviklingsland 2) en mindre andel av overføringsmarkedet hadde tilgang på banktjenester etter at banker sa opp kontoene deres, noe som førte til en konsentrasjon av tilbud i overføringsmarkedet og til at enkelte selskaper måtte låne banktilgangen til andre overføringsselskaper mot en avgift, og 3) mange av de mindre selskapene gikk konkurs og deres andel av markedet ble tatt over av de større selskapene, som fortsatt hadde banktjenester (FSB, 2018, IMF, 2017a, World Bank, 2015b, Plaza, 2014, Datta og Vicol, 2019). Manglende banktilgang økte kostnadene for de gjenværende selskapene. Økte kostnader samt større markedsandel i overføringskanalene for disse selskapene førte til at prisene gikk opp.

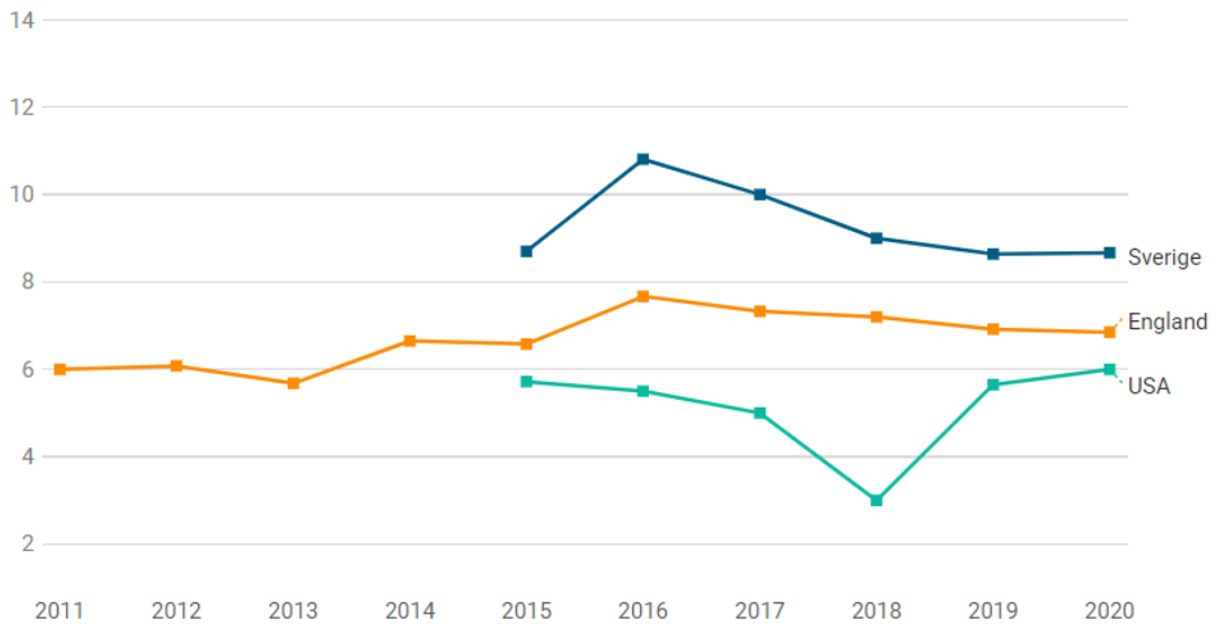
Det er også en hypotese om at større krav til regnskap og bokføring fra myndigheter og banken fører til økte kostnader hos overføringsselskapene. Dette fører da videre til høyere priser (Cockayne og Shetret, 2012). Selv om hypotesen virker plausibel er det kun en kilde, Cockayne og Shetret (2012), som antar dette og de hadde ikke dokumentert effekten av økt krav om bokføring. Det sagt så mente en av informant 1²³ at det er nettopp kostnader knyttet til manuelt arbeid er med å heve prisene på overføringer når en sammenligner vanlige overføringer med de automatiske tjenestene som en finner i overføringer via mobiltelefon tjenester²⁴. Ifølge hjemmesidene til mobiloverføringsselskapet TransferGalaxy er prisen deres på å overføre 5000 NOK til Somaliland 0.5 prosent, mens WorldRemit opplyser at deres pris er 2 prosent²⁵. Dette er betraktelig lavere priser enn i overføringstjenester med manuell kundebehandling.

²³ For redegjørelse av intervjuede informanter se Vedlegg 3.

²⁴ Tidligere nevnt i Metoden av denne mastergraden vil ikke temaet mobilpenger i Somalia bli dekket grundig. For videre lesstoff om mobilpenger i overføringssektoren og i Somalia se: Majid (2017), Iazzolino (2015), Elmi og Ngwenyama (2020) og Pape og Karamba (2019)

²⁵ Det har vært varierende rapporter om hvor utbredt bruken av internasjonale mobiloverføringer er til Somalia. På den ene siden rapporterer som 1) Thomson mfl. (2013) at somalisk diaspora i Storbritannia bruker slike overføringer i svært liten grad (grunnet lite tillitt til tjenesten, og lite fleksibilitet ved bruk av mobiloverføringer) 2) Iazzolino (2015) at det er problemer knyttet til bruk av mobilpenger i rurale Somalia (grunnet svak dekning, og kostnader knyttet til strøm til mobilene) og 3) Pape og Karamba (2019) fant liten bruk av overføringer internasjonalt. På den andre siden fant Elmi og Ngwenyama (2020) utbredt bruk av mobiloverføringer fra canadisk diaspora i 2017, og de to intervjuede informantene til denne oppgaven legger vekt på at mobiloverføringer har en betydelig andel av overføringsmarkedet i 2020.

Figur 10: Gjennomsnittspris overføringer til Somalia fra Sverige, England og USA.

Notat: Figuren viser at verdensbankens data er mangelfull før 2015. Både for priser for overføringer fra USA og Sverige. For en ytterligere redegjørelse se Vedlegg 3.

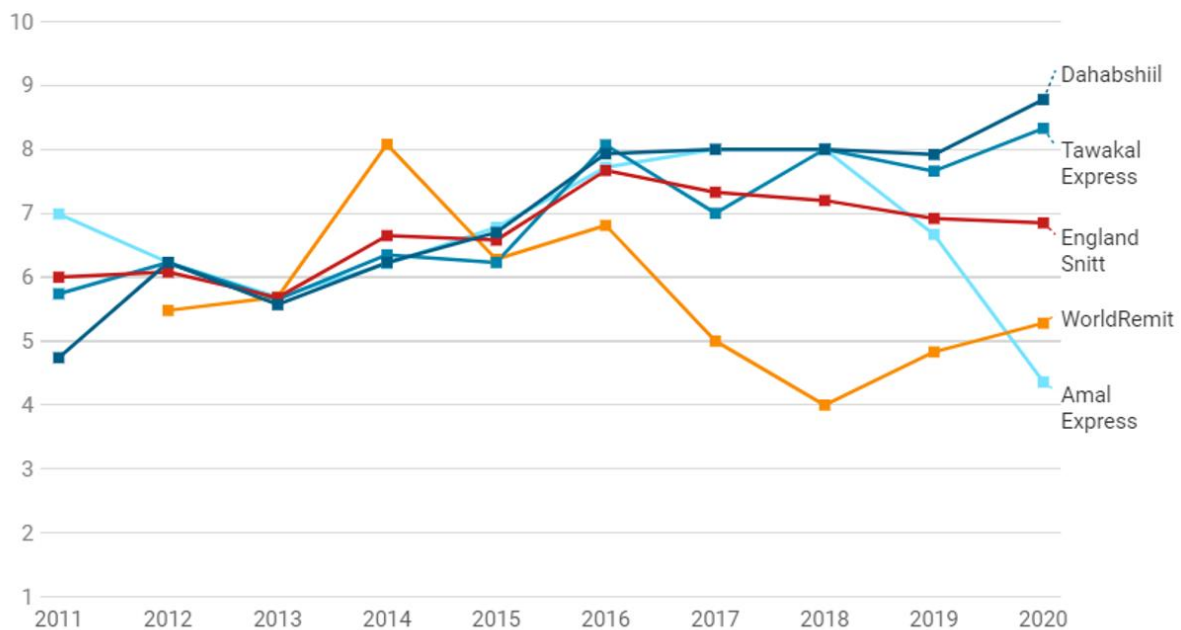
Kilde: World Bank (2020c).

I Figur 9 fremkommer det tilsynelatende at en prisvekst for somaliske overføringer mellom 2014 og 2016, men dersom en tar høyde for observasjonene i figur 10, kan det antas at dette skyldes en økning i datatilfanget kombinert med en svak prisvekst i England. Somaliske overføringsagenter i USA har opplyst til Foreign Policy Magazine at bankers manglende vilje til å holde konto for overføringsselskapene drev prisene på overføringer opp (Trindle, 2015). I enkelte tilfeller fra 5 til 7 prosent (Trindle, 2015). Oxfam America publiserte også at de hadde observert dette blant somaliske overføringsagenter i USA og at enkelte aktører hadde gått konkurs som en følge av at banker ikke var villige til å holde konto for dem (Paul, 2015).

I Figur 10 kan en se at det er forskjell i priser mellom England, USA og Sverige. Prosessen med å få satt verdier inn på bankkonto for så å få sendt dem til vekslingskontorene i Dubai er mer problematiske for overføringsselskap i enkelte land. I noen land vil ikke bankene holde konto for overføringsselskapene, og de må dermed fysisk frakte kontantene til et land der de har konto, slik som England. Dette er tilfellet for overføringsagenter i Norge og delvis for overføringsselskap i Sverige (Finansinspektionen Sverige, 2019, Finanstilsynet, 2020b, Axelsson, 2019, Rusten Wang, 2011), der prisen også er høyere. Den fysiske overføringen koster tid og arbeidskraft, samtidig vil banker ta høye avgifter for å veksle valutaen for

selskapene noe som kan gi en forklaringer på hvorfor prisene er høyere. Med utgangspunkt i at dersom vekslingskontorene i Dubai er i sentrum av overføringsnettverket, vil også prisen for en overføring øke dess lenger ut i periferien den blir sendt fra²⁶. Om det er flere land pengene må gå gjennom, eller dårlige avtaler med banker i land pengene må gå gjennom, før pengene når Dubai, så går prisen opp.

Figur 11: Selskapers priser som prosent av overføringen fra England til Somalia.

Notat: Det kan antas at det er langt flere selskap som tilbyr overføringer til Somalia fra England enn de som er nevnt i dataene fra Verdensbanken. Eksempelvis kan en se på selskapsoversikten i Tabell 1, som illustrerer at det er langt flere selskap med lisens i Somalia enn det er i prisregisteret til Verdensbanken. Dette kunne hatt en påvirkning på prisestimatene om de hadde vært inkludert. For en videre redegjørelse av dataen se Vedlegg3. Kilde: World Bank (2020c)

Samtlige av selskapene i USA tilbød overføringer til prisen av 2 prosent i 2018, som en kan se på USA-overføringer i Figur 10 (World Bank, 2020c). Samtidig dropper prisene til selskapet WorldRemit i England ned til 4 prosent samme år, slik en kan observere i Figur 11. En mulig forklaring kan være at det i 2017 var kraftig tørke i Somalia, noe som kan ha ført til at

²⁶ Informant 1, forklarte at de fleste selskapene i land uten banktilgang sendte pengene direkte med fly til Dubai. Dette var med unntak av Dahabshiil som var antatt å ha et kontor og en banktilgang i England, så pengene fra agenter i deres nettverk som lå i Europa var antatt å bli sendt til England, for så senere å bli sendt til Dubai om det var nødvendig med større likviditet i Duabai-kontoret deres.

selskapene fant det nødvendig å senke prisene for å frigjøre mer av kapitalen til somaliske husholdninger. Ingen kilder i denne oppgaven bekrefter at dette er tilfellet²⁷. En skal være forsiktig meg å legge for mye vekt på denne forklaringen, siden funnet ikke er konsistent med overføringspriser for selskap i andre land enn de i USA. Eksempelvis satte Dahabshiil i USA ned prisen til 2 prosent i 2017, men som en kan se i Figur 11 førte Dahabshiil i England en pris på 8 prosent i 2017. Andre potensielle forklaringer på prisdroppet i USA kan være feilregistrert data hos verdensbanken, eller priskonkurranse i markedet.

3 Mottakere av private pengeoverføringer i Somalia

Mellom 1980- og 2000-tallet observerte enkelte forskere forandringer i hvordan private pengeoverføringer ble sendt og brukt i Somalia (Ahmed, 2000, Medani, 2000). Før borgerkrigene på 80-tallet kom 60 prosent av private pengeoverføringer til Somalia fra enslige mannlige fremmedarbeidere i Gulfen, som sendte hjem mellom 50 og 70 prosent av inntekten sin (Ahmed, 2000). Forskeren Ismael Ahmed fra Universitetet i Sussex oppdaget gjennom en spørreundersøkelse blant 116 husholdninger i Somaliland i 1998 at overføringstrendene har endret seg. Økningen i internasjonale flykningene fra borgerkrigene hadde ført til at en større andel av pengene nå kom fra land som Storbritannia, Finland, Sverige, Norge, USA, Australia, De forente arabiske emirater, Canada, Nederland og andre vestlige land (Ahmed, 2000). Som følge av at både kvinner og menn hadde flyktet fra krigen, var det nå omtrent 40 prosent kvinner blant senderne i stedet for hovedsakelig menn. Det ble også observert at senderne overførte en betydelig mindre andel av inntekten fra oppholdslandet enn hva fremmedarbeidere gjorde fra Gulf-landene på 80-tallet. Dette kan potensielt være en følge av at flykningene hadde familieansvar i oppholdslandet, i kontrast til enslige menn som hovedsakelig reiste for å arbeide. Ahmed oppdaget også i Somaliland at en stor konsentrasjon av private pengeoverføringer endte opp i urbane områder, og hos den økonomisk mer velstående delen av befolkningen (Ahmed, 2000). Kun 5 prosent av pengeoverføringene til Somaliland ble av Ahmed (2000) registrert sendt til rurale mottakere. Det var fra 2000-tallet nye sider ved det økonomiske livet for somaliere som forskere måtte kartlegge.

Etter regimets fall i 1991 forsvant mange av de offentlige statistikkinstusjonene. Det var da få muligheter til å hente inn data fra offentlige institusjoner og landet befant seg i et informasjonsvakuum (Pape, 2017). Data for å kartlegge og analysere pengeoverføringer

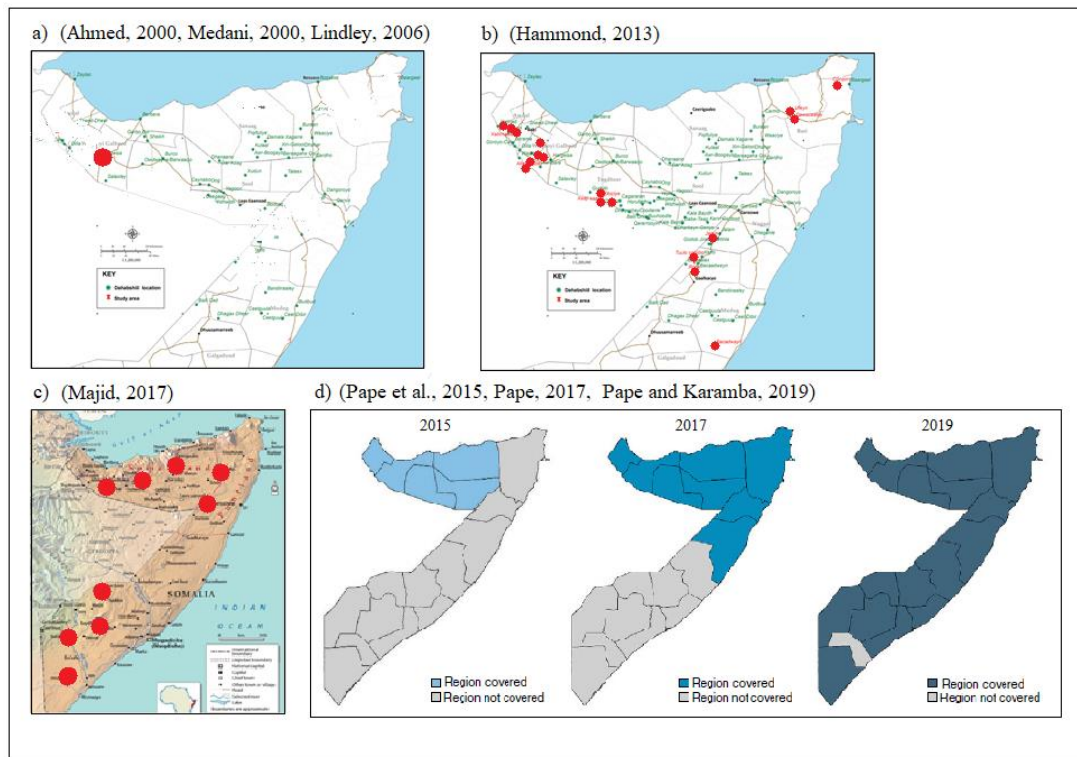
²⁷ Hverken Informant 1 eller forskeren Nisar Majid (som konsulterte sine kilder i overføringsbransjen) hadde noen forklaring på dette prisdroppet.

forsvant. For å kunne følge situasjonen på bakken måtte forskere derfor hente inn data manuelt via intervjuer og spørreundersøkelser. I løpet av de neste 20 årene ble det gjennomført en rekke spørreundersøkelser på vegne av forskere, internasjonale institusjoner og bistandsbransjen rundt om i Somalia. En rekke slike spørreundersøkelser samlet også inn data på private pengeoverføringer. Etter hvert som årene gikk økte både omfanget av observasjoner og den geografiske rekkevidden til undersøkelsene. Som illustrert i Figur 12 a) omfattet de første husholdningsundersøkelsene hovedsakelig innbyggere i Somalilands hovedstad Hargeisa eller innbyggere i nærheten av Hargeisa (Ahmed, 2000, Medani, 2000, Lindley, 2006). Videre utvidet rekkevidden til undersøkelsene seg til regionene Somaliland og Puntland, slik som de av Hammound mfl. (2013), Pape mfl. (2015) og Pape (2017). Rekkevidde for undersøkelsene fortsatte til Majid mfl. (2017) og Pape og Karamba (2019) klare å hente inn observasjoner fra hele landet. De hadde klart å dekke flere regioner i Nord- og Sør-Somalia enn noen av de foregående undersøkelsene om pengeoverføringer før dem. I takt med denne utviklingen økte også datagrunnlaget.

I perioden 2000 – 2019 har forskjellige husholdningsundersøkelser om private pengeoverføringer flere ganger prøvd å besvare spørsmål som er relativt like, men hvor resultatene har vært svært ulike. Eksempelvis kan en i Tabell 2 observere en stor variasjon mellom undersøkelsene i antatt gjennomsnittlig månedsinntekt fra private pengeoverføringer hos mottakere. En forklaring kan ligge i at enkelte av undersøkelsene har holdt seg i begrensede geografiske områder, som en kan observere i Figur 12, og det er en manglende ekstern validitet av disse funnene for den somaliske befolkningen som helhet. Dette kan igjen føre til at det er manglende grunnlag til å sammenligne disse undersøkelsene med de som har et mer representativt utvalg fra den somaliske befolkningen. Det kan også være utenforliggende faktorer som ikke er en del av datagrunnlaget fra husholdningsundersøkelsene og som det ikke er kontrollert for. Så om en finner likehetstrekk mellom undersøkelsene må en derfor være forsiktig med å tyde kausalitet i disse funnene, heller enn at det representerer korrelasjon mellom enkelte utvalgte variabler.

De tre nyeste undersøkelsene publisert når denne masteroppgaven skrives (august 2020) er utført av Majid mfl. (2017), Pape(2017) og Pape og Karamba(2019). Disse dekker det største geografiske området av Somalia. Tekstene til Pape (2017) og Pape og Karamba (2019) er også de analysene med flest observasjoner. Disse tre vil derfor vektlegges tyngst når jeg skal sammenligne forskjellige undersøkelser av private pengeoverføringer senere i dette kapitlet.

Figur 12: Innhentingsområder for husholdningsundersøkelser 2000-2019 Somalia.

Notat: de røde prikkene illustrert i a) b) og c) viser hvor spørreundersøkelser fant sted. De fire husholdningsundersøkelsene i Sør-Somalia i c) ble gjort over telefon.

Husholdningsundersøkelsene i d) ble gjennomført av Verdensbanken med representative utvalg i forskjellige regioner av landet. Hvilke regioner de dekket er markert i hvert kart med nyanser av blått.

Kilde: Hammond mfl. (2013: 5), Majid mfl. (2017: 3), Pape og Karamba (2019:2).

Forskjellene mellom mottakerhusholdninger

Som en kan se i Tabell 2 er det mellom resultatene fra husholdningsundersøkelsene både store forskjeller og trender som korrelerer. De følgende avsnittene etter Tabell 2 vil ta for seg 1) andel av befolkningen som mottar private pengeoverføringer, 2) fordeling mellom urban og rural befolkning i Somalia 3) mengde USD mottatt via private pengeoverføringer, 4) fordelingen mellom kvinner og menn blant mottakere, 5) avsenderland, 6) viderefremidling av penger innad i Somalia, samt 7) indirekte påvirkning fra private pengeoverføringer på husholdninger.

Tabell 2: Sammenligning av enkelte variabler fra spørreundersøkelser om private pengeoverføringer

	Lindley (NOU 2016: 27)	Hammond mfl. (2013)	Hedlund mfl. (2013)	Pape mfl. (2015)	Pape (2017)	Majid mfl. (2017)	Pape og Karamba (2019)
<i>Området/ by, dekket²⁸</i>	Hargeisa (By)	Somaliland Puntland	Sør-Somalia	Somaliland	Somaliland, Puntland Mogadishu (by)	Somaliland, Puntland, Sør-Somalia	Somaliland, Puntland, Sør-Somalia
<i>HH Observasjoner</i>	538	718	400	1725	4117	237	6400
<i>Prosent av utvalget mottar fra Internasjonal givere</i>	-	41 %	40%	23.5%	20%	41%	11%
<i>av Urbane</i>	-	51%	-	31%	-	51%	-
<i>av Rurale</i>	-	28%	-	16%	-	29%	-
<i>Andel av inntekt i HH</i>	-	22 %	-	-	37%	-	-
<i>HH med en sender</i>	-	85%	-	-	-	65%	-
<i>HH Snitt sum mottatt månedlig</i>	215 USD	79USD	-	-	233USD	229USD	62USD
<i>HH Snitt sum mottatt årlig</i>	2600 USD	946USD	-	-	2796USD	2748USD	743USD

Notat: HH står for husholdninger.

Kilde: Lindley (2006), Hammond mfl. (2013), Hedlund mfl. (2013), Pape mfl. (2015), Pape (2017), Majid mfl. 2017 og Pape og Karamba (2019).

I Tabell 2 ser vi at andelen som mottar private pengeoverføringer tilhører en betydelig minoritet av den totale befolkningen i Somalia. Dette konkluderer alle husholdningsundersøkelsene med, men hvor stor andel av befolkningen som er estimert å motta varierer noe. Hammond mfl. (2013) og Hedlund mfl. (2013) dekket til sammen områder i både Nord og Sør-Somalia, og begge kom frem til at omtrent 40 prosent av befolkningen mottar private pengeoverføringer, et anslag som også støttes av Majid (2017). Undersøkelsene til Pape 2015, 2017 og 2019 kommer frem til at en langt mindre andel av befolkningen er mottakere av private pengeoverføringer enn de foregående undersøkelsene. Dette er viktig

²⁸ Illustrasjon over fordeling mellom områdene Somaliland, Puntland og Sør-Somalia se Kart 1.

siden den førende konsensusen i 15 år har vært at omtrent 40 prosent av befolkningen i Somalia mottar private pengeoverføringer årlig. Pape kommer i 2015 frem til at 20,3 prosent er mottakere, i 2017 at 20 prosent er mottakere og Pape og Karamba finner (2019) at 11 prosent er mottakere²⁹.

Spesielt tallet 40 prosent blitt referert til via Medani (2002) og Medani (2000) som et tall som representerer hele den somaliske befolkning av Hammond (2008), Chalmers og Hassan (2008) og Norton (2009). Dette er en feilsitering hvor Medani (2002) Medani (2000) uttrykker at 40 prosent av befolkningen i urbane Somalia er mottakere av private pengeoverføringer. Forskjellen er at disse detaljene blir ikke blir gjengitt av Hammond (2008), Chalmers og Hassan (2008) og Norton (2009), noe som resulterer i at 40 prosent kan tolkes som representativt for hele den somaliske befolkningen.

Pape og Karamba 2019 har i spørreundersøkelsen inkludert nomadebefolkning og interne flykninger³⁰ i Somalia. Dette er første gang³¹ en betydelig mengde observasjoner av nomadebefolkningen har blitt inkludert i en slik undersøkelser, og som en ser av Figur 13 a) mottar omtrent 5 prosent av dem private pengeoverføringer fra utlandet. Dette er betraktelig mindre andel enn den jevne befolkningen i samme undersøkelse. Blant interne flykninger som ikke bor i flyktingleir er det også en lav andel som mottar private pengeoverføringer.

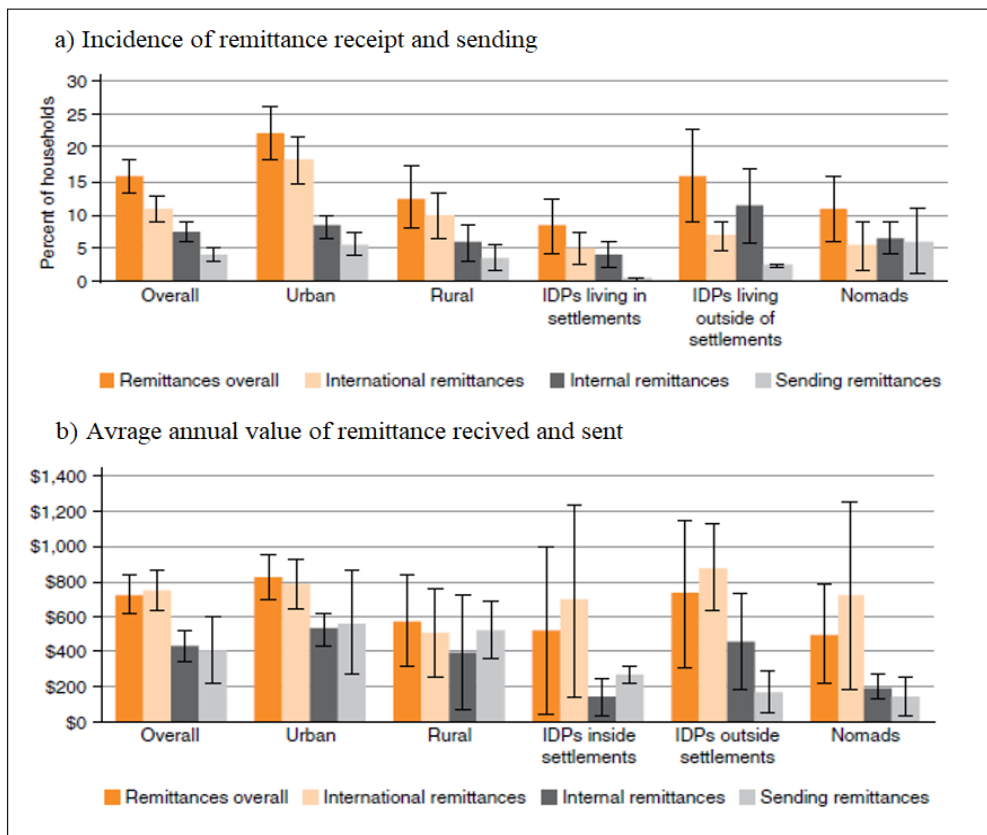
Blant de utvalgte undersøkelsene er det relativt veldokumentert at en større andel av befolkningen i urbane Somalia mottar private pengeoverføringer enn de i rurale områder av landet (Hammond mfl, 2013 , Ahmed, 2000, Majid mfl, 2017, Medani, 2002, Medani, 2000, Thomson, 2013 , Pape mfl, 2015, Pape og Karamba, 2019, Norton, 2009). Eksempelvis kan en observere i Figur 13 a) at en større andel av urbane husholdninger mottar private pengeoverføringer enn blant rurale husholdninger. I b) ser vi at urbane husholdninger mottar større summer USD sammenlignet med rurale husholdninger. Dette gjelder både for private pengeoverføringer som sendes internasjonalt og internt i Somalia.

²⁹ Det kan også nevnes at statistikkinstusjonene i Somalia jobber med en rapport som ikke er publisert før denne masteroppgaven leveres (01.09.2020). Puntlands Statistikkavdeling i Departementet for Planlegging viste til at rapporten konkluderte med at 24 prosent av innbyggere i Puntland månedlig mottar private pengeoverføringer fra utlandet. Statistikkavdelingen i Sør-Somalia og Somaliland svarte ikke på eposter om rapporten.

³⁰ Interne flykninger på norsk er i stedet for det engelske uttrykket Internaly Displaced Person, IDP. For videre utredning av flykning, interne flykninger i og utenfor flyktingleirer, se ordliste i Vedlegg 2.

³¹ Om en ikke antar at 41 observasjoner av Majrid (2017) er en betydelig mengde observasjoner.

Figur 13: a) Andel av befolkning som har mottatt og b) hvor stor mengde årlig som har blitt mottatt, fordelt mellom ulike grupper av befolkningen.

Notat: Lys oransje stolpe indikerer internasjonale private overføringer. Svart er interne overføringer fra andre husholdninger i Somalia. Grå er det å sende private pengeoverføringer ut til andre igjen, noe som er antatt å betyr til andre innad i Somalia. Dette er skilt mellom urbane-, rurale-, nomade og interne flyktninghusholdninger (i og utenfor flyktningleirer). Stolpediagrammene illustrerer a) andel som oppgir å motta eller sende private pengeoverføringer i disse gruppene og b) viser hvor stor årlig sum i USD hver gruppes mottakere får tilsendt eller sender.

Kilde: Pape og Karamba (2019: 122, 123).

Undersøkelser i Somaliland har, som en kan se av Figur 12, forekommet oftere enn noe annet område i Somalia. I Somaliland var fordelingen mellom urbane og rurale mottakere, i den rekkefølgen, dokumentert hos Hammond mfl. (2013) som 53 prosent og 32 prosent, Pape mfl. (2015) som 31 prosent og 16 prosent og hos Pape (2017) som 24 prosent og 13 prosent. Det ble også dokumentert av Hammond mfl. (2013) at i Puntland mottok 49 prosent av urbane og 23 prosent av rurale husholdninger private pengeoverføringer. I et annet eksempel fra

Puntland, denne gangen av Pape (2017), var det motsatte tilfellet der 32 prosent av rurale var mottakere og 23 prosent av urbane. Dette kan en se i Figur 14, der Puntlands (markert som North East, NE) urbane befolkning har betydelig mindre andel overføringer enn den rurale. Dette er det eneste tilfellet der andel av mottakere i befolkning i urbane og rurale områder vektes i favør av de rurale områdene.

I Figur 13 b) kan en se mottatt USD fra internasjonale overføringer fordelt på tvers av gruppene i utvalget (Pape og Karamba, 2019). Tre grupper som skiller seg ut er urbane beboere, interne flykninger utenfor flyktningleirer og nomadebefolkningen, som er blant de som mottar mest USD. Standardavvikene blant de urbane er små, mens de er store i hos nomader og flykninger utenfor flyktningleirer. De store standardavvikene vitner om at overføringene ikke er jevnt fordelt, men at det derimot kun er enkelte blant disse som mottar store summer mens resten av mottakeren i gruppen mottar langt mindre beløp.

I Tabell 2 presenteres tall på års- og månedsinntekter blant husholdninger i de forskjellige utvalgene. Der kan en merke seg at funnene varierer mellom utvalg som i utgangspunktet illustrerer de samme områdene av Somalia, slik som månedslønnsforskjellene mellom Hammond mfl. (2013) på 79 USD, Pape (2017) på 233 USD, Pape og Karamba (2019) på 62 USD og Majid mfl. (2017) på 229 USD. De åpenbare forskjellene vil igjen kunne bidra til å stille spørsmål ved hvilke kilder som burde vektlegges tyngst når en snakker om Somalia i en helhet, og hvilke av disse kildene som en burde være forsiktig med å måle opp mot hverandre.

Flere av undersøkelsene fant at blant husholdninger der overhodet var en kvinne, var det mer sannsynlig å motta pengeoverføringer (Majid mfl, 2017, Ahmed, 2000, Pape, 2017). Det ble funnet i Haregeisa av Lindley (2006) at 40 prosent av mottakerne var husholdninger med et kvinnelig overhode. I husholdningsundersøkelsene til Pape og Karamba (2019) ble det funnet at det var mer sannsynlig at det var et kvinnelig overhode i husholdninger som mottok private pengeoverføringer. En forklaring på dette kan være at det fortsatt er vanlig at overhodet i familien er en mann, men at vedkommende drar ut i Somalia, eller til utlandet, for å tjene penger som han deretter kan sende hjem og at kvinnene som blir igjen for å passe familien dermed blir overhodet og mottaker av pengeoverføringene.

USA, Storbritannia, De forente arabiske emirater, Canada og Saudi Arabia er de landene det var mest sannsynlig å motta private pengeoverføringer fra (Majid mfl, 2017, Hammond mfl, 2013, Lindley, 2006). I Puntland og Sør-Somalia var det vanligst å motta fra USA (Majid mfl, 2017). For husholdninger i Somaliland var det vanligste å motta fra Storbritannia

(Hammond mfl, 2013 , Lindley, 2006, Majid mfl, 2017). Sistnevnte kan ha sammenheng med at Somaliland tidligere var en britisk koloni og at flere herfra rømte til nettopp Storbritannia da Isaq-klanen, som dominerer Somaliland, tapte borgerkrigen mot Siad Barre på slutten av 80-tallet (se kapittel 1 for mer om denne konflikten).

Det har også blitt observert at mange familier sender private pengeoverføringer internt i Somalia til husholdninger med lavere inntekt (Hammond mfl, 2013 , Ahmed, 2000, Medani, 2002, Medani, 2000, Norton, 2009, Hedlund mfl, 2013, Lindley, 2006, Pape og Karamba, 2019). I spørreundersøkelsene utført av Hammond i 2013, svarte 75 prosent at de mest sannsynlig ville sende en andel av mottatte midler videre til andre husholdninger som trengte støtte. Det ble oppgitt at 14 prosent av mottatte midler fra private pengeoverføringer ble sendt videre på denne måten. Det ble også oppgitt av 97 prosent av deltakere at de følte en sterk ansvarsfølelse for å støtte venner og slektninger, uavhengig om de hadde tilgjengelige midler til dette. Av Figur 13 a) og b) kan en se at urbane områder både mottar og sender de største mengdene interne private pengeoverføringer. Et interessant funn i Figur 13 a) var at nomadebefolkningen i utvalget er blant de som sender de største summene. Siden det tidligere er skrevet så lite om nomadebefolkningenes forhold til private pengeoverføringer er det vanskelig å tyde årsaken til dette. Fra 13 a) kan vi også se at interne flykninger utenfor flyktningleirer i Somalia er den gruppen hvor flest oppgir å motta interne overføringer. I figur 14 a) kan en se at beboere i leirene for interne flykninger er de som oppgir å motta størst andel av interne overføringer. Dette kan forklares i at interne flykninger (i og utenfor flyktningeleirene) er i større grad er trengende enn andre i Somalia. Dette kan igjen føre til at de som eventuelt mottar overføringer fra utlandet, eller andre husholdninger som finner ut at de har nok inntekt, prioriterer å sette av penger for å sende til disse.

Hedlund mfl. (2013) oppdaget under den humanitære krisen fra tørken i 2011 hvor effektivt infrastrukturen til overføringselskapene i Somalia fordelte bistanden fra hjelpeorganisasjoner. Ofte traff ikke bistanden de riktige regionene, men ved hjelp av hawalaer videreformidlet husholdninger penger via interne private pengeoverføringer til slekt og venner som var trengende. Slik kom ofte midlene frem til dem som trengte det mest.

Indirekte gir private pengeoverføringer husholdninger i Somalia større finansiell fleksibilitet. At det er forventet inntekt i form av utestående forventet pengeoverføring gjør at sjansen for at en skal kunne ta opp gjeld øker. I Hargeisa observert Lindley (2006) at 20 prosent av mottakere av private pengeoverføringer oppga at de hadde brukt en andel av pengene mottatt til å betale ned utestående gjeld, mens Majid mfl. (2017) observert at 21 prosent hadde gjort

det samme. I et samfunn uten formell finansielle tjenester, slik som banker, blir mulighetene til å kunne ta opp gjeld viktig (Little, 2003). Systemer skreddersydd for lokale forhold avgjør³² hvem som får ta opp lån og hvem som ikke har de mulighetene.

Sårbarhet tilknyttet private pengeoverføringer

Fattigdom er et utbredt samfunnsproblem i Somalia både i urbane og i rurale områder, blant nomader og blant interne flytninger (IMF, 2020b, Pape og Karamba, 2019, Pape, 2017). I Somalia er 51 prosent antatt å leve i en fattigdom der de konsumerer for mindre enn 1,9 intl. dollar etter 2011 pr dag, og 31 prosent lever i ekstrem fattigdom der de lever av mindre enn 1,25 intl. dollar pr dag (Pape, 2017). Interne flyktninger og nomadebefolkningen i Somalia har begge større andel fattige enn befolkningssnittet (IMF, 2020b).

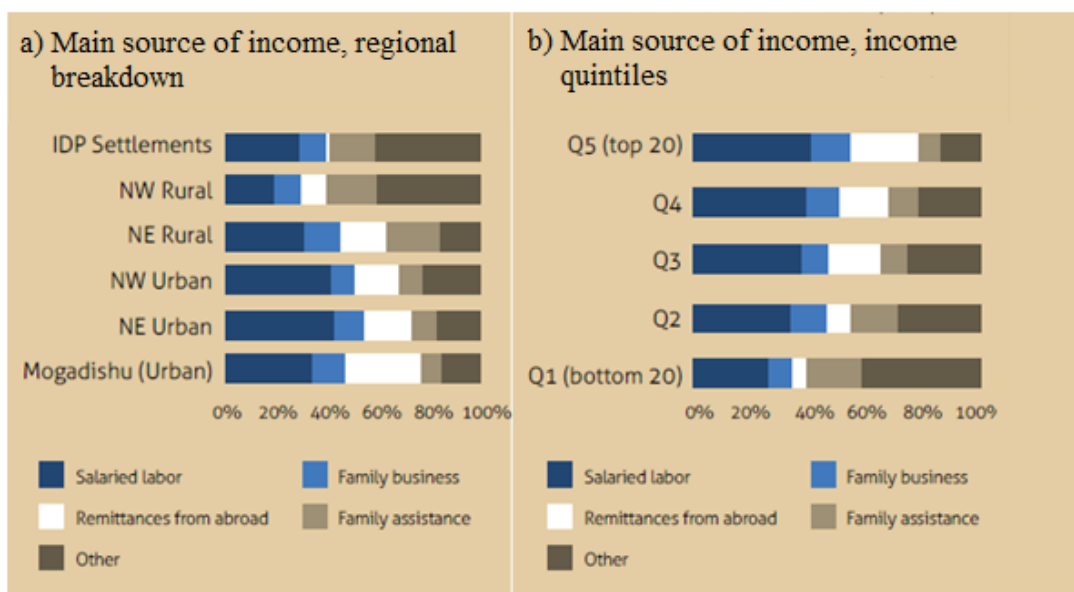
Somalia har en pastoral økonomi der majoriteten av landets eksport består av husdyr som kameler, geiter og kuer som selges til Gulf-landene. Det er lite industri i Somalia og landet har et stort handelsunderskudd som er antatt å dekkes av bistandsmidler, utenlandske lån og private pengeoverføringer (IMF, 2020b, IMF, 2019, IMF, 2020a, Pape, 2017). Spesielt husdyreksporten gjør økonomien sårbar i møte med tørke siden husholdninger mister matsikkerheten og inntekten sin dersom husdyr dør. Somalia er nettoimportør av mat, selv i perioder med god produktivitet i husdyrindustrien (Pape, 2017). Dette gjør økonomien sårbar for matmangel og humanitære katastrofer om den skulle treffes av eksterne sjokk. Til tross for at private pengeoverføringer er en betydelig andel av inntekten til mottakerne, er det nesten ingen forskjell i deltagelse i arbeidsmarkedet mellom mottakere og ikke-mottakere. Dette kan være en følge av at en, til tross for økt alternativ inntekt, ikke unnlater seg å ta den jobben og inntekten en kan få. Dette kan igjen også skyldes de begrensede mulighetene for arbeid i det somaliske arbeidsmarkedet, og fattigdom som gjør at til tross for inntekt fra overføringer så er en fortsatt ikke velstående og må fortsatt jobbe om en kan.

Som en kan observere av de hvite stolpene i figur 13 b), øker antallet av befolkningen som oppgir at private pengeoverføringer er deres hovedinntekt etter hvert som velstanden øker (Pape, 2017). Dette kan igjen være en følge av at det er manglende muligheter for betalt arbeid i det somaliske arbeidslivet. I Figur 14 a) kan en observere at en større andel i urbane

³² Personlige forhold til den som skal gi ut lån er viktig, i tillegg til hvilken klan en er fra og om klanen kan holdes ansvarlig for likviditet. Det er også basert på om vedkommende har midler til å betale tilbake gjelden og om vedkommende er ansett som sannferdig er avgjørende for å tegne gjeld hos forretningsmenn og butikk eiere. Gjeld brukes i av nomader og husdyrnæringen for handel av mat og vann til hus dyr i tørkeperioder, når det er lite av tilgang på dette, og husdyrene er verdt mindre. De betaler tilbake senere når størrelsen og prisen på husdyrene går opp. For videre utredning se Little (2003).

Mogadishu enn i resten av befolkningen oppgir at private pengeoverføringer fra utlandet er deres hovedinntekt. Samtidig oppgir få av interne flyktninger i flyktningeleirene i Figur 14 a) at utenlandske overføringer er deres hovedinntekt. Den fattigste delen av befolkningen øker konsumet sitt betraktelig mer enn mer velstående husholdninger når tilgangen til private pengeoverføringer øker, og 73 prosent av mottakere opplyste at de brukte pengene på mat (Pape, 2017). Dette illustrerer at de fattiges inntekter ikke bare er mer sårbare for konsekvensene av negative sjokk til private pengeoverføringer, men at konsekvensene går utover matforsyningen deres.

Figur 14: Hovedinntekt etter regional og etter en-femtedels inntektsgrupper.

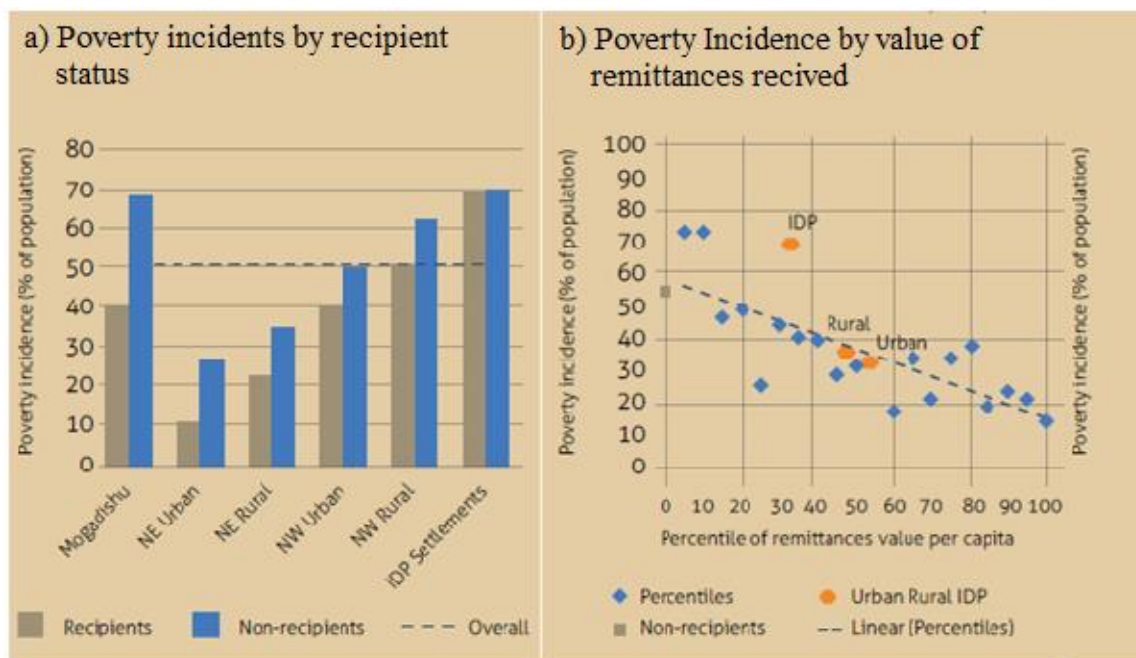
Notat: Inntekt er fordelt mellom inntekt fra lønn, fortetninger, hjelp fra familie, pengeoverføringer fra utlandet eller om det er annen inntekt. I del a) er gruppene av observasjonene fordelt etter region som nord-vest(NW), nord-øst(NE) eller om de bor i rurale eller urbane strøk av landet eller i en leir for interne flyktninger. I del b) er observasjonene fordelt etter femtedels inntektsgrupper, der Q1 er de 20 prosent av befolkningen som tjener minst, og Q5 er de 20 prosent av befolkningen som tjener mest.

Kilde: Pape (2017: 46)

I husholdningsundersøkelsene til Pape (2017) observerte han at 16 prosent av husholdningene i utvalget oppga at de private pengeoverføringene utgjorde hovedandelen av inntekten deres. Blant mottakerhusholdningene oppga 50 prosent dette. Videre viste det seg at de som mottok mindre overføringsbeløp enn de hadde gjort året før, var mer sannsynlig å være fattige, noe som kan indikere at de som mister private pengeoverføringer har mindre evne til å håndtere

negative sjokk. I husholdningsundersøkelsene til Majid mfl. (2017) opplyste 26 prosent at de ikke hadde annen inntekt enn private pengeoverføringer og 65 prosent sa de kun mottok penger fra en person. Noe lignende fant Hammond mfl. (2013) i sine undersøkelser der 85 prosent oppga de bare hadde en sender, og at denne var for 80 prosent av dem en nær slektning. Det å kun ha en sender gjør husholdningene svært sårbare om den ene personen de mottar overføringer fra skulle bli syk, skadet, dø, miste jobben eller kutte kontakten med dem. På den annen side observerte Majid at slike en-sender-forhold ofte forekom i en større familiær sammenheng, der det potensielt kan være andre til å ta plassen om den enkelte senderen ikke skulle kunne fortsette (Majid mfl., 2017).

Figur 15: Sammenheng mellom fattigdomstilfeller og tilgang på private pengeoverføringer

Notat: Tilgang på private pengeoverføringer og sammenhengen mellom dette og tilfeller av fattigdom, definert ved å leve for under 1,9 USD pr dag. Som en kan se her er det i a) flere tilfeller av fattigdom blant de som ikke har mottar private pengeoverføringer, og av b) kan en se at forventet tilfeller av fattigdom er mindre blant de som mottar større summer i sine overføringer.

Kilde: Pape (2017: 42)

I Figur 15 b) kan en observere at forventet tilfeller av fattigdom minker når mengden på private pengeoverføringer øker. Man kan også se av Figur 15 a) at det er gjennomgående flere tilfeller av fattigdom blant de som ikke mottar pengeoverføringer enn hos de som mottar. Dette illustrerer hvor avgjørende private pengeoverføringer er for enkelte husholdninger, og at

slik tilgang gjør husholdninger mer robuste. Mottakere av private pengeoverføringer observeres å oppleve sult sjeldnere enn ikke-mottakere, et resultat som forekommer på tvers av både urbane og rurale områder (Pape, 2017). Hele 2,5 prosent av ikke-mottakere hadde opplevd sult over 10 ganger den siste måneden, til sammenligning med at kun 0,3 prosent av mottakere rapporterte det samme (Pape, 2017). I husholdningsundersøkelsen fra 2017 finner Pape at mottakere har en 11 prosent større sannsynlighet å ha barn i skole enn ikke-mottakere, og at det er mindre fattigdom blant mottakere, med 37 prosent fattige, enn blant ikke-mottakere, med 55 prosent fattige (Pape, 2017). Dette resultatet ble også observert av Pape i 2019, slik som illustrert i Tabell 3, der mottakere har færre tilfeller av fattigdom, høyere konsum, større inntekt, flere barn i skolen og noen flere husholdningsmedlemmer i arbeidsstyrken. Det å prioritere å ha barn i skolen, er ansett som en mål på en hvis velstand siden det koster penger, ikke ansees som nødvendig for å overleve og tar barn vekk fra annet arbeid (Hammond, 2013, Pape, 2017). Tabell 3 skiller også mellom internasjonale og interne private pengeoverføringer, der internasjonale pengeoverføringer ser ut til å ha litt svakere resultat på fattigdom, pengebruk, konsum, skole og arbeid (Pape og Karamba, 2019).

Tabell 3: Forskjellene mellom mottakere av private pengeoverføringer og ikke mottakere.

	Mottakere av internasjonale private pengeoverføringer	Mottakere av Interne private pengeoverføringer	De som ikke mottar
<i>Tilfeller av fattigdom</i>	58%	64%	71%
<i>Pengebruk på konsum, per capita per dag.</i>	1.41USD	1.35USD	1.25USD
<i>Pengebruk på konsum, per HH per dag.</i>	7.63USD	7.40 USD	6.66USD
<i>Andel av som har medlemmer av HH, i alder 6 til 17, som deltar på skolen</i>	60	48	33
<i>Har medlem i HH som har vært ansatt i arbeid des siste 7 dagene</i>	46%	54%	47%

Kilde: Pape og Karamba (2019: 126).

Majoriteten av den somaliske befolkningen har ikke tilgang til private pengeoverføringer og går glipp av fordelene ved å motta disse. Det å ikke motta pengeoverføringer er med andre ord ikke unikt, men det er likevel en del grupper som har en langt mindre andel mottakere enn resten av den somaliske befolkningen. Interne flykninger i Somalia er en slik gruppe, hvor kun 7 prosent av dem er antatt å motta overføringer. I figur 13 a) kan en observere at interne flykninger i flyktningleir er den gruppen som mottar minst (Pape og Karamba, 2019), dette er også tilfellet i Figur 14 a) der 1 prosent oppgir overføringer som hovedinntekt (Pape, 2017). I Figur 15 a) kan en observere at fattigdomstilfellene er like store for mottakere, som ikke-mottakere blant interne flykninger i flyktningleirer.

Ingen av underklanene under klanen Isaq³³ er registrert å motta mindre enn 18 prosent av internasjonale private pengeoverføringer, der Habr Awal mottar 31 prosent (Medani, 2002). Store andeler av private pengeoverføringer til Somalia er observert å mottas av klanene Isaq, Darod og Hawie (Majid mfl., 2017). Dette i kontrast til andre klaner som ikke trengte å flykte fra krigen, og dermed ikke har tilgang til en like stor diaspora som kan sende dem penger. Under tørken i 2017 observerte Majid mfl. (2017) forskjellene mellom klanene Ogaden, Reer Hassan og Rahanweyn, hvor sistnevnte ikke hadde noen stor utenlandsk diaspora de kunne be om støtte fra, og dermed hadde større tap fra tørken. Den samme trenden var også observert under tørken i 2011 (Majid mfl., 2017).

Trusler mot private pengeoverføringer til Somalia

Truslene om at private pengeoverføringer fra utlandet stopper er også et aspekt av mottakerhusholdningenes sårbarhet. Det er forhold både hos senderne (kapittel en og i overføringskanalen (kapittel to) som kan stanse overføringene. Om det skulle skje forsvinner pengene som ellers hjelper både de direkte mottakerne, og hjelper de husholdningene som mottar interne overføringer indirekte som følge av disse.

Som det kom frem i kapittel en. om sendere av private pengeoverføringer, er presset for å sende penger stort på diasporaen. En korttidskonsekvens av dette kan være at avsender i diasporaen sliter med å sende samme andel av inntekten som de er vant til om inntekten deres rammes av negative sjokk. Dette kan eksempelvis være tap av jobb, sykemelding, at en går ned i inntekt, blir ufør eller at en får flere barn i husholdningen. Pandemien Covid-19 som inntraff for fullt i 2020 var et eksempel på et eksternt sjokk som gjorde at mange måtte ut i

³³ For illustrert oversikt over de største klanene og deres underklaner i Somalia se Vedlegg 1.

permisjon og at mange gikk ned i lønn (Majid mfl., 2020, World Bank, 2020d). Den somaliske diaspora antas å ha vært ekstra utsatt som følge av arbeidsplasser med større mengde kontakt med andre mennesker, de var antatt å bo tettere i mindre leiligheter enn den resterende befolkningen og de hadde større språkbarrierer som ikke ga dem like lett tilgang på forebyggende informasjon (Masri, 2020). Som eksempel var det i Norge 1. april 2020, 201 smittede med somalisk bakgrunn av 829 totalt smittede (Folkehelseinstituttet, 2020). Det var lange større andel enn noen andre innvandrergupper. Sjokk som inntreffer på andre siden av kloden får på den måten direkte konsekvenser for husholdninger i Somalia. Om en husholdning har familie som støtter dem fra kun et annet land, blir de sårbare for negative økonomiske, helsemessige og politiske sjokk fra det ene landet. En husholdning som derimot har sendere fra forskjellige land, kan i motsetning få diversifisert risikoen sin mot sjokk. På den måten kan de forvente mindre nedgang i total inntekt fra utenlandske overføringer om negative sjokk inntreffer i kun et av landene.

Etter hvert som årene går, blir den tidsmessige avstanden fra krigene på 90-tallet stadig større. Derfor kan det i det lange løp bli vanskeligere for somaliske mottakere å opprettholde et reelt sendepress på andre og tredje generasjon av somalisk diaspora. Den første generasjonen blant diasporaen blir eldre, de lever muligens på pensjon (går ned i lønn), blir i større grad en utgift på sine barns husholdningsinntekt, og til slutt vil de dø. Når de dør, blir spørsmålet om andre og tredje generasjon diaspora vil fortsette å sende penger i samme grad som første generasjon. Potensielle årsaker kan være at de muligens ikke reiser så ofte til Somalia, eller de har ikke et nært forhold til slektningene sine i Somalia, og kjenner seg heller ikke igjen i somalisk identitet i like stor grad som sine foreldre og besteforeldre (Carling, 2008, Vargas-Silva, 2017). Som tidligere nevnt mente enkelte andre generasjons somaliere i intervju med forskere at foreldrene sendte for mye penger til Somalia, de fleste i Somalia som mottok penger fra utlandet fikk disse fra nær familie³⁴, og det var mer sannsynlig i Norge at de som sendte penger hadde foreldrene sine i Somalia (Carling mfl., 2012, Lindley, 2009b, Hammond mfl., 2013). På den andre siden kan det argumenteres for at andre og tredje generasjons innvandrere er forventet å ha bedre inntekt enn sine foreldre og derfor vil ha mer overskudd til å kunne sende penger (Strøm mfl., 2017). Større tilgang på teknologi gjør det lettere å både sende penger, holde kontakt med slekt i Somalia og å kunne holde seg oppdatert gjennom

³⁴ Med nær familie menes det her mor, far, ektemake, sønn, datter, bror eller søster. Med andre ord ikke fra nieser, nevøer, fettere, kusiner, barnebarn, tremenninger slik som 2. og 3. generasjon innvandrere blir.

nyheter og sosiale medier på hva som skjer i hjemlandet (Strøm mfl., 2017, Majid mfl., 2017, Pape og Karamba, 2019).

Stenging av overføringskanalen er også en risiko for mottakere i Somalia. Forandringer i det politiske landskapet i landene som sender penger kan føre til strengere forvaltning av lover, og strengere krav til overføringsbransjen. Eksempelvis kan mer innvandrerskeptiske partier komme til makten, eller lover skrives om og prioriteres på nytt etter at politiske sjokk, slik som Brexit, inntreffer. Nye hvitvaskingskandaler og økte sanksjoner på banker for manglende innsats i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering kan igjen føre til at banker blir mer skeptisk til å samarbeide med overføringsselskap i fremtiden. Selskap som driver uformelle verdioverføringer som vanligvis klarer å opprettholde overføringskanaler til tross for at de er ansett som ulovlige kan oppleve at regulatorer prioriterer å etterforske, stoppe og straffeforfølge de som blitt tatt. Dette vil enten føre til høyere priser eller at kanalen i perioder blir stengt. Andre hendelser, slik som for eksempel terrorangrep i vesten, kan også ha disse følgene.

Det sagt virker trusselen om at myndigheter og regulatorer i vesten skal sperre overføringer mindre relevant i 2020 enn de gjorde i 2001, da selskapet al Barakaat gikk konkurs (Passas, 2003, Passas, 2006). Både forskere og regulatorer har fått mer kunnskap om den somaliske overføringsbransjen (Lindley, 2014, Cockayne og Shetret, 2012). Bransjen i Somalia er på sin side i samarbeid med vestlige myndigheter når det gjelder å imøtekomme krav om antihvitvasking og terrorfinansiering, i tillegg til å stadig finne enklere og billigere måter å overføre penger til Somalia gjennom ny finansteknologi (Lindley, 2014, Majid, 2018, Pape og Karamba, 2019, Passas, 2003, Rusten Wang, 2011, Lindley, 2009a).

Det er flere negative interne sjokk som kan ramme økonomien for en somalisk husholdning, vi har tidligere nevnt væpnet konflikt og tørke som eksempler på dette. Uansett hvor disse negative interne sjokk i Somalia kommer fra, er de somaliske husholdningene sårbare for dem som følge av fattigdommen som både stikker dypt, og har spredt seg bredt i befolkningen. Sjokk kan da fort sette en i livsfare og true matsikkerheten og evnen til å overleve. I kriser blir nettopp marginalnytt av penger som kommer fra utlandet enda større. Om denne strømmen forsvinner blir de sårbare husholdningene som mottar overføringer, enda mer utsatt.

[Hvor spørreundersøkelsene skiller seg fra hverandre og hva de bekrefter.](#)

Det første som kom frem da en satte estimatene til Lindley (2006), Hammond mfl. (2013), Hedlund mfl. (2013), Pape mfl. (2015), Pape (2017) Majid mfl. 2017 og Pape og Karamba

(2019) i Tabell 2, er de ulike resultatene de kom frem til. Variablene som ble plukket ut til Tabell 2 ble plukket ut siden det var variabler som gikk igjen i de forskjellige rapportene. I samtlige variabler var det sprik i resultatene. Dette er delvis som forventet siden områdene som ble dekket er med så store forskjeller som de har. Flere undersøkelser dekket kun en by, andre som dekket kun enkelte landsbyer, noen dekket hele regioner og en dekket hele landet (slik som illustrert i Figur 12). Spørsmålet er hva som har overføringsverdi, en ekstern validitet, til å si noe om det somaliske økonomiske livet levd i dag, og hva som kun sier noe om hva det er i seg selv. Kan for eksempel Hammond mfl. (2013) fortelle oss noe om livet i Somalia, eller forteller dataen fra hennes 718 observasjoner oss kun noe om livet til enkelte personer i Puntland og Somalind i 2013? Svaret på dette er ikke så enkelt.

Det er mer enn resultatene som spriker mellom rapportene. Metodene for innhenting av data varierer mellom undersøkelsene der for eksempel Hammond mfl. (2013) ansatte lokale FN-medarbeidere for å gjennomføre spørreundersøkelser i landsbyer, Majid (2017) gjennomførte flere spørreundersøkelser over telefon og Lindley (2006) gjennomførte spørreundersøkelser i lokalene til overføringselskapet Dahabshiil i Somaliland. Det er brukt forskjellige definisjoner av private pengeoverføringer. Enkelte slik som Hammond mfl. (2013), Pape (2017)³⁵ og Papa og Karamba (2019), bruker både interne og internasjonale private overføringer separat. Andre, slik som Ahmed (2000), Lindley (2006), Pape mfl. (2015) skiller ikke mellom disse i sine undersøkelser. Det er også forskjellige metoder brukt for å måle fattigdom. Der Hammond mfl. (2013) og Majid (2017) bruker en metode basert på at kjøpekraften kan variere mellom landsbyer, og derfor har laget en indeks basert på en rekke matvarer som justerer for dette i deres fattigdomsmål under datainnsamlingen. På den andre siden har Papa mfl. (2015), Papa (2017) og Papa og Karamba (2019) et mer rigid mål der ekstrem fattigdom er målt som 1,90 intl. dollar etter 2011.

Spørreskjemaer er også sårbare for problemer med ekstern og intern validitet. Det er tilfeller dokumentert av Ahmed (2000) der informanter har underrapportert hvor mye de tjente på overføringer fra utlandet, fordi de håpet at underrapporteringen ville føre til mer bistandspenger til Somalia. Dette kan være en utfordring for samtlige av spørreundersøkelsene i Tabell 2 også. I tillegg til dette er tidsspennet mellom undersøkelsene store med 13 års mellomrom mellom Lindley (2006) og Pape og Karamba(2019). Det kan være at utelatte forandringer i variablene dukket opp løpet av 13 år som ikke er fanget opp.

³⁵ Intern privat pengeoverføring betegnes av Pape mfl. (2017) som familiestøtte.

Om det skulle være tilfellet så vil det gi et dårligere grunnlag for sammenligning spørreundersøkelsene imellom.

Sosioøkonomisk forskjeller mellom klaner og tilgang på private pengeoverføringer har en mangelfull dekning i litteraturen der kun Majid mfl. (2017) og Medani (2002) har skrevet noe om temaet. Under husholdningsundersøkelsene til Hammond mfl. (2013) ble det åpenbart at klan er et sensitivt tema, da lokale innsamlere av husholdningsdata ikke var komfortable med å spørre klanrelaterte spørsmål under undersøkelsen. Innhentet data på Nomader er også mangelfull, der det kun er Majid mfl. (2017) og Pape og Karamba (2019) som har bevisst samlet inn data på deres overføringsvaner. Dette gir grunn til å anta at flere viktige variabler er utelatt fra de eksisterende undersøkelsene. Hadde disse vært inkludert kunne en fått større forklaringskraft i analysene en kjørte på dataen fra spørreundersøkelsene.

Et av problemene med spørreundersøkelsene ligger ikke nødvendigvis bare i variasjoner i definisjoner, metoder, observasjoner, områder dekket og resultater på tvers av undersøkelsene. Det ligger også i nettopp det Pape (2017) kaller et somalisk statistikkvakuum. All den dataen som en ikke har tilgjengelig for å komplementere husholdningsundersøkelsene fra det som skulle vært nasjonale statistikkinstusjoner. Resultatet er at en har ingen tidsserieanalyser, det er mange utelatte relevante variabler og det kunne vært flere relevante instrumenter en kunne kontrollert mot de tallene en allerede har. Store deler av potensialet til husholdningsundersøkelsene forsvinner i nettopp denne mangelen.

Til tross for alle disse faktorene som mangler, og for alle variasjonen mellom undersøkelsene har en også funnet en rekke overordnede trender som har blitt bevist gjennom gjentatte forsøk. En finner at overføringer fra utlandet er større i Nord- enn i Sør-Somalia, de er større blant urbane husholdninger enn rurale, en betydelig andel av befolkningen er mottakere av overføringer, og mottatt overføringer kan assosieres med reduksjon i fattigdom og manglende matsikkerhet. Dette er verdifulle funn siden det gir en gode indikasjoner på den sentrale rollen private pengeoverføringer til Somalia har hatt for både husholdningers økonomi og landets økonomi de 13 årene.

Konklusjon

Den økonomiske hverdagen i Somalia er preget av utbredt fattigdom, noe som gjør innbyggerne ekstra sårbare for negative sjokk mot inntekt. Når tørke eller væpnet konflikt ødelegger inntekts- og livsgrunnlaget, er det for mange somaliere avgjørende med

pengestøtte. Denne kommer som regel fra familie og venner i utlandet, hvor sjokkene ikke inntreffer.

Denne masteroppgaven inneholder en oversikt over eksisterende litteratur om overføringer fra sendere, overføringskanaler og mottakere, og i tillegg har den gjort egne bidrag slik som 1) sett på IMF's sprikende estimat på overføringene 2) gjort et estimat av somaliere i Norges årlige sendevaner 3) kartlagt overføringsbransjens selskap og overføringsmetoder 4) brukt prisdata for å kartlegge prisjusteringer mellom 2011 og 2020 på en måte ingen andre kilder i oppgaven har gjort tidligere 5) sammenlignet 13 år med husholdningsundersøkelser fra Somalia og 6) avdekket en potensiell trussel mot overføringene i det lange løp. Resultatet er den første oppdaterte oversikten over private pengeoverføringer til Somalia på ni år. Til tross for problemer med heterogenitet mellom husholdningsundersøkelsene i Somalia, er resultatene tydelige: Pengeoverføringene gir en stor velferdsvekst for mottakere i et fattig land som Somalia, til tross for at den ikke fordeler seg jevnt i befolkningen.

Der somaliere i Vesten er relativt trygge og i en mer velstående posisjon, er motparten i hjemlandet mindre heldig. Både senderen og mottakeren er klare over dette. Dette er motivasjonen og presset som danner grunnlaget for at somaliere sender penger. Somalisk diaspora strekker seg ofte langt for å kunne sende penger til slektninger og venner i opprinnelseslandet, noe som fører med seg store personlige offer. Det kan anslås at somaliere er blant de som tjener minst, samtidig som de sender absolutt mest sammenlignet med andre innvandrergupper i Norge (se Figur 5). Litteraturen fra USA og England bekrefter at disse funnene også gjelder for somalisk diaspora der. Disse somalierne, med lønninger lavere enn resten av oppholdslandets befolkning, utjevner med andre ord en andel av verdensøkonomiens skjevheter helt på egenhånd.

Avgjørende for at dette skal være mulig er at overføringskanalen kan frakte penger til Somalia til tross for at de mangler et banksystem. Som dokumentert i kapittel fire er dette løst ved at penger sendes via banker eller i kontant til Dubai, for så å fraktes i form av forbruksvarer til Somalia, der varene selges for dollar. Slik kommer verdier seg fra Vesten til Somalia ved hjelp av spesialiserte somaliske overføringsfirmaer. Disse firmaene leverer overføringer for forskjellige klaner til omtrent hele Somalia fra over hundre land i verden. Det gjør de til en pris som er under snittet for resten av Afrika sør for Sahara (se kapittel fire).

I kapittel fem om mottakerne, kom det frem at de private pengeoverføringene kommer til Somalia, likevel ikke fordeler seg likt i befolkningen. I utgangspunktet er det en betydelig minoritet som mottar pengeoverføringer. Det sagt er det enkelte grupper av befolkningen som ikke har like sterk kontakt med diasporaen som den resterende delen av befolkningen. Disse gruppene får som følge av dette ikke ta del i godene ved å motta pengeoverføringer fra utlandet i lik grad som den resterende befolkningen. En rekke spørreundersøkelser (se kapittel fem) antyder at en større andel ender opp i Nord- enn i Sør-Somalia, og en større andel ender opp hos urbane husholdninger enn hos de rurale. De dokumenterer også at en mindre andel tilfaller interne flykninger i flyktningeleirer, utvalgte klaner og nomadebefolkningen. For de som mottar pengeoverføringer fra utlandet er det dokumentert en klar velferdsøkning. Dette som en følge av at økt inntekt, og større robusthet i møte med lokale negative sjokk mot husholdningsinntekten. Det er også en dokumentert omfordelingseffekt innad i Somalia, der mottakere ofte sender en andel til andre medlemmer av familien som ikke selv er mottakere av utenlandske overføringer. Med andre ord kan en si at pengeoverføringene i enkelte tilfeller er med å øke forskjellene mellom grupper.

En annen oppdagelse er at det er en reell mulighet for at overføringene vil avta i det lange løp. Som følge av at andre- og tredjegerasjon av diasporaen tar over rollen som sender, kan en forvente at kontakten og motivasjonen til å overføre penger vil minke. Dette er basert på hva tidligere litteratur sier om generasjonsskiftets påvirkning på sendevaner, og observasjoner av konteksten til somalisk diaspora. Om mottakerhusholdninger ikke har større inntektsmuligheter i Somalia innen dette skulle skje, kan en forvente at den tilgjengelige kapitalen for disse husholdningene vil bli mindre. Som følge av dette vil disse husholdningene være mer sårbare for negative sjokk enn før, og ha et lavere velferdsnivå enn de hadde før overføringene gikk ned.

En slik oversikten som fra denne masteroppgaven er viktig i det offentlige ordskiftet der alle parter vil være tjent med å ha oppdatert informasjon tilgjengelig. Oppgaven vil forhåpentligvis gi fremtidige debatter om somaliske overføringer i Norge et forbedret fundament å stå på.

Avsluttende kommentar

En begrensning går igjen i analyser av statistikk i Somalia: Det er en mangel på etterrettelig data over tid. Denne begrensningen går spesielt ut over økonomiske problemstillinger der en helst skal basere seg på et bredere utvalg og sett med variabler. Det sagt, så ble det

dokumentert i kapittel fem at spørreundersøkelser i Somalia stadig blir mer presise og mer omfattende. Fagmiljøet ser ofte ut til å samarbeide på tvers av universiteter og land, noe som fører til et stødigere fundament for innsikt og antagelse. Internasjonale hjelpeorganisasjoner og bistandsprosjekter bistår den somaliske staten med å utvikle bedre statistikkinstusjoner. IMF, Verdensbanken, Statistisk Sentralbyrå Sverige og det norske konsulentbyrået Abyrint er blant dem som har vært bidragsytere til denne utviklingen av statistikkinstusjoner i Somalia. Dette gjelder både hos lokale myndigheter i Somaliland, Puntland og for regjeringen i Mogadishu, samt for sentralbanken i Mogadishu. Denne utbedringen vil gi større muligheter for fremtidige analyser av private pengeoverføringer til Somalia, hvem som sender dem og ikke minst hvem som mottar dem.

I nær fremtid håper jeg å se mer bruk av prisdata fra Verdensbanken i analyser av overføringer, og om det er mulig å bruke disse prisdataene til å kartlegge priselastisiteter og sjokk i overføringsmarkedet. Jeg håper også å se hvordan overføringstrendene vil utvikle seg i Somalia i årene som kommer, med bedre data, ny finansteknologi og kunnskap. Både i det korte løp, og med nye generasjoner som vil komme til i det lange løp. Disse temaene vil jeg følge med stor interesse i Somalia i årene som kommer.

Referanseliste

- ADAMS, R. H. 2011. Evaluating the Economic Impact of International Remittances On Developing Countries Using Household Surveys: A Literature Review. *The Journal of Development Studies*, 47, 809-828.
- AHMED, I. I. 2000. Remittances and Their Economic Impact in Post-war Somaliland. *Disasters*, 24, 380-389.
- AMUEDO-DORANTES, C. 2014. The good and the bad in remittance flows. *IZA World of Labor*.
- AMUEDO-DORANTES, C. & POZO, S. 2006. Migration, Remittances, and Male and Female Employment Patterns. *American Economic Review*, 96, 222-226.
- AMUEDO-DORANTES, C. & POZO, S. 2011. Remittances and Income Smoothing. *American Economic Review*, 101, 582-87.
- AXELSSON, S. 2019 *Oro når fler hawala-bolag förlorar konton* [Online]. Stockholm: Sverigesradio. Available: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7235542> [Accessed 28.05. 2020].
- BETTIN, G., PRESBITERO, A. F. & SPATAFORA, N. L. 2015. Remittances and Vulnerability in Developing Countries. *The World Bank Economic Review*, lhv053.
- BJØRNESTAD, S. 2017a. *Frps Keshvari: «Har man råd til å sende tusenvis av kroner ut av landet, bør man i alle fall ikke spørre om mer penger fra staten»* [Online]. Oslo: Aftenposten Available: <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/rawW3/frps-keshvari-har-man-raad-til-aa-sende-tusenvis-av-kroner-ut-av-lande> [Accessed 08.25. 2020].
- BJØRNESTAD, S. 2017b. Innvandregrupper med lavest inntekt sender mest penger hjem. *Aftenposten*
- BLOM, S. & HENRIKSEN, K. 2008. Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006. *Rapport* Oslo: Statistisk Sentralbyrå, SSB
- BLUE, S. A. 2004. State Policy, Economic Crisis, Gender, and Family Ties: Determinants of Family Remittances to Cuba. 80, 63-82.

- BOON, H. & MARTINI, M. 2016. Remittances at the post office in Africa: Serving the financial needs of migrants and their families in rural areas. The International Fund for Agricultural Development.
- BRADBURY, M. 2008. *Becoming Somalia* Oxford James Currey.
- CARLING, J. 2008. Interrogating Remittances: Core Question for Deeper Insight and Better Policies. In: CASTLES, S. (ed.) *Migration and Development: Perspectives from the South*. Geneva: International Organization for Migration.
- CARLING, J., BROWN, R., FRANSEN, S. & SIEGEL, M. 2014. Measuring remittances through surveys: Methodological and conceptual issues for survey designers and data analysts. *Demographic Research*, 31, 1243-1274.
- CARLING, J., ERDAL, M. B. & HORST, C. 2012. How does Conflict in Migrants' Country of Origin Affect Remittance-Sending? Financial Priorities and Transnational Obligations Among Somalis and Pakistanis in Norway. 46, 283-309.
- CDC, C. F. D. C. A. P. 2018. *Refugee Health Profiles: Somali Refugees* [Online]. Centers for Disease Control and Prevention Available: <https://www.cdc.gov/immigrantrefugeehealth/profiles/somali/background.html> [Accessed 01.04 2020].
- CENTRAL BANK OF SOMALIA. 2020. *Licensed Money Remittance Providers (Hawalas)* [Online]. Mogadishu Central Bank of Somalia Available: <https://centralbank.gov.so/licensed-hawalas/> [Accessed 18.05. 2020].
- CHALMERS, C. & HASSAN, M. A. 2008 A UK a Somali Remittance Survey In: DIFID (ed.). London: Department for International Development.
- CHECCHI, F. O. C. R., W. 2013. Mortality among populations of Southern and Central Somalia affected by severe food insecurity and famine 2010-2012. Rome The United Nations Food and Agricultural Organization's Food Security og Nutrition Analysis Unit for Somalia
- CLEMENS, M. & OGDEN, T. N. 2014. Migration as a Strategy for Household Finance: A Research Agenda on Remittances, Payments, and Development. In: 354 (ed.). Center for Global Development
- CLEMENS, M. A. & MCKENZIE, D. 2018. Why Don't Remittances Appear to Affect Growth? . *The Economic Journal*, 366.
- COCKAYNE, J. & SHETRET, L. 2012. Capitalizing on Trust: Harnessing Somali Remittances for Counterterrorism, Human Rights and State Building. Goshen, USA The Center on Global Counterterrorism Cooperation.
- COHEN, J. H. 2011. Migration, Remittances, and Household Strategies. *Annual Review of Anthropology*, 40, 103-114.
- DATTA, K. & VICOL, D.-O. 2019. Derisking London's Remittance Marketplace. London Queen Mary University of London
- DEPARTMENT OF THE TREASURY. 2020. *Specially Designated Nationals List Update: Counter Terrorism Designations Removals* [Online]. U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY OFFICE OF FOREIGN ASSETS CONTROL Available: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20200212.aspx> [Accessed 23.03 2020].
- DfIG. 2015. *UK-Somalia Remittance Factsheet March 2015* [Online]. London: Department for International Development Unitet Kingdom. Available: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/418690/15-03-11_UK-Somalia_Remittance_Factsheet.pdf [Accessed 18.05. 2020].
- DIAZ-BRIQUETS, S. & PEREZ-LOPEZ, J. 1997. Refugee Remittances: Conceptual Issues and the Cuban and Nicaraguan Experiences. *The International Migration Review*, 31, 411-437.
- DUSTMANN, C. & MESTRES, J. 2010. Remittances and temporary migration. *Journal of Development Economics*, 92, 62-70.
- EL QORCHI, M., MAIMBO SM & JF, W. 2003. Informal funds transfer systems: an analysis of the informal Hawala system. Washington DC: IMF.
- ELMI, M. A. & NGWENYAMA, O. 2020. Examining the use of electronic money and technology by the diaspora in international remittance system: A case of Somali remittances from Canada. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*.

- FATF 2013. THE ROLE OF HAWALA AND OTHER SIMILAR SERVICE PROVIDERS IN MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING. *FATF Reports* Paris The Financial Action Task Force
- FCA, T. F. C. A. U. K. 2013. *FCA publicly censures Horn Express Ltd (formerly known as Qaran Express Money Transfer Limited) for breaches of the Payment Services Regulations* [Online]. London: The Financial Conduct Authority United Kingdom, FCA Available: <https://www.fca.org.uk/news/press-releases/fca-publicly-censures-horn-express-ltd-formerly-known-qaran-express-money> [Accessed 14.05. 2020].
- FINANSINSPEKTIONEN SVERIGE 2019. Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2019. Finansinspektionen Sverige
- FINANSTILSYNET 2020a. Finanstilsynets virksomhetsregister. Oslo: Finanstilsynet
- FINANSTILSYNET. 2020b. *Tilsynsrapport og tilbakekall av konsesjon TTC Finans AS* [Online]. Oslo Finanstilsynet Available: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/brev/2020/tilsynsrapport-og-tilbakekall-av-konsesjon-ttc-finans-as/> [Accessed 01.03 2020].
- FOLKEHELSEINSTITUTTET. 2020. *Status koronasmitte onsdag 1. april 2020* [Online]. Oslo: Folkehelseinstituttet Available: <https://www.fhi.no/nyheter/2020/status-koronasmitte-onsdag-1.-april-2020/> [Accessed 20.06. 2020].
- FSB 2018. Stocktake of remittance service providers' access to banking services. Basel, Switzerland: The Financial Stability Board, FSB.
- GRAVDAL, Ø. 2013. Hver fjerde hawala-aktør avskiltet. *Kapital*, 11.04.2013, p.<https://kapital.no/>.
- GRAVDAL, Ø. 2014. Hawala slaktes av revisor. *Kapital*, 12.06.2014, p.<https://kapital.no/>.
- GRIECO, E. M. 2004. Will migrant remittances continue through time? A new answer to an old questio. *International Journal on Multicultural Societies*, 6, 152-161.
- HAMMOND, L. 2008. Obligated to Give: Remittances and the Maintenance of Transnational Networks Between Somalis 'At Home' and Abroad 1. *La dynamique complexe des migrations internationales*.
- HAMMOND, L. 2013 Family Ties: Remittances and Livelihoods Support in Puntland and Somaliland Study Report Nairobi Food Security and Nutrition Analysis Unit - Somalia.
- HAMMOND, L. 2015. Diaspora returnees to Somaliland: heroes of development or job-stealing scoundrels? In: BAAZ, L. Å. A. M. E. (ed.) *Africa's return migrants: The new developers?* London Zed Books.
- HAMMOND, L., AWAD, M., ALI, I. D., HANSEN, P., HORST, C., MENKHAUS, K. & OBARE, L. 2011. Cash and Compassion: The Role of the Somali Diaspora in Relief, Development and Peacebuilding. Nairobi UNDP Somalia.
- HAMMOND, L., MALONEY, G., TIBA, Z., ALI, N. I., ALINOV, L., SENDER, J., SMULDERS, M. & MOLLA, D. 2013 Family Ties: Remittances and Livelihoods Support in Puntland and Somaliland Study Report Nairobi Food Security and Nutrition Analysis Unit - Somalia.
- HASSAN, M. A. & LIBERATORE, G. 2016. Global Remittances: Update on the UK-Somali Corridor. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 15.
- HEDLUND, K., MAJID, N., MAXWELL, D. & NICHOLSON, N. 2013. Final Evaluation of the Unconditional Cash and Voucher Response. *Humanitarien Outcomes* UNICEF
- HM TREASURY & HOME OFFICE 2017. National risk assessment of money laundering and terrorist financing 2017. London: Her Magestys Government
- HORST, C. 2004. Money and mobility. Transnational livelihood strategies of the Somali diaspora. *Convergence: The International Journal of Research Into New Media Technologies*.
- HORST, C. 2006. Connected lives: Somalis in Minneapolis, family responsibilities and the migration dreams of relatives *Research Paper No.* Geneve: United Nations High Commissioner for Refugees.
- IAZZOLINO, G. 2015. Following Mobile Money in Somaliland. In: BOND, C. (ed.). London Rift Valley Institute
- IMF 2017a. RECENT TRENDS IN CORRESPONDENT BANKING RELATIONSHIPS— FURTHER CONSIDERATIONS. International Monetary Fond.

- IMF 2017b. SOMALIA 2016 ARTICLE IV CONSULTATION—PRESS RELEASE; STAFF REPORT; AND STATEMENT BY THE EXECUTIVE DIRECTOR FOR SOMALIA. *IMF Contry Report* Washington D.C. : International Monetary Fund
- IMF 2018. SOMALIA 2017 ARTICLE IV CONSULTATION AND FIRST REVIEW UNDER THE STAFF-MONITORED PROGRAM—PRESS RELEASE; STAFF REPORT; AND STATEMENT BY THE EXECUTIVE DIRECTOR FOR SOMALIA. *IMF Contry Report* Washington D.C.: International Monetary Fund
- IMF 2019. SOMALIA 2019 ARTICLE IV CONSULTATION, SECOND REVIEW UNDER THE STAFF-MONITORED PROGRAM, AND REQUEST FOR NEW STAFF-MONITORED PROGRAM— PRESS RELEASE; STAFF REPORT; AND STATEMENT BY THE EXECUTIVE DIRECTOR FOR SOMALIA. *IMF Country Report* Washington D.C. : International Monetary Fund
- IMF 2020a. ENHANCED HEAVILY-INDEBTED POOR COUNTRIES (HIPC) INITIATIVE— DECISION POINT DOCUMENT International Monetary Fund
- IMF 2020b. SOMALIA ENHANCED HEAVILY - INDEBTED POOR COUNTRIES (HIPC) INITIATIVE—PRELIMINARY DOCUMENT. *IMF Country Report* Washington D.C. : International Monetary Fund
- ISAACS, L. 2011. Remittance Markets in Africa: Chapter 11 United Kingdom. *In: MOHAPATRA, S. & RATHA, D. (eds.).* Washington D.C.: World Bank
- IVLEVS, A., NIKOLOVA, M. & GRAHAM, C. 2019. Emigration, remittances, and the subjective well-being of those staying behind. *Journal of Population Economics*, 32, 113-151.
- JACOBSEN, K. 2005. *The economic life of refugees*, Bloomfield, Kumarian Press.
- JUSTISDEPARTEMENTET 2014. Nasjonal Risikovurdering: Hvitvasking og Terrorfinansiering i Norge. *Rapport*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet Norge
- JUSTISDEPARTEMENTET 2018. Nasjonal Risikovurdering: Hvitvasking og Terrorfinansiering i Norge *Nasjonal Risikovurdering* .: Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet Norge
- KARLSEN, R. & STORHAUG, H. 2018. *Pengeskandalen: En halv milliard overført til Somalia av privatpersoner – i 2017* [Online]. Oslo: Human Rights Service Available: <https://www.rights.no/2018/11/peneskandalen-en-halv-milliard-overfort-til-somalia-av-privatpersoner-i-2017/> [Accessed 27.08. 2020].
- KNOMAD 2019. MIGRATION AND REMITTANCES Recent Developments and Outlook. *MIGRATION AND DEVELOPMENT BRIEF*. World Bank
- KREDITILSYNET 2008. Reguleringen av pengeoverføringer fra Norge – en vurdering av muligheten for å gjøre pengeoverføring enklere, rimeligere, og illovlige. Oslo Kredittilsynet
- LEWIS, I. M. 2008. *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History, Society*, New York Colombia University Press.
- LINDLEY, A. 2006. Migrant remittances in the context of crisis in Somali society: A case study of Hargeisa. London: The Humanitarian Policy Group.
- LINDLEY, A. 2009a. Between 'Dirty Money' and Development Capital': Somali Money Transfer Infrastructure under Global Scrutiny. *African Affairs*, 108, 519-539.
- LINDLEY, A. 2009b. The Early-Morning Phonecall: Remittances from a Refugee Diaspora Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35, 1315-1334.
- LINDLEY, A. 2009c. Remittances and Conflict: Some Conceptual Considerations. *Journal of Economics and Statistics (Jahrbuecher fuer Nationaloekonomie und Statistik)*, 229, 774-786.
- LINDLEY, A. 2010. *The Early Morning Phonecall Somali Refugees' Remittances*, New York Berghahn Books.
- LINDLEY, A. O. M., JASON 2014. Challenges for the Somali money transfer sector Rift Valley Institute.
- LITTLE, P. 2003. *Somalia: Economy Without State*, Bloomington, Indiana Indiana University Press.
- MAJID, N., ABDIRAHMAN, K. & HASSAN, S. 2017. Remittances and Vulnerability in Somalia. Assessing sources, uses and delivery mechanisms. London: Rift Valley Institute
- MAJID, N., ABDIRAHMAN, K OG HASSAN, S 2018. Remittance and Vulnerability in Somalia: Assessing Sources *In: INSTITUTE, R. V. (ed.) Briefing Paper* London Verdensbanken
- MAJID, N., HAMMOND, L., ABDIRAHMAN, K., ADAN, G. & KLEIST, N. 2020. *How Will Remittances Affect the Somali COVID-19 Response?* [Online]. London: London School of

- Economics Available: <https://blogs.lse.ac.uk/crp/2020/04/07/remittances-affect-the-somali-covid-19-response/> [Accessed 21.05. 2020].
- MAKINA, D. & MASENGE, A. 2015. The time pattern of remittances and the decay hypothesis: Evidence from migrants in South Africa. *Migration Letters*, 12, 79-90.
- MASRI, L. 2020. *Covid 19 takes unequal toll on immigrants in nordic region* [Online]. Reuters Available: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-norway-immigrants/covid-19-takes-unequal-toll-on-immigrants-in-nordic-region-idUSKCN2260XW> [Accessed 20.07. 2020].
- MEDANI, K. 2000. Report on Migration and Remittance Inflows: Northwest and Northeast Somalia. Nairobi: UNCU, FSAU
- MEDANI, K. 2002. Financing terrorism or survival? Informal finance and state collapse in Somalia, and the US war on terrorism. *MERIP Middle East Report*, 32, 2-9.
- NESSER, P. 2015. *Islamist Terrorism in Europe a History* London, Hurst and Company
- NGUGI, R. 2011. Remittance Markets in Africa: Chapter 8 Kenya. In: MOHAPATRA, S. & RATHA, D. (eds.). Washington D.C. : World Bank
- NORTON, G. 2009. Land, property and housing in Somalia Oslo: UNHCR, NRC, UN-HABITAT.
- NOU 2016: 27 2016. Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II — Andre delutredning. Oslo Finansdepartementet
- NRC. 2019. *Global statistikk over mennesker på flukt* [Online]. Norwegian Refugee Council(NRC). Available: <https://www.flyktninghjelpen.no/global/statistikk/statistikk/#static-main-table> [Accessed 07.02 2020].
- NTB. 2019. *Frp vil nekte flyktninger på sosialhjelp å sende penger til utlandet* [Online]. Oslo: Aftenposten. Available: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/OoKjXV/frp-vil-nekte-flyktninger-paa-sosialhjelp-aa-sende-penger-til-utlandet> [Accessed 27.08. 2020].
- OMLAND, E. 2016a. *Frykter flere hundre millioner kriminelle kroner sendes ut av landet* [Online]. NRK. Available: <https://www.nrk.no/norge/frykter-flere-hundre-millioner-kriminelle-kroner-sendes-ut-av-landet-1.13111464> [Accessed 13.04 2020].
- OMLAND, E. 2016b. *Mistenker skatteunndragelse: Stoppet postpakke med 11 millioner kroner* [Online]. NRK. Available: <https://www.nrk.no/norge/mistenker-skatteunndragelse-stoppt-postpakke-med-11-millioner-kroner-1.13102585> [Accessed 03.05 2020].
- OROZCO, M. & YANSURA, J. 2013. Keeping the lifeline open: Remittances and markets in Somalia. Washington D.C. : Oxfam America
- PAPE, U. 2017. Somali Poverty Profile, June 2017 : Findings from Wave 1 of the Somali High Frequency Survey. Washington, DC.: World Bank.
- PAPE, U., GIRI, A., AMENDOLA, N., VECCHI, G., JAHANGIR, A. & HILL, R. 2015. SOMALILAND Poverty Assessment. Washington D.C.: World Bank
- PAPE, U. & KARAMBA, W. 2019. Somali Poverty and Vulnerability Assessment: Findings from Wave 2 of the Somali High Frequency Survey. Washington D.C. : World Bank
- PASSAS, N. 2003. Hawala and Other Informal Value Transfer Systems: How to Regulate Them? *Risk Management*, 5, 49-59.
- PASSAS, N. 2006. Fighting terror with error: the counter-productive regulation of informal value transfers. *Crime, Law and Social Change*, 45, 315-336.
- PAUL, S. 2015. New assessment confirms major drop in remittances to Somalia. Available from: <https://politicsofpoverty.oxfamamerica.org/new-assessment-confirms-major-drop-in-remittances-to-somalia/> 2020].
- PLAZA, S. 2014. *Closing of bank accounts of money transfer operators (MTOs) is raising remittance costs* [Online]. World Bank,. Available: <https://blogs.worldbank.org/peoplemove/closing-bank-accounts-money-transfer-operators-mtos-raising-remittance-costs> [Accessed 14.05.2020 2020].
- PORTES, A. 2006. Migration and Development: A Conceptual Review of the Evidence. In: CASTLES, S. (ed.) *Migration and Development: Perspectives from the South*. Geneva International Organization for Migration.
- RAPOPORT, H. & DOCQUIER, F. 2005. The Economics of Migrants' Remittances. *Handbook of the Economics of Giving, Altruism and Reciprocity*, 1.

- RODRÍGUEZ, F. E. A. 2009. Overcoming barriers: Human mobility and development. *Human Development Report*. New York UNDP.
- RUIZ, I., VARGAS, CARLOS 2009. To Send, or Not to Send: That is the Question - A Review of the Literature on Workers' Remittances. *Journal of Business Strategies*, 26.
- RUMBAUT, R. G. 2002. Severed or sustained attachments? Language, identity and imagined communities in the post-immigrant generation. In: LEVITT, P. & WATERS, M. C. (eds.) *The Changing Face of Home, The Transnational Lives of the Second Generation*. New York Russell Sage Foundation.
- RUSTEN WANG, J. 2011. Regulating Hawala: a comparison of five national approaches. *Journal of Money Laundering Control*, 14, 210-224.
- SAVAGE, K. 2007. Remittances During Crises: Implications for Humanitarian Response.
- SIRKECI, I., COHEN, J. & RATHA, D. 2012. *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*.
- SKELDON, R. 2008. International Migration as a Tool in Development Policy: A Passing Phase? *Population and Development Review*, 34, 1-18.
- SSB. 2019. *Slik definerer SSB innvandrere* [Online]. Oslo: Statistisk Sentralbyrå Available: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/slik-definerer-ssb-innvandrere> [Accessed 21.05 2020].
- STARK, O., TAYLOR, J. E. & YITZHAKI, S. 1986. Remittances and Inequality. *The Economic Journal*, 96, 722.
- STAVRUM, G. 2018. *Fullt forståelig at somaliere sender penger til fattige slektninger* [Online]. Oslo Nettavisen Available: <https://www.nettavisen.no/meninger/gunnarstavrum/fullt-forstaelig-at-somaliere-sender-penger-til-fattige-slektninger/3423556569.html%20Fullt%20forst%C3%A5elig%20at%20somaliere%20sender%20penger%20til%20fattige%20slektninger> [Accessed 27.08. 2020].
- STRØM, F. & SNELLINGEN, K. 2017. Norskfødte med innvanderforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre. In: SANDNES, T. (ed.) *Statistiske analyser*. Oslo: Statistisk sentralbyrå, SSB
- STRØM, F., SNELLINGEN, K. & 2017. Norskfødte med innvanderforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre. In: SANDNES, T. (ed.) *Statistiske analyser*. Oslo: Statistisk sentralbyrå, SSB
- TAYLOR, E. J. 1999. The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*, 37, 63-88.
- THOMSON, E., PLUMMER, R., SENTIS, K., CATALANO, M., THOMSON, J., KEATING, T 2013 Safer Corridors Rapid Assessment - Somalia and UK banking Her Majesty's Government of the United Kingdom og Beechwood International
- TRAN, M. 2013. *Aid groups lobby US not to shut off remittances to Somalia* [Online]. The Guardian Available: <https://www.theguardian.com/global-development/2012/jan/04/aid-us-remittance-money-somalia> [Accessed 13.02 2020].
- TRINDLE, J. 2015. *Money Keeps Moving Toward Somalia, Sometimes In Suitcases* [Online]. Foreign Policy. Available: <https://foreignpolicy.com/2015/05/15/money-keeps-moving-toward-somalia-sometimes-in-suitcases/> [Accessed 15.05 2020].
- UNDP. 2006. *UNDP Somalia Quarterly Update - Jul 2006* [Online]. reliefweb. Available: <https://reliefweb.int/report/somalia/undp-somalia-quarterly-update-jul-2006> [Accessed 12.05 2020].
- VALUTAREGISTERFORSKRIFTEN 2005. *Forskrift om register over opplysninger om valutaveksling og overføring av betalingsmidler inn og ut av Norge* Oslo, Fagbokforlaget.
- VAN HEAR, N. 2002. 'Sustaining societies under strain: remittances as a form of transnational exchange in Sri Lanka and Ghana'.
- VAN HEAR, N., OG COHEN, R 2015. Diasporas and conflict. *Centre on Migration, Policy and Society, Working Paper 122*. Oxford Oxford University
- VARGAS-SILVA, C. 2017. Remittances Sent To and From the Forcibly Displaced. *The Journal of Development Studies*, 53, 1835-1848.
- VRÅLSTAD, S. & WIGGEN, K. 2017. Levekår blant innvandrere i Norge 2016. Oslo Statistisk sentralbyrå, SSB
- WARNER, J. H., CHARLOTE 2018. The Islamic State in Africa: Estimating Fighter Numbers in Cells Across the Continent. *CTC Sentinel* 11, 21-27.

- WORLD BANK 2015a. AN ANALYSIS OF TRENDS IN THE AVERAGE TOTAL COST OF MIGRANT REMITTANCE SERVICES
- WORLD BANK 2015b. Report on the G20 survey in de-risking activities in the remittance market. Washington D.C.: International Monetary Fund
- WORLD BANK. 2016. *De-risking in the Financial Sector* [Online]. Washington D.C. : World Bank Available: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/de-risking-in-the-financial-sector> [Accessed 14.05 2020].
- WORLD BANK 2020a. AN ANALYSIS OF TRENDS IN THE AVERAGE TOTAL COST OF MIGRANT REMITTANCE SERVICES World Bank
- WORLD BANK. 2020b. *Population total Somalia* [Online]. Washington D.C.: World Bank. Available: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=SO> [Accessed 11.05. 2020].
- WORLD BANK 2020c. Remittance Prices Worldwide. World Bank
- WORLD BANK 2020d. World Bank Predicts Sharpest Decline of Remittances in Recent History. *Migration and Development Brief 32: COVID-19 Crisis through a Migration Lens*. Washington World Bank
- YANG, D. 2011. Migrant Remittances. *Journal of Economic Perspectives*, 25, 129-52.
- YANG, D., CHOI, H 2007. Are Remittances Insurance? Evidence from Rainfall Shocks in the Philippines. *The World Bank Economic Review*, 21, 219-248.

Vedlegg 1. Ekstra informasjon

Inntekt, husholdninger og overføringer fra Norge til Somalia. Data sendt fra SSB, og Skatteetaten. for en videre redegjørelse av dataen se Vedlegg 3.

2016

	Husholdning	Inntekt	Overføring.pr husholdning	Overføring Pros. Innt
Tyrkia	6 674	498 800	1198	0,2
Somalia	15 192	315 000	21311	6,7
Sri Lanka	5 158	569 900	12373	2,1
Irak	11 320	409 200	4889	1,2
Iran	9 802	461 900	8826	1,9
Pakistan	12 240	557 100	31385	5,6
Vietnam	8 499	523 500	7998	1,5

2017

	Husholdning	Inntekt	Overføring.pr husholdning	Overføring Pros. Innt
--	-------------	---------	------------------------------	--------------------------

Tyrkia	6 912	510 000	12 800	2,5
Somalia	15 433	326 100	32 619	10,0
Sri Lanka	5 263	592 000	13 607	2,2
Irak	11 920	417 900	4 881	1,1
Iran	10 266	467 800	6 237	1,3
Pakistan	12 707	578 200	29 243	5,0
Vietnam	8 730	541 200	61315	1,1

2018

	Husholdning	Inntekt	Overføring.pr husholdning	Overføring Pros. Innt
Tyrkia	7 204	524 700	13 012	2,4
Somalia	15 568	338 500	30 140	8,9
Sri Lanka	5 342	613 700	15 836	2,5
Irak	12 153	431 500	4 683	1,0
Iran	10 676	485 000	4 367	0,9
Pakistan	13 123	595 900	27 700	4,6
Vietnam	8 985	550 900	3995	0,7

Spørreundersøkelser i det tredje kapittelet.

Blom og Henriksen(2008)

Tabell 4.3. Økonomisk bistand til familien i opprinnelseslandet, andel givere og gavfrekvens, blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent

Hjelper familien i oppr.landet økonomisk og hvor ofte?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	57	71	67	51	48	39	44	66	79	74	41
- hver måned	10	16	12	6	8	3	6	2	11	38	13
- minst en gang i året, men ikke hver måned	34	47	38	33	29	22	26	51	47	28	21
- sjeldnere enn hvert år	12	8	17	13	11	13	11	13	22	9	8
Nei, hjelper ikke	43	29	33	49	52	61	56	33	20	26	58
Vet ikke	1	0	-	0	0	0	1	1	1	0	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 av Blom og Henriksen 2008, side 35

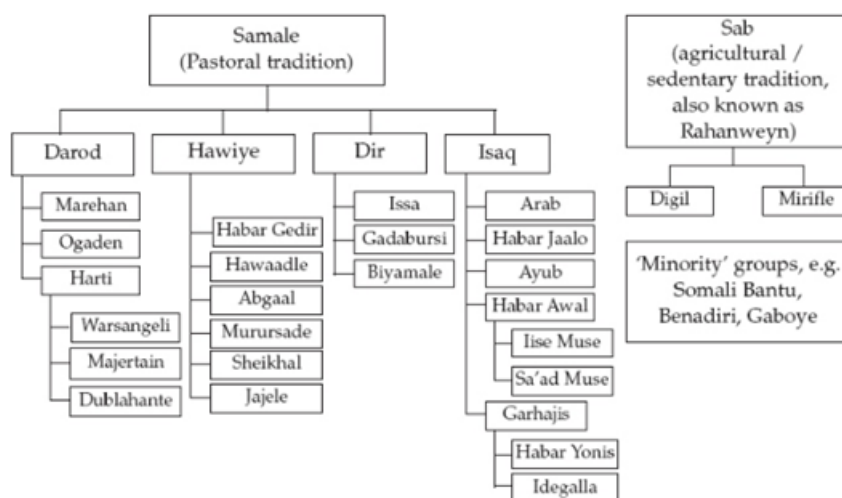
Vrålstad og Wiggen(2017)

Tabell 5.5 Om det hender at man sender penger til familie/venner utenfor Norge, etter frekvens og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Ja	50	59	53	51	34	27	31	50	45	52	60	40	61
Antall ganger siste 12 måneder:													
Ingen ganger	4	2	3	2	7	4	6	5	4	4	11	4	2
1-4 ganger	25	22	27	32	22	19	20	33	27	35	37	29	22
5-10 ganger	8	10	10	8	4	2	3	8	7	10	6	4	17
Flere enn 10 ganger	12	24	11	8	1	1	2	2	7	3	5	3	19
Nei	50	41	47	49	66	73	69	50	55	48	40	60	39
Antall	4 404	369	357	372	352	355	394	357	369	384	344	387	364

Kilde: Levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå, Vrålstad og Wiggen(2017).

Klanoversikt: Med hovedklaner som Darod, Hawiye, Dir og Isaq over og underklaner under disse.

Kilde: Lindley (2010) side 20

Tittelen: For en neve dollar.

I tillegg til at pengene som kommer frem til Somalia hovedsakelig er i form av USD, så er tittelen i masteroppgaven er hentet fra Clint Eastwood-filmen med samme navn. Filmen følger en ensom cowboy i sin ferd gjennom kveglandet og lovløse ørkenen i ville vesten. Da filmen kom til Norge ble den først forbudt, for så senere å bli tillatt visning på kino. Slik har filmen litt til felles med hawala operatører som også var mer eller mindre forbudt i Norge frem til lovendring i 2010.

Vedlegg 2. Ordliste

Flykting

Ifølge FNs flyktingkonvensjon er det enhver person som befinner seg utenfor det land han er borger av på grunn av velbegrunnet frykt for å bli forfulgt på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell

sosial gruppe. Jeg inkluderer også de som har flyktet som følge, direkte eller indirekte, av væpnet konflikt i hjemlandet. Dette skiller seg fra uttrykket flykning som et juridisk begrep som gir spesifikke rettigheter.

Flykning er i denne teksten brukt i stedet for det engelske uttrykket Forcably displaced person og refugee. Intern flykning er brukt i stedet for det engelske uttrykket Internaly displaced person, IDP. Interne flykninger har flyktet, men er fortsatt i sitt eget land. De kan både oppholde seg i og utenfor flyktningleirer i sitt eget land, og fortsatt betegnes som interne flykninger.

Diaspora

Folkegrupper som bor fjernt fra sine opprinnelige hjemland, holder et nasjonalt felleskap og pleier sin opprinnelige kultur. Somalisk diaspora er et vidt begrep som spenner over mange identiteter. Denne definisjonen er hentet fra Lindley 2010. Somaliere splittes i vesten langs mange av de same skillelinjene som i opprinnelseslandet. På tvers av: klan, etnisitet, klasse, kjønn, alder, politisk tilhørighet, og tolkning av sin religiøse tro. Mange somaliere er sunnimuslimer men det kan være stor forskjell på hva slags tolkning av Sunni Islam de følger.

Oppholdsland

Det landet flykninger oppholder seg i. Eksempelvis Somaliere i Norge. Norge er oppholdslandet deres.

Opprinnelsesland

Hjemlandet der den enkelte flykning har flyktet fra. Eksempelvis Somaliere i Norge. Somalia er opprinnelseslandet deres.

*Private
pengeoverføringer*

Penger en overfører som en privat person til en annen privatperson. I denne teksten er *private pengeoverføringer* stedfortredende for det engelske ordet remittance. I denne teksten menes remittance, altså med andre ord *Private pengeoverføringer*, som penger i form av gaver som sendes av et medlem av en diaspora ut av oppholdslandet de er i til privatpersoner utenfor oppholdslandet.

Remittance ofte brukt som et vidt begrep, som til tider kan være vanskelig å skille fra andre former for pengeoverføringer. Carling 08 Carling 2008 påpeker er det mange egenskaper i å ha et bredt uttrykk for remittance, så lenge man spesifiserer hva en mener i den enkelte teksten.

Remittance trenger ikke være definert som penger, men kan være annen økonomisk hjelp slik som for eksempel å fysisk sende utstyr til de en hjelper. Det kan også være hjelp i form av bistandspenger til utviklingssaker, politiske saker, oppstart av foretninger eller lignende. Dette, i likhet med Carling 2012, er ikke inkludert i denne tekstens definisjon av private pengeoverføringer.

Internal remittance, eller som i denne i denne avhandlingen: interne overføringer, er private pengeoverføringer som overføres fra en privatperson, intern i et land. Eksempelvis kan en familie sende penger til slektninger som er interne flyktninger i en annen del av landet. For mer om overføringer mellom flytninger internasjonalt og internt i land se Vargas Silva (2017).

Remittance

Se *Private pengeoverføringer*.

*Uformelle
verdioverføringssystemer*

Overføringer av verdier i kanaler som er opprettet i på siden av de formelle bankene og overføringsindustriene. Slike systemer opereres uten å måtte følge de formelle juridiksjonene og reglene, og er derfor vanligvis vanskelige å regulere. Ofte er uformelle verdioverføringskanaler viktige for innbyggere i land og regioner der statens tjenester ikke når fram eller der det ikke er andre former for finansielle tjenester. For eksempel mangel på banker i Somalia på grunn av den pågående konflikten gjør at uformelle overføringssystemer til nettopp Somalia er godt utviklet.

Økokrim Norge bruker uttrykket uformelle verdioverføringssystemer, UVS, på engelsk var det kriminologen og økonomen Nicos Passas som først tok i bruk uttrykket Informal value transfear, IVTS, i 1999.

Hawala

På somalisk Xawilaad. En form for uformelle verdioverføringssystemer som oppreder gjennom den Islamske delen av verden. Økokrim og FATF bruker begrepet Hawala om tjenestene overføringsselskap tilbyr for spesifikke land eller etnisiteter(Justisdepartementet, 2014, FATF, 2013).

Overføringselskaper

Selskap som overfører penger fra en destinasjon til en annen, mot en avgift. Disse selskapene finnes både i den formelle og den uformelle delen av økonomien. Eksempler på formelle overføringselskap er slikt som Western Union og Moneygram er formelle overføringselskap, mens selskap tilbyr tjenester til den Somaliske kanalen er uformell.

IMF og en rekke akademikere bruker uttrykkene Money Transfer Operator, MTO, og Money Transfer Business, MTB, om overføringsselskap.

Vedlegg 3. Redegjørelse av data og Intervjuer

Data på overføringer registret ut av Norge 2015 til 2019,

Resultat: Figur 1 og Figur 5

Kilde: Skatteetaten valutaregister på epost på altinn.no 11.05.2020.

Bruk av data: Valgte ut enkelte land som jeg forespurte tall om overføringer til fra Norge. Disse ble valgt ut ifra hvilke land Carling mfl. (2012) brukt i sin undersøkelse, illustrert i Figur 4. Slik at analysen om overføringer fra Norge som prosent av inntekt illustrert i Figur 5, kunne sammenlignes med resultatene i Figur 4.

Forbehold: Viktig å merke seg er at valutaregisteret ikke har presise tall på overføringer ut av landet. Det er antatt at det er store mørketall, siden registeret er avhengig at penger som fraktes ut av landet klareres med intensjon om endestinasjon før det kan bli en del av statistikken. Om pengene ikke klareres slik, blir de ikke en del av statistikken. En skal være forsiktig med å bruke tall fra valutaregisteret som annet enn et anslag. Valutaregisteret er ikke ment som en offentlig statistisk tjeneste på linje med statistisk sentralbyrå. Tall som er gitt fra registeret er brukt her som et anslag og ikke målt mengde overføringer ut av Norge. Tall levert fra valutaregisteret kan variere. Det er også store mørketall knyttet til mengder penger overført ut av Norge.

Data på gjennomsnittlig husholdningsinntekt og antall innvandrershusholdninger i Norge

Resultat: Figur 5

Kilde: Seksjon for inntekts- og leveårsstatistikk Statistisk sentralbyrå, epost. 08.05.2020.

Bruk og prioritet av data: Etter å ha konsultert med seniorkonsulent Brovold i SSB, ba jeg om tilgang på data fra SSB på antall husholdninger, og gjennomsnittsinntekt i innvandrershusholdninger i Norge, definert som at hovedinntektshaver er innvandrer eller har innvandrerbakgrunn. Jeg ba disse tallene fra 24 land, og blant dem valgte jeg ut Tyrkia, Vietnam, Irak, Iran, Sri Lanka og Pakistan som alle var med i Carling mfl. (2012) sin analyse illustrert i Figur 4, og som jeg hadde data på om overføringer fra Norge til. For å regne ut prosent av inntekt brukte jeg ligningen presentert sammen med Figur 5, i kapittel tre. Resultatet ble figur fem og oversikten over inntekt, husholdninger og overføringer som

prosent av inntekt fra Norge til Tyrkia, Vietnam, Irak, Iran, Sri Lanka og Pakistan samlet i vedlegg 1.

Forbehold: Det er flere definisjoner av en innvandrershusholdninger 1) der hovedinntektshaver er innvandrere, 2) hvor hovedinntektshaver er innvandrere eller har innvandrerbakgrunn 3)

Data på priser på private pengeoverføringer til fra World Bank (2020c)

Resultat: Figur 9, Figur 10 og Figur 11

Kilde: Verdensbankens indeks på private pengeoverføringer globalt (World Bank, 2020c)

Bruk og prioritet av data: Datasettet inneholder observasjoner om over 200 overføringskanaler mellom forskjellige land og en rekke variabler. Blant variablene ble det trukket ut for videre analyse: Overføringer til Somalia, fra England, USA, Sverige og Nederland. Det ble ikke trukket ut overføringer til Somalia fra Australia siden det ikke er en kanal jeg har litteratur på eller som har vært fokus i oppgaven. «Somalia snitt» i figur 9 er ikke inkludert priser på overføringer til Somalia fra Australia, men snitt prisen fra England, USA, Nederland og Sverige. Verdensbanken hadde ikke priser på overføringer fra Norge til Somalia, derfor ble Sverige inkludert. Overføringspriser er estimert for sum av lokal valuta nominert tilsvarende 500 USD. En rekke selskap ble fjernet fra utvalget. Dette var Western Union, Transfer Galaxy og WorldRemit. Dette er siden selskapene kun hadde opplyst tall for noen enkelte år og var ikke konsekvente nok i datasettet, samt fordi to av dem er selskap som hovedsakelig tilbyr overføringer via mobil- og internett-tjenester. Hvert selskap og hvert år har oppgitt priser for hvert kvartal av året. I oppgaven har en gått ut ifra snittet på de fire kvartalene fra hvert år. Dette mente jeg var mer presist enn å kun ta utgangspunkt i Q1 slik Pape og Karamba (2019) gjør i deres behandling av samme data. Grunnen til at det er mer presist er illustrert i Hammond mfl. (2013) som har en oversikt fra et av de store overføringselskapene som illustrerer at overføringer er sesongbasert mer relativt lavere priser under høytiden ramadan. Alle landene er vektet likt i Figur 10. Snittet av hvert land ganget sammen og delt på antall land gir snittet til Somalia. Dette tar med andre ord ikke høyde for at kanalene potensielt ikke er like representative med tanke på mengden overført. Dette er siden vi ikke har tilgang på data over hvor mye som overføres fra de enkelte kanalene.

Forbehold: Det kan antas at det er langt flere selskap som tilbyr overføringer til Somalia fra England enn de som er nevnt i dataen fra Verdensbanken. Dette kunne hatt en påvirkning på

prisestimatene som de hadde vært inkludert. Det kan også være det er uoppdagede målefeil hos Verdensbanken, og at prisene har en feilmargin som ikke er oppdaget.

Intervju av informant 1.

Resultat: Fotnote 21, 23, 25, 26 og 27

Bruk og prioritering: Informanten har blitt spurt spesifikke spørsmål om enkelte selskap, og om enkelte overføringer fra land som ikke har vekslingskontor til nærmeste vekslingskontor i Dubai – og om kostnader på veien. Vedkommende har også blitt spurt om bankene overføringselskapene har avtaler med eller eier i Kenya og Djibouti. I et åpent spørsmål om det var noe vedkommende ville legge til, så ble det uttrykket på vegne av selskapene i bransjen at det ville vært bedre og mer effektivt for alle parter om bankene i vesten ville samarbeidet tettere med overføringsselskapene. Bidragene behandles som bakgrunnsinformasjon og anekdotiske bidrag til masteroppgaven, og er ikke en sentral kilde i analysen. Vedkommende ville være anonym, og har derfor blitt vernet så vedkommende identitet ikke skal være mulig å finne i oppgavens tekst.

Forbehold: Intervjuet var ikke planlagt som en del av masteroppgaven med veileder da metoden for oppgaven ble planlagt. Intervjuet har ikke fulgt regler for kvalitative intervjuer til masteroppgaver i samfunnsvitenskapelige fagretninger. Det er det eneste intervjuet fra overføringsbransjen som gjør det vanskelig å etterprøve informasjonen en gitt.

Intervju av informant 2

Resultat: Fotnote 25

Bruk og prioritering: Informanten har blitt spurt spesifikke spørsmål om enkelte selskap, og om enkelte overføringer fra land som ikke har vekslingskontor til nærmeste vekslingskontor i Dubai – og om kostnader på veien. Vedkommende har også blitt spurt om bankene overføringselskapene har avtaler med eller eier i Kenya og Djibouti. Bidragene behandles som bakgrunnsinformasjon og anekdotiske bidrag til masteroppgaven, og er ikke en sentral kilde i analysen. Vedkommende ville være anonym, og har derfor blitt vernet så vedkommende identitet ikke skal være mulig å finne i oppgavens tekst.

Forbehold: Intervjuet var ikke planlagt som en del av masteroppgaven med veileder da metoden for oppgaven ble planlagt. Intervjuet har ikke fulgt regler for kvalitative intervjuer til masteroppgaver i samfunnsvitenskapelige fagretninger.

Mailer og telefonsamtaler

Kilde: En lang rekke byråkrater, saksbehandlere og direktører har svart på diverse mailer og telefonsamtaler. De er å finne i Puntlands departement for planlegging, diverse Hawala-selskap, Direktoratet for Nasjonal Statistikk Somalia, Food and Agriculture Organization, Food Security and Nutrition Analysis Unit Somalia, Statistisk sentralbyrå Norge, Statistisk sentralbyrå Sverige, Finanstilsynet i Norge, analytikere i det norske Politiet og PRIO.

Bruk og Prioritering: Mange av disse har vært oppfølgingsspørsmål på informasjon gitt. De er konkrete spørsmål om statistiskkapasitet i Somalia, om overføringsbransjen generelt, antagelser saksbehandlere har når de jobber med spørsmål om overføring selskap, og om tilgang til data, rapporter eller artikler som ikke ligger ute på nettet.

Forbehold: Mange av disse bidragene er disse byråkratene og saksbehandlernes inntrykk, og er ikke etterprøvd. De er vanskelige finne kilder til å komplimentere. De er derfor ofte ikke inkludert i teksten, men har vært en viktig del av forfatterens evne å gjøre seg kjent med, og navigere gjennom temaet om private pengeoverføringer til Somalia.

Vedlegg 4. Figurer, tabeller og kart

Kart 1: Kart over Somalia, side 5, modifisert for å markere de tre regionene i Somalia med egen lokal myndighet, Kilde: CDC (2018).

Kart 2: Somalisk diaspora fordelt i verden, side 12, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: Hammond mfl. (2011: 32)

Kart 3: Hvordan Hawalautvekslinger mellom Dubai og Somalia fungerer, side 35, Kilde: Cockayne og Shetret (2012: 20)

Tabell 1: En selskapsoversikt, fordelt etter når de blir kartlagt i forskjellige kilder mellom 2011 og 2020, side 38, Kilde: World Bank(2020c), Iazzolino(2015), Hammond mfl. (2011) Central Bank of Somalia(2020), Thomson(2013), Finanstilsynet (2020)

Tabell 2: Sammenligning av enkelte variabler fra spørreundersøkelser om private pengeoverføringer, side 52, Kilde: Lindley (2006), Hammond mfl. (2013), Hedlund mfl. (2013), Pape mfl. (2015), Pape (2017) Majid mfl. 2017 og Pape og Karamba (2019).

Tabell 3: Forskjellene mellom mottakere av private pengeoverføringer og ikke mottakere, side 60, Kilde: Pape og Karamba (2019: 126)

Figur 1: Overføringer fra Norge til Somalia, side 15, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: Skatteetaten

Figur 2: Private pengeoverføring som prosent av BNP til Somalia registrert i rapporter av IMF, side 17, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: IMF (2017b), IMF (2020b), IMF (2019), IMF (2018), IMF (2020a)

Figur 3: Tabell over resultater fra regresjonsanalysen til Carling mfl. (2012), side 21, Kilde: Carling mfl. (2012: 301)

Figur 4: Sammenligner sendevaner av private pengeoverføringer mellom land, side 23, Kilde: Carling mfl.(2012: 295), Blom og Henriksen (2008).

Figur 5: Prosentandel av inntekt sendt til opprinnelsesland av Norsk befolkning med Innvandrerbakgrunn, side 25 illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: Skatteetaten og SSB

Figur 6: Somaliere i London personlige offer for å kunne sende penger til utlandet, side 30, Kilde: Chalmers og Hassan (2008: 22)

Figur 7: Private pengeoverføringer er mindre volatile enn andre former for overføringer til utviklingsland, side 31, Kilde: Sirkeci mfl., (2012: 2)

Figur 8: En hypotetisk hawlaoverføring fra land A til Somalia, side 34, Kilde: Modifisert modell fra Rusten Wang, (2011), Passas, (2003) og El Qorchi mfl., (2003)

Figur 9: Gjennomsnittpris private pengeoverføringer globalt, Afrika Sør for Sahara og i Somalia, side 45, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: World Bank (2020c)

Figur 10: Gjennomsnittpris overføringer til Somalia fra Sverige, England og USA, side 47, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: World Bank (2020c)

Figur 11: Selskapers priser som prosent av overføringen fra England til Somalia, side 48, illustrert med grafikk og statestikktjenesten datawrapper.de for avhandlingen, Kilde: World Bank (2020c)

Figur 12: Innhentingsområder for husholdningsundersøkelser 2000-2019 Somalia ,side 51, Kilde: Hammond mfl. (2013: 5), Majid mfl. (2017: 3), Pape og Karamba (2019: 2).

Figur 13: a) Andel av befolkning som har mottatt og b) hvor stor mengde årlig som har blitt mottatt, fordelt mellom ulike grupper av befolkningen, side 54, Kilde: Pape og Karamba (2019: 122, 123)

Figur 14: Hovedinntekt etter regional og etter en-femtedels inntektsgrupper, side 58, Kilde: Pape (2017: 46)

Figur 15: Sammenheng mellom fattigdomstilfeller og tilgang på private pengeoverføringer, side 59, Kilde: Pape (2017: 42)